

**Fostering Child-Friendly Legal Environments
through collaborative networks**

Πρόγραμμα κατάρτισης για δικηγόρους

Παραδοτέο D2.2

Ιούλιος 2025

**Co-funded by
the European Union**

Όνομα και αριθμός παραδοτέου	D2.2 Training Packages
Αριθμός πακέτου εργασίας	WP2
Συγγραφείς	▪ Ilana Boycheva, Αναλύτρια, Υποψήφια Διδάκτωρ στο Δίκαιο της ΕΕ, για λογαριασμό του Center for the Study of Democracy (CSD), στην Βουλγαρία ▪ Lora Briški, Επιστημονική συνεργάτιδα στην Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Λιουμπλιάνας, για λογαριασμό του Ινστιτούτου Εγκληματολογίας, στην Σλοβενία ▪ Miha Hafner, Επίκουρος Καθηγητής στην Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Λιουμπλιάνας, για λογαριασμό του Ινστιτούτου Εγκληματολογίας, στην Σλοβενία ▪ Δρ. Κωνσταντίνος Πανάγος, Επίκουρος Καθηγητής Εγκληματολογίας - Σωφρονιστικής στην Νομική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, για λογαριασμό του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου στην Ελλάδα ▪ Αργυρώ Καλτσά, παιδοψυχίατρος MD, για λογαριασμό της Εταιρίας Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος στην Ελλάδα ▪ Christine Maerkl, Κλινική ψυχολόγος (MSc) - Ψυχοθεραπεύτρια, για λογαριασμό της Εταιρίας Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος, Ελλάδα ▪ Μιχάλης Παπαντωνόπουλος, ψυχολόγος, υποψήφιος διδάκτωρ Διαπολιτισμικής Κοινωνικής Ψυχολογίας, για λογαριασμό της Εταιρίας Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος στην Ελλάδα ▪ Δρ Maria Herczog, Εμπειρογνώμονας σε θέματα παιδικής προστασίας, για λογαριασμό του Centre for Social Sciences Institute of Legal Science (CSS), στην Ουγγαρία ▪ Νατάσα Αλεξοπούλου, Διαχειρίστρια έργου, για λογαριασμό του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, στην Ελλάδα
Συντελεστές	Παναγιώτα Φίτσιου , Ψυχολόγος (MSc), Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος στην Ελλάδα
Επιμελητές/ριες	▪ Νατάσα Αλεξοπούλου, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ελλάδα

	▪ Αθηνά Φραγκούλη - Σακελλαροπούλου, Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της Εταιρίας Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος, στην Ελλάδα
Επίπεδο διάδοσης	Δημόσιο

Πίνακας περιεχομένων

Πίνακας περιεχομένων	4
Εισαγωγή	7
1. Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά για τα παιδιά θύματα εγκληματικών πράξεων	10
1.1 Τι είναι η φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη;	10
1.2 Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά για τα παιδιά θύματα εγκλήματος	11
1.3 Ο ρόλος των Δικηγόρων στην εφαρμογή της φιλικής προς τα παιδιά Δικαιοσύνης	11
2. Τα δικαιώματα των παιδιών θυμάτων εγκλήματος	14
2.1 Διεθνής και ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα δικαιώματα των παιδιών	14
2.2 Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού	15
2.3 Οδηγία 2012/29 της ΕΕ (Δικαιώματα των θυμάτων εγκληματικών πράξεων)	20
2.4 Οδηγία 2004/80 του Συμβουλίου (Αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων)	26
2.5 Οδηγία 2011/99 της ΕΕ (Ευρωπαϊκή εντολή προστασίας)	27
2.6 Οδηγία 2011/93 της Ευρωπαϊκής Ένωσης (κατά της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών)	28
2.7 Οδηγία 2011/36 (για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων)	31
2.8 Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)	33
3. Προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών και δεοντολογικές υποχρεώσεις των δικηγόρων	35
3.1 Η αλληλεπίδραση μεταξύ νομικού πλαισίου και δεοντολογίας	35
3.2 Διεθνές και ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο	36
4. Παιδοψυχολογία και επικοινωνία φιλική προς τα παιδιά	50
Κατανόηση της παιδικής ψυχολογίας	50
4.1 Αναπτυξιακή ψυχολογία	50
4.2. Σχέση προσκόλλησης – παιδιά και γονείς (φροντιστές):	55
4.3 Κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η οικογένεια (δυναμική της οικογένειας) επηρεάζει την κατάσταση του παιδιού	57
4.4. Ολοκληρωμένη προσέγγιση του παιδιού θύματος	58
Κατανόηση του τραύματος	59

4.5 Δυσμενείς εμπειρίες της παιδικής ηλικίας	59
4.6 Τι είναι το τραύμα και πώς επηρεάζει τα παιδιά.....	61
4.7 Παιδικό τραύμα.....	64
4.8 Επίδραση του πρώιμου τραύματος στη μνήμη, τη μαρτυρία και τη συμμετοχή	66
Επικοινωνία και προσέγγιση με βάση το τραύμα	68
4.9 Κατευθυντήριες γραμμές για δικηγόρους σχετικά με τη φιλική προς τα παιδιά επικοινωνία	68
4.10 Οικοδόμηση σχέσης με το παιδί	72
4.11 Εφαρμογή μιας προσέγγισης με βάση το τραύμα	76
4.12 Τα πρέπει και τα μη στην επικοινωνία με τα παιδιά.....	77
Διαφοροποιήσεις στη φιλική προς τα παιδιά επικοινωνία.....	84
4.13 Αντιμετώπιση της πολυθυματοποίησης: Έκθεση σε πολλαπλές ή παρατεταμένες δυσμενείς εμπειρίες κατά την παιδική ηλικία	84
4.14 Επικοινωνία με παιδιά από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα: κατανόηση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας και των διαφορών, της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και της πολιτισμικής μεταβλητότητας.....	87
4.15 Αναγνώριση και αντιμετώπιση των διακρίσεων λόγω φύλου, της έμφυλης βίας, εφαρμογή διαθεματικής προσέγγισης στην επικοινωνία.	90
4.16 Προσεγγίσεις επικοινωνίας με παιδιά με αναπηρία	93
5. Ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα της προστασίας των παιδιών και της υποστήριξης των θυμάτων	96
5.1 Χαρτογράφηση των βασικών εμπλεκόμενων φορέων που συνεργάζονται για την προστασία των παιδιών και την υποστήριξη των θυμάτων εγκλήματος: Ρόλος και αρμοδιότητες κάθε φορέα	96
5.2 Η σημασία της συνεργασίας μεταξύ των φορέων σε υποθέσεις με παιδιά θύματα εγκλήματος	100
1. Δικηγόροι, Δικαστές και Εισαγγελείς	101
2. Αστυνομία.....	101
3. Επαγγελματίες υγείας (ιατροί και ψυχολόγοι).....	102
4. Κοινωνικές υπηρεσίες (κυρίως κοινωνικοί λειτουργοί)	103
5. Εκπαιδευτικό προσωπικό (δάσκαλοι, σχολικοί σύμβουλοι, σχολικοί κοινωνικοί λειτουργοί, σχολικοί νοσηλευτές).....	104
7. ΜΚΟ	105
1. Παιδοκεντρική προσέγγιση	106
2. Πρόληψη κενών και επικαλύψεων	106
3. Ανταπόκριση που λαμβάνει υπόψη το τραύμα.....	106

4. Βελτίωση των αποτελεσμάτων της υπόθεσης.....	106
5. Θεμελίωση εμπιστοσύνης στα παιδιά και τις οικογένειες	106
6. Λογοδοσία μεταξύ επαγγελματιών	107
5.3 Το μοντέλο Barnahus.....	107
5.4 Υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων στην ΕΕ και στις συμμετέχουσες χώρες .	113
5.5 Συστάσεις σχετικά με τις ολοκληρωμένες πολιτικές παιδικής προστασίας και τις φιλικές προς τα παιδιά πολιτικές για την πρόσβαση στην Δικαιοσύνη	116
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	120
Ενότητα 1	120
Ενότητα 2	120
Ενότητα 3	120
Ενότητα 4	121
Ενότητα 5	126

Εισαγωγή

Το παρόν πρόγραμμα κατάρτισης για δικηγόρους έχει σχεδιαστεί για να ενισχύσει την ικανότητα των επαγγελματιών του νομικού κλάδου να εκπροσωπούν αποτελεσματικά τα παιδιά που είναι θύματα εγκλήματος. Αναγνωρίζοντας την ιδιαίτερη ευαλωτότητα και τα δικαιώματα των παιδιών θυμάτων, η κατάρτιση αποσκοπεί στο να εφοδιάσει τους/τις δικηγόρους με τις εξειδικευμένες γνώσεις, τις πρακτικές δεξιότητες και τα κατάλληλα εργαλεία που απαιτούνται για την υπεράσπιση και την προστασία του βέλτιστου συμφέροντος των παιδιών στο πλαίσιο του συστήματος Δικαιοσύνης.

Οι δικηγόροι που εργάζονται με παιδιά θύματα πρέπει να περιηγηθούν σε πολύπλοκες νομικές, ψυχολογικές και κοινωνικές διαστάσεις. Αυτό το πρόγραμμα κατάρτισης αντιμετωπίζει αυτές τις προκλήσεις προσφέροντας ολοκληρωμένο περιεχόμενο που ενσωματώνει βασικούς θεματικούς τομείς —όπως η ανάπτυξη του παιδιού, η πρακτική που λαμβάνει υπόψη το τραύμα και τα διεθνή νομικά πρότυπα— με πρακτικές συμβουλές για την φιλική προς τα παιδιά επικοινωνία, εκπροσώπηση σύμφωνη με τους κανόνες δεοντολογίας και την διεπιστημονική συνεργασία. Το πρόγραμμα έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε να είναι ελκυστικό και άμεσα εφαρμόσιμο στην πραγματική νομική πρακτική.

Αυτό το πρόγραμμα κατάρτισης είναι το αποτέλεσμα μιας συλλογικής προσπάθειας μεταξύ πέντε οργανισμών-εταίρων από την Ελλάδα, τη Βουλγαρία, τη Σλοβενία και την Ουγγαρία, που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του έργου **FOSTER - Fostering Child-Friendly Legal Environments through Collaborative Networks**, το οποίο συγχρηματοδοτείται από το Πρόγραμμα «Δικαιοσύνη» της Ευρωπαϊκής Ένωσης (JUST-2023-JACC-EJUSTICE/101160568).

Το [Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου - CECL](#), συντονιστής του έργου, είναι ένα κορυφαίο κοινωφελές ίδρυμα και ερευνητικό ινστιτούτο, με έδρα την Ελλάδα. Στους τομείς εστίασής του περιλαμβάνονται η Δικαιοσύνη και τα θεμελιώδη δικαιώματα, η δημοκρατία και οι δημόσιοι θεσμοί, καθώς και η κοινωνική πολιτική και το κράτος πρόνοιας. Το ΚΕΣΔ είναι ένας πάροχος κατάρτισης με μεγάλη εμπειρία στην κατάρτιση Δικαστών, Εισαγγελέων, Δικηγόρων και άλλων επαγγελματιών του νομικού κλάδου, ο οποίος συνεργάζεται στενά με την Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών, Δικηγορικούς Συλλόγους και άλλες επαγγελματικές ενώσεις σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Το ΚΕΣΔ φιλοξενεί το Εθνικό Σημείο Επαφής του Δικτύου για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα (FRANET) που συντονίζει ο Οργανισμός για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), και είναι μέλος της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ).

Η [Εταιρεία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος - SSP](#). Η [Π. Σακελλαρόπουλος](#) είναι ένας μη κερδοσκοπικός μη κυβερνητικός επιστημονικός οργανισμός, ο οποίος ιδρύθηκε το 1986 και παρέχει υψηλής ποιότητας υπηρεσίες ψυχικής υγείας στην Ελλάδα, στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου για την Ψυχική Υγεία

«Ψυχαργώς» του Υπουργείου Υγείας. Επικεντρώνεται στην πρόληψη, την έγκαιρη παρέμβαση, την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ψυχική υγεία, τη συνηγορία και τη δικτύωση και λειτουργεί 35 μονάδες ψυχικής υγείας σε 5 νομούς, συμπεριλαμβανομένων κινητών μονάδων ψυχικής υγείας και κέντρων ημέρας για παιδιά και ενήλικες, καθώς και μονάδων αποκατάστασης. Παρέχει επίσης κατάρτιση σε επαγγελματίες, όπως εκπαιδευτικοί, Δικαστές, Εισαγγελείς, νομικοί, αστυνομικοί και δημοσιογράφοι, στο πλαίσιο της ευαισθητοποίησης της κοινότητας.

Το [Center for the Study of Democracy – CSD](#) στη Βουλγαρία, το οποίο ασχολείται εδώ και καιρό με την προώθηση των δικαιωμάτων των παιδιών, με έμφαση στην προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών θυμάτων εγκλήματος. Με την πάροδο των ετών, το CSD έχει διεξαγάγει ολοκληρωμένη έρευνα, έχει αναπτύξει συστάσεις πολιτικής και έχει εφαρμόσει προγράμματα κατάρτισης με στόχο τη βελτίωση της μεταχείρισης των παιδιών στο πλαίσιο του συστήματος Δικαιοσύνης. Το CSD διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην προώθηση μιας προσέγγισης των νομικών διαδικασιών που λαμβάνει υπόψη τα παιδιά και το τραύμα, υποστηρίζοντας μεταρρυθμίσεις για την ευθυγράμμιση των εθνικών πρακτικών με τα διεθνή πρότυπα.

Το [Centre for Social Sciences Institute of Legal Science \(CSS\)](#) στην Ουγγαρία είναι ένα ερευνητικό κέντρο για τις νομικές επιστήμες, το οποίο διεξάγει θεωρητικές, εμπειρικές και συγκριτικές έρευνες. Το CSS διεξάγει επίσης βασική, εφαρμοσμένη και συγκριτική έρευνα στους τομείς αυτούς και διεξάγει το επιστημονικό του έργο ανεξάρτητα από πολιτικές επιρροές, και

Το [Ινστιτούτο Εγκληματολογίας \(ΙΚ\)](#) στη Νομική Σχολή της Λιουμπλιάνας είναι ένας οργανισμός που ιδρύθηκε το 1954 ως το πρώτο εγκληματολογικό ινστιτούτο στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Από την ίδρυσή του, οι κύριες δραστηριότητές του περιλαμβάνουν την έρευνα, τη διδασκαλία, τη διάδοση πληροφοριών και την οργάνωση μιας βιβλιοθήκης και μιας υπηρεσίας τεκμηρίωσης.

Το περιεχόμενο του παρόντος προγράμματος κατάρτισης παρέχει ολοκληρωμένη καθοδήγηση σε ουσιώδη θέματα, όπως:

- **Η φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη** και οι ειδικές ανάγκες των **παιδιών θυμάτων εγκλήματος**,
- **Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των παιδιών** και οι **δεοντολογικές ευθύνες των δικηγόρων**,
- Βασικές αρχές **παιδοψυχολογίας** και τεχνικές **επικοινωνίας που λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των παιδιών** και
- **Η σημασία της συνεργασίας πολλών φορέων** κατά τον χειρισμό υποθέσεων που αφορούν παιδιά.

Απώτερος στόχος αυτού του προγράμματος κατάρτισης είναι να εξοπλίσει τους/τις δικηγόρους με τις γνώσεις και τις ικανότητες να εφαρμόζουν νομικά πρότυπα φιλικά προς τα παιδιά, να προασπίζουν τα δικαιώματα των παιδιών, να προστατεύουν τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών και να διατηρούν πρακτικές σύμφωνες με την επαγγελματική δεοντολογία. Οι δικηγόροι θα έχουν επίσης την ευκαιρία να αναπτύξουν

βασικές δεξιότητες για να επικοινωνούν αποτελεσματικά και με ενσυναίσθηση με τα παιδιά, να κατανοούν τις ψυχολογικές επιπτώσεις του τραύματος και να συμμετέχουν σε συντονισμένες ανταποκρίσεις μεταξύ των διαφορετικών υπηρεσιών και επαγγελματιών. Τέλος, αυτό το πρόγραμμα κατάρτισης επιδιώκει να υποστηρίξει την ανάπτυξη ενός πιο ευέλικτου, προστατευτικού και παιδοκεντρικού συστήματος Δικαιοσύνης, το οποίο θα δίνει προτεραιότητα στην ασφάλεια, την αξιοπρέπεια και την ευημερία κάθε παιδιού που εμπλέκεται σε ποινικές διαδικασίες.

1. Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά για τα παιδιά θύματα εγκληματικών πράξεων

Συγγραφέας:

Iliana Boycheva, Αναλύτρια, Υποψήφια Διδάκτωρ στο Δίκαιο της ΕΕ, για λογαριασμό του Center for the Study of Democracy (CSD), στην Βουλγαρία

1.1 Τι είναι η φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη;

Η φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη είναι ένα σύστημα Δικαιοσύνης που σχεδιάζεται, λειτουργεί και αξιολογείται από την οπτική γωνία του παιδιού. Εξασφαλίζει ότι οι νομικές διαδικασίες που αφορούν παιδιά είναι προσαρμοσμένες στην ηλικία και την ωριμότητά τους, σέβονται τα δικαιώματά τους και προάγουν την ευημερία τους. Η έννοια αυτή εδράζεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού και αναπτύσσεται περαιτέρω από τις κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη. Εφαρμόζεται σε όλα τα στάδια και τύπους διαδικασιών —ποινικές, αστικές, διοικητικές— και σε όλα τα παιδιά, είτε ως θύματα, μάρτυρες, δράστες ή διάδικους σε υποθέσεις οικογενειακού δικαίου.

Στον πυρήνα της, η φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη διέπεται από τέσσερις θεμελιώδεις αρχές¹:

1. **Συμμετοχή:** Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους σε όλα τα θέματα που τα αφορούν και να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι απόψεις αυτές. Οι νομικοί επαγγελματίες πρέπει να δημιουργούν ασφαλή και υποστηρικτικά περιβάλλοντα στα οποία τα παιδιά μπορούν να ακουστούν.
2. **Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού:** Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό γνώμονα σε όλες τις νομικές αποφάσεις. Αυτό απαιτεί προσεκτικές, εξατομικευμένες εκτιμήσεις, και όχι υποθέσεις με βάση την ηλικία ή την κατηγορία.
3. **Αξιοπρέπεια:** Τα παιδιά πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό και ευαισθησία. Η ιδιωτική τους ζωή, η συναισθηματική τους ευημερία και η ανάγκη τους για ασφάλεια πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε βήμα.
4. **Μη διάκριση:** Κάθε παιδί πρέπει να έχει ίση πρόσβαση στη Δικαιοσύνη, ανεξάρτητα από το φύλο, την αναπηρία, την εθνικότητα, το προσφυγικό/μεταναστευτικό ή κοινωνικό του υπόβαθρο.

¹Συμβούλιο της Ευρώπης, Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά, διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice>

Οι αρχές αυτές δεν είναι αφηρημένες — προορίζονται να καθοδηγήσουν τη νομική πρακτική και την επαγγελματική συμπεριφορά. Η εφαρμογή τους εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο οι Δικηγόροι και οι Δικαστές ερμηνεύουν τους ρόλους τους σε σχέση με τα παιδιά.

1.2 Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά για τα παιδιά θύματα εγκλήματος

Όταν τα παιδιά πέφτουν θύματα εγκλήματος —είτε πρόκειται για βία, κακοποίηση, εκμετάλλευση ή εμπορία ανθρώπων— η βλάβη που υφίστανται συχνά επιδεινώνεται από την αλληλεπίδρασή τους με το σύστημα Δικαιοσύνης. Η εξιστόρηση τραυματικών εμπειριών σε μια δικαστική αίθουσα, η υποβολή ερωτήσεων από πολλούς επαγγελματίες ή οι καθυστερήσεις και η πολυπλοκότητα της διαδικασίας μπορεί να αυξήσουν την αγωνία του παιδιού. Χωρίς τις κατάλληλες εγγυήσεις, η ίδια η δικαστική διαδικασία μπορεί να προκαλέσει τόσο ζημιά όσο και το έγκλημα που επιδιώκει να αποκαταστήσει.

Η φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη παρέχει ένα πλαίσιο για την ελαχιστοποίηση αυτών των κινδύνων. Προωθεί μέτρα όπως η έγκαιρη πρόσβαση στην πληροφόρηση, το δικαίωμα σε νομική συνδρομή, συνεντεύξεις με γνώμονα το παιδί, μέτρα προστασίας κατά τη διάρκεια της δίκης και υποστήριξη μετά τη δίκη. Ωστόσο, τα μέτρα αυτά μπορούν να είναι αποτελεσματικά μόνο εάν οι επαγγελματίες που τα εφαρμόζουν κατανοούν τόσο τις νομικές όσο και τις ψυχολογικές ανάγκες του παιδιού.

1.3 Ο ρόλος των Δικηγόρων στην εφαρμογή της φιλικής προς τα παιδιά Δικαιοσύνης

Οι Δικηγόροι διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην υλοποίηση μιας φιλικής προς τα παιδιά Δικαιοσύνης. Η ευθύνη τους υπερβαίνει τη νομική εκπροσώπηση — συχνά αποτελούν το πρώτο σημείο επαφής μεταξύ ενός παιδιού και του συστήματος Δικαιοσύνης, και ο τρόπος με τον οποίο επικοινωνούν, προετοιμάζονται και συνηγορούν μπορεί να διαμορφώσει ολόκληρη την εμπειρία του παιδιού από τη Δικαιοσύνη.

Ένας Δικηγόρος με ενεργεί με τρόπο φιλικό προς τα παιδιά κατανοεί ότι η αποτελεσματική εκπροσώπηση ενός παιδιού δεν έχει να κάνει μόνο με τη νομική ακρίβεια, αλλά και με την επικοινωνία, την εμπιστοσύνη και την ενδυνάμωση. Όταν εκπροσωπείτε παιδιά θύματα, αυτό σημαίνει:

- Επικοινωνία με τρόπους κατάλληλους για τα παιδιά: Η νομική γλώσσα πρέπει να μεταφράζεται σε όρους που μπορεί να κατανοήσει το παιδί. Αυτό βοηθά τα παιδιά να γνωρίζουν τι να περιμένουν και μειώνει τον φόβο ή τη σύγχυση.
- Εξασφάλιση συγκατάθεσης και συμμετοχής μετά από ενημέρωση: Τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται για τη νομική διαδικασία και να τους δίνονται πραγματικές ευκαιρίες να εκφράσουν τις επιθυμίες και τις ανησυχίες τους.
- Οικοδόμηση εμπιστοσύνης: Πολλά παιδιά θύματα έχουν βιώσει προδοσία ή πόνο από ενήλικες. Η ικανότητα του δικηγόρου να οικοδομήσει μια σχέση εμπιστοσύνης και

να παρέχει καθησυχασμό είναι ζωτικής σημασίας για την προθυμία τους να εμπλακούν με το νομικό σύστημα.

- Προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας: Αυτό περιλαμβάνει τη συνηγορία για διαδικαστικές προσαρμογές (όπως ακροάσεις κλεισμένων των θυρών, μαγνητοσκοπημένες καταθέσεις ή με παρουσία υποστηρικτικού προσώπου) και τη διασφάλιση ότι το παιδί δεν υποβάλλεται σε επιθετική ή ακατάλληλη εξέταση.

- Εξισορρόπηση της νομικής στρατηγικής με την ευημερία του παιδιού: Οι Δικηγόροι μπορεί να χρειαστεί να εκτιμήσουν κατά πόσον η συνέχιση ορισμένων ερωτήσεων ή η άσκηση έφεσης κατά μιας απόφασης εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού τόσο από νομικής όσο και από συναισθηματικής άποψης.

Οι Δικηγόροι διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στη διασφάλιση ότι η φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη δεν είναι μόνο μια αρχή αλλά και μια ζωντανή πραγματικότητα. Ως οι νομικοί επαγγελματίες που είναι πιο άμεσα υπεύθυνοι/ες για την παροχή συμβουλών, την ενημέρωση και την υπεράσπιση των πελατών, οι Δικηγόροι είναι οι μόνοι/ες που μπορούν να προστατεύουν τα δικαιώματα των παιδιών σε κάθε στάδιο της νομικής διαδικασίας. Για τα παιδιά που πέφτουν θύματα εγκλήματος, οι Δικηγόροι είναι συχνά η πρώτη και πιο συνεπής ενήλικη παρουσία που τα καθοδηγεί μέσα σε ένα σύστημα Δικαιοσύνης που μπορεί να μοιάζει τρομακτικό, ξένο ή μη ασφαλές.

Ένας Δικηγόρος που ενεργεί με φιλικό προς τα παιδιά τρόπο, αναγνωρίζει ότι τα παιδιά δεν είναι παθητικοί αποδέκτες/ριες προστασίας, αλλά ενεργοί/ές κάτοχοι δικαιωμάτων που αξίζουν να ακούγονται, να αποτελούν αντικείμενο σεβασμού και να συμμετέχουν στις αποφάσεις που τους επηρεάζουν. Αυτό απαιτεί κάτι περισσότερο από νομικές δεξιότητες. Απαιτεί την ικανότητα αποτελεσματικής επικοινωνίας με τα παιδιά, την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και την υπεράσπιση με τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τόσο στα δικαιώματα όσο και το τραύμα.

Όταν εκπροσωπούν παιδιά θύματα εγκλήματος, οι Δικηγόροι πρέπει να είναι σε θέση να εξηγούν τις νομικές διαδικασίες σε γλώσσα που μπορεί να κατανοήσει ένα παιδί, να το βοηθούν να προετοιμαστεί για δύσκολες στιγμές, όπως η κατάθεση, και να διασφαλίζουν ότι είναι ενημερωμένο και αισθάνεται υποστηριζόμενο καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Ο ρόλος του Δικηγόρου περιλαμβάνει επίσης τον εντοπισμό των περιπτώσεων όπου μπορεί να είναι απαραίτητες διαδικαστικές προσαρμογές για την προστασία του παιδιού από επανατραυματισμό, όπως η αίτηση εξέτασης μέσω βιντεοκλήσης², η αποφυγή περιττών επαναλήψεων των συνεντεύξεων ή ο συντονισμός με τις υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης.

Εκτός από την άμεση συνεργασία με τα παιδιά, οι Δικηγόροι πρέπει επίσης να είναι συνήγοροι που προασπίζουν ένα δίκαιο σύστημα Δικαιοσύνης. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να αμφισβητούνται πρακτικές που κινδυνεύουν να βλάψουν τα παιδιά, να επιδιώκεται η διαδικαστική Δικαιοσύνη και να διασφαλίζεται ότι οι απόψεις και τα συμφέροντα των παιδιών παρουσιάζονται με σαφήνεια και πειστικότητα. Περιλαμβάνει επίσης την

² Σημείωση του Μεταφραστή: Εφόσον αυτό προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία.

αναγνώριση του πότε η νομική στρατηγική πρέπει να μετριαστεί από δεοντολογική κρίση — όπως η συμβουλή να μην ακολουθηθούν νομικές οδοί που θα μπορούσαν να εκθέσουν ένα παιδί σε περιττή βλάβη ή καθυστέρηση.

Οι Δικηγόροι που εργάζονται σε τομείς πέραν της ποινικής Δικαιοσύνης —όπως το οικογενειακό δίκαιο, η παιδική προστασία, το μεταναστευτικό ή η αποζημίωση από τα πολιτικά δικαστήρια — είναι εξίσου κομβικής σημασίας για την εφαρμογή της φιλικής προς τα παιδιά Δικαιοσύνης. Είτε συμβουλεύουν ένα παιδί υπό κρατική φροντίδα, είτε το εκπροσωπούν σε μια διαμάχη για την επιμέλεια, είτε υποστηρίζουν έναν ασυνόδευτο ανήλικο σε μια διαδικασία ασύλου, οι Δικηγόροι πρέπει να είναι κατάλληλα εξοπλισμένοι/ες για να εφαρμόζουν τις ίδιες αρχές ευαισθησίας απέναντι στην παιδική ηλικία. Αυτό περιλαμβάνει τη διασφάλιση ότι οι απόψεις του παιδιού ακούγονται και τους δίνεται σημασία, ότι τα δικαιώματά του υποστηρίζονται ενεργά και ότι η νομική δράση δεν συμβάλλει ασυνείδητα στην ευαλωτότητά του.

Ακόμη και όταν οι Δικηγόροι εκπροσωπούν ενήλικους πελάτες, οι αποφάσεις και η συμπεριφορά τους μπορεί να επηρεάζουν τα παιδιά — ιδιαίτερα σε οικογενειακές διαφορές, υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας ή υποθέσεις στις οποίες εμπλέκονται παιδιά ως μάρτυρες. Συνεπώς, η ενσωμάτωση ενός φιλικού προς τα παιδιά φακού σε όλους τους τομείς της νομικής πρακτικής είναι απαραίτητη. Απαιτεί συνειδητή δέσμευση για σεβασμό των δικαιωμάτων του παιδιού, ακόμη και όταν δεν είναι ο κύριος πελάτης, και κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι νομικές διαδικασίες και αποφάσεις διαμορφώνουν τη ζωή των παιδιών.

Για να ενσωματωθούν συστηματικά αυτές οι πρακτικές σε όλο το επάγγελμα, η φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της νομικής εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης. Μέσω της δομημένης, υψηλής ποιότητας κατάρτισης οι Δικηγόροι αποκτούν όχι μόνο τις τεχνικές γνώσεις αλλά και την ευαισθησία και την αυτοπεποίθηση που απαιτούνται για να εργάζονται αποτελεσματικά με τα παιδιά και για αυτά. Η κατάρτιση προσφέρει επίσης χώρο για κριτικό προβληματισμό, επιτρέποντας στους/στις δικηγόρους να εξετάζουν τις υποθέσεις τους, να προσαρμόζουν την επικοινωνία τους και να προσεγγίζουν κάθε παιδί όχι ως μια νομική υπόθεση που πρέπει να επιλυθεί αλλά ως πρόσωπο που πρέπει να αποτελεί αντικείμενο σεβασμού.

2. Τα δικαιώματα των παιδιών θυμάτων εγκλήματος

Συγγραφείς:

Lora Briški, Επιστημονική συνεργάτιδα στην Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Λιουμπλιάνας, για λογαριασμό του Ινστιτούτου Εγκληματολογίας, στην Σλοβενία

Miha Hafner, Επίκουρος Καθηγητής στην Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Λιουμπλιάνας, για λογαριασμό του Ινστιτούτου Εγκληματολογίας, στην Σλοβενία

2.1 Διεθνής και ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα δικαιώματα των παιδιών

Έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στο άγχος και την δευτερογενή θυματοποίηση κατά τη διάρκεια ποινικών διαδικασιών. Το περιβάλλον και η γλώσσα των ποινικών διαδικασιών είναι σχεδιασμένα για ενήλικες, και είναι ιδιαίτερα δύσκολο για τα ανήλικα άτομα να καταθέσουν για τραυματικά γεγονότα μπροστά σε αγνώστους. Οι χρονοβόρες διαδικασίες και οι επαναλαμβανόμενες καταθέσεις επιδεινώνουν ακόμη περισσότερο την αρνητική εμπειρία του παιδιού. Ωστόσο, μπορούν να ληφθούν πολλά προστατευτικά μέτρα κατά την ποινική διαδικασία που θα μετριάσουν την έκθεση του παιδιού στο άγχος. Ως εκ τούτου, διάφορα έγγραφα της διεθνούς νομοθεσίας ρυθμίζουν διάφορες πτυχές της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης. Τα έγγραφα αυτά καθορίζουν τα δικαιώματα των παιδιών σε ποινικές και άλλες συναφείς διαδικασίες, καθώς και τις υποχρεώσεις των κρατικών αρχών και των αρμόδιων φορέων σε διαδικασίες που αφορούν παιδιά. Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά ορισμένα κείμενα της διεθνούς και ενωσιακής νομοθεσίας.

Εκτός από τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία είναι σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών, όλα τα άλλα εξεταζόμενα κείμενα είναι Οδηγίες της ΕΕ. Το σύνολο του δικαίου της ΕΕ αποτελείται από το πρωτογενές και το δευτερογενές (ή παράγωγο) δίκαιο. Το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο αποτελείται από τις δεσμευτικές συνθήκες μεταξύ των κρατών μελών, οι οποίες είναι η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και η Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ).

Μέρος του πρωτογενούς δικαίου της ΕΕ είναι επίσης ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο Χάρτης κατοχυρώνει έναν κατάλογο δικαιωμάτων που ανήκουν σε όλα τα πρόσωπα στην ΕΕ και πρέπει να γίνονται σεβαστά κατά την εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ. Είναι σημαντικό ότι το άρθρο 24 του Χάρτη αναφέρεται στα δικαιώματα του παιδιού. Οι διατάξεις του εν λόγω άρθρου βασίζονται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους.
2. Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.
3. Κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απευθείας επαφές και με τους δύο γονείς του, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον του.

Το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ απορρέει από τις αρχές και τους στόχους των Συνθηκών και του Χάρτη. Οι δύο σημαντικότεροι τύποι του παράγωγου δικαίου της ΕΕ είναι οι Κανονισμοί και οι Οδηγίες. Οι Κανονισμοί είναι δεσμευτικοί στο σύνολό τους. Εφαρμόζονται άμεσα και ομοιόμορφα σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ όταν τεθούν σε ισχύ. Δεν χρειάζεται να μεταφερθούν στο εθνικό δίκαιο.

Οι Οδηγίες, από την άλλη πλευρά, θέτουν δεσμευτικούς στόχους για τα κράτη μέλη της ΕΕ προκειμένου να επιτύχουν συγκεκριμένα αποτελέσματα. Ωστόσο, τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα ως προς τον τρόπο με τον οποίο επιτυγχάνουν αυτούς τους στόχους. Πρέπει να ενσωματώσουν τις απαιτήσεις των οδηγιών στο εθνικό δίκαιο (ενσωμάτωση Οδηγίας). Αυτό σημαίνει ότι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των οδηγιών της ΕΕ που συνοψίζονται στο παρόν κεφάλαιο μπορούν να εντοπιστούν στην εθνική νομοθεσία των κρατών μελών, για παράδειγμα στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ενός κράτους μέλους.

2.2 Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που εγκρίθηκε το 1989, είναι μια νομικά δεσμευτική διεθνής συνθήκη που καθορίζει τα αστικά, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα των παιδιών. Καθιερώνει βασικές αρχές, όπως το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, η απαγόρευση των διακρίσεων, το δικαίωμα στην επιβίωση και την ανάπτυξη και το δικαίωμα έκφρασης γνώμης και ακρόασης. Όλα τα Συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να λάβουν νομοθετικά και διοικητικά μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών και τη διασφάλιση της ευημερίας τους.

Οι τέσσερις κατευθυντήριες αρχές της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού βασίζεται σε τέσσερις αρχές που διαμορφώνουν την ερμηνεία και την εφαρμογή όλων των άλλων δικαιωμάτων:

- Αρχή της μη διάκρισης/ ισότητας (άρθρο 2),
- Αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού (άρθρο 3),
- Δικαίωμα στην επιβίωση και την ανάπτυξη (άρθρο 6) και

- Δικαίωμα έκφρασης γνώμης και ακρόασης (άρθρο 12).

Μη διάκριση / Ισότητα

Τα δικαιώματα που περιγράφονται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού πρέπει να διασφαλίζονται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία ενός κράτους χωρίς καμία διάκριση. Αυτό ισχύει ανεξαρτήτως της φυλής, του χρώματος, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής, της περιουσίας, της αναπηρίας, της γέννησης ή άλλης κατάστασης του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του (άρθρο 2 παρ. 1).

Τα κράτη πρέπει να παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύονται αποτελεσματικά τα παιδιά έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης με βάση τη νομική κατάσταση, τις δραστηριότητες, τις εκφρασμένες απόψεις ή τις πεποιθήσεις των γονέων, των νόμιμων εκπροσώπων ή των μελών της οικογένειας τους (άρθρο 2 παρ. 2).

Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού

Όταν λαμβάνονται αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά —είτε από δικαστήρια είτε από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας είτε από άλλους φορείς— πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών. Αυτό εξασφαλίζει ένα υποστηρικτικό περιβάλλον για το παιδί όταν εμπλέκεται στις νομικές διαδικασίες. (άρθρο 3 παρ. 1).

Η έννοια του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού περιλαμβάνει τρεις βασικές πτυχές. Πρώτον, πρόκειται για ουσιαστικό δικαίωμα, πράγμα που σημαίνει ότι κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να αξιολογείται το βέλτιστο συμφέρον του και να αντιμετωπίζεται ως πρωταρχικός παράγοντας σε κάθε απόφαση που το αφορά, ενώ το δικαίωμα αυτό θα μπορεί να επιδιωχθεί δικαστικά. Δεύτερον, λειτουργεί ως θεμελιώδης νομική αρχή, απαιτώντας ότι, όταν οι νόμοι επιτρέπουν πολλαπλές ερμηνείες, πρέπει να επιλέγεται εκείνη που εξυπηρετεί καλύτερα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, με γνώμονα τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και τα προαιρετικά πρωτόκολλά της. Τρίτον, είναι ένας διαδικαστικός κανόνας, ο οποίος επιβάλλει όλες οι αποφάσεις που επηρεάζουν τα παιδιά να περιλαμβάνουν αξιολόγηση των πιθανών επιπτώσεών τους και να διασφαλίζουν διαδικαστικές εγγυήσεις. Οι αρχές πρέπει να αιτιολογούν τις αποφάσεις αυτές, υποδεικνύοντας ρητά πώς εξετάστηκε το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν και πώς αυτά εξισορροπήθηκαν με άλλους παράγοντες. Η έννοια του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού αποσκοπεί στην προστασία της συνολικής σωματικής, ψυχολογικής, ηθικής και πνευματικής ακεραιότητας του παιδιού και στη διατήρηση της αξιοπρέπειάς του ως ανθρώπου. Αν και η έννοια είναι σύνθετη, το

νόημά της πρέπει να προσδιορίζεται κατά περίπτωση. Μέσω της ερμηνείας και της εφαρμογής του άρθρου 3, παράγραφος 1, μαζί με άλλες διατάξεις της Σύμβασης, επαγγελματίες όπως οι Δικαστές, οι δικηγόροι και οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να δώσουν στην έννοια πρακτικό νόημα. Η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού είναι ευέλικτη και πρέπει να προσαρμόζεται στη μοναδική κατάσταση, τις ανάγκες και το πλαίσιο κάθε παιδιού. Σε ορισμένες περιπτώσεις, πρέπει να εκτιμάται με βάση τις ειδικές περιστάσεις του συγκεκριμένου παιδιού³.

Επιβίωση και ανάπτυξη

Τα κράτη πρέπει να αναγνωρίζουν το εγγενές δικαίωμα κάθε παιδιού στη ζωή και να λαμβάνουν όλα τα δυνατά μέτρα για να εξασφαλίσουν την επιβίωση και την ανάπτυξή του (άρθρο 6).

Το δικαίωμα έκφρασης γνώμης και ακρόασης

Κάθε παιδί που είναι σε θέση να διαμορφώνει τις δικές του απόψεις έχει **το δικαίωμα να τις εκφράζει ελεύθερα** σε όλα τα θέματα που το αφορούν. Οι απόψεις του παιδιού πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ανάλογα με την ηλικία και το βαθμό ωριμότητάς του (άρθρο 12 παρ. 1).

- Το παιδί έχει **δικαίωμα να ακούγεται σε οποιαδήποτε δικαστική ή διοικητική διαδικασία** που το αφορά (άρθρο 12 παρ. 2).
 - ο Αυτό μπορεί να γίνεται είτε άμεσα είτε μέσω εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, σύμφωνα με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.
- Η έκφραση απόψεων είναι επιλογή του παιδιού, όχι υποχρέωσή του. Τα κράτη πρέπει να διασφαλίζουν ότι το παιδί λαμβάνει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες και καθοδήγηση ώστε να λαμβάνει αποφάσεις που ευθυγραμμίζονται με το βέλτιστο συμφέρον του.⁴
- Το δικαίωμα αυτό συγκαταλέγεται μεταξύ των τεσσάρων κατευθυντήριων αρχών της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, διότι αναγνωρίζει τα παιδιά ως υποκείμενα δικαιωμάτων.⁵

³Γενικό σχόλιο αριθ. 14 (2013) σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του (άρθρο 3, παρ. 1), διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/en/95780>

⁴Γενικό σχόλιο αριθ. 12 (2009), The right of the child to be heard, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://digitallibrary.un.org/record/671444?v=pdf> [πρόσβαση 5.6.2025].

⁵Γενικό σχόλιο αριθ. 12 (2009), The right of the child to be heard, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://digitallibrary.un.org/record/671444?v=pdf> [πρόσβαση 5.6.2025].

Σεβασμός στους ρόλους των γονέων και της κοινότητας

Τα κράτη οφείλουν να σέβονται την ευθύνη, το δικαίωμα και το καθήκον που έχουν οι γονείς ή, κατά περίπτωση, τα μέλη της διευρυμένης οικογένειας ή της κοινότητας, οι επίτροποι ή άλλα πρόσωπα που έχουν νόμιμα την ευθύνη για το παιδί, να του παρέχουν, κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του, τον προσανατολισμό και τις κατάλληλες συμβουλές για την άσκηση των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζει η παρούσα Σύμβαση (άρθρο 5).

Παροχή πληροφοριών σε περίπτωση χωρισμού

Όταν ένα παιδί αποχωρίζεται τον έναν ή και τους δύο γονείς του λόγω ενεργειών του κράτους, όπως η φυλάκιση ή η απέλαση, το κράτος πρέπει να παρέχει ουσιώδεις πληροφορίες σχετικά με τον τόπο όπου βρίσκεται το απόν μέλος μετά από αίτηση, εάν η υποβολή του αιτήματος αυτού δεν θα είναι επιζήμια για την ευημερία του παιδιού. (άρθρο 9 παρ. 4). Οι πληροφορίες μπορούν να ζητηθούν είτε από ένα παιδί για τον γονέα που απουσιάζει, είτε από έναν γονέα για το παιδί που ζει χωριστά (άλλα μέλη της οικογένειας μπορούν να ζητήσουν τις πληροφορίες).

Ελευθερία της έκφρασης

Το παιδί έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας αναζήτησης λήψης και διάδοσης πληροφοριών (συμπεριλαμβανομένων των ιδεών) κάθε είδους μέσω οποιουδήποτε μέσου της επιλογής του. Περιορισμοί του δικαιώματος αυτού μπορούν να επιβληθούν μόνο εάν ορίζονται από τον νόμο και είναι αναγκαίοι για την προστασία:

- των δικαιωμάτων ή της υπόληψης των άλλων ή
- της εθνικής ασφάλειας, δημόσιας τάξης, δημόσιας υγείας ή δημόσιων ηθών (άρθρα 13 παρ. 1 και 13 παρ. 2).

Πρόσβαση στην πληροφόρηση μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξασφάλιση της πρόσβασης των παιδιών σε πληροφορίες/ υλικό τόσο από εθνικές όσο και από διεθνείς πηγές (ιδίως αν αποσκοπούν στην κοινωνική, πνευματική και ηθική ευημερία τους ή οποιαδήποτε άλλη βελτίωση της υγείας τους). Έτσι, τα κράτη πρέπει να ενθαρρύνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στη διάδοση πληροφοριών και υλικού που ωφελούν την ανάπτυξη του παιδιού και να διασφαλίζουν ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης λαμβάνουν υπόψη τις γλωσσολογικές ανάγκες των αυτόχthonων παιδιών ή των παιδιών που ανήκουν σε μια μειονότητα (άρθρο 17).

Προστασία από τη βία και την κακοποίηση

Τα κράτη υποχρεούνται να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία του παιδιού από κάθε μορφή κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανόμενης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί. Τα μέτρα μπορεί να περιλαμβάνουν νομοθετικές, διοικητικές ή εκπαιδευτικές δράσεις (άρθρο 19).

Συναίνεση στην υιοθεσία μετά από ενημέρωση

Όταν εξετάζεται το ενδεχόμενο υιοθεσίας, είναι υψίστης σημασίας η συναίνεση των συγγενών, εφόσον απαιτείται, να έχει δοθεί μετά από ενημέρωση (άρθρο 21 παρ. 1α).

Υποστήριξη για τα παιδιά πρόσφυγες

Τα παιδιά που επιζητούν να αποκτήσουν το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα πρέπει να υποστηρίζονται από το κράτος για να λάβουν τις απαραίτητες πληροφορίες για την επανένωση με την οικογένειά τους. (Άρθρο 22 παρ. 2)

Προστασία από εκμετάλλευση

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη έχουν την υποχρέωση να προστατεύουν τα παιδιά από κάθε μορφή εκμετάλλευσης επιβλαβή για την ευημερία τους. Η προστασία αυτή επεκτείνεται και στις νομικές διαδικασίες, εξασφαλίζοντας ένα υποστηρικτικό περιβάλλον κατά τη διάρκεια των νομικών διαδικασιών (άρθρο 36).

Ανάρρωση και κοινωνική επανένταξη των παιδιών θυμάτων

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη πρέπει να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την προώθηση κάθε μορφής ανάρρωσης και κοινωνικής επανένταξης των παιδιών θυμάτων. Η ανάρρωση και η επανένταξη πρέπει να πραγματοποιούνται σε κατάλληλο περιβάλλον. (Άρθρο 39)

Δικαιώματα παιδιών ύποπτων, κατηγορούμενων ή καταδικασθέντων για παράβαση του ποινικού νόμου

Κάθε παιδί ύποπτο, κατηγορούμενο ή καταδικασθέν για παράβαση του ποινικού νόμου, έχει δικαίωμα σε μεταχείριση που συνάδει με το αίσθημα της αξιοπρέπειάς του και της προσωπικής αξίας. Η μεταχείριση αυτή θα πρέπει να ενισχύει τον σεβασμό του παιδιού

για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες των άλλων και να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του και την ανάγκη για επανένταξη στην κοινωνία και την ανάληψη ενός εποικοδομητικού ρόλου σε αυτήν. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη πρέπει να εξασφαλίζουν τις ακόλουθες εγγυήσεις για κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του νόμου:

- Άμεση και σαφή ενημέρωση σχετικά με τις εναντίον του κατηγορίες, κατά περίπτωση, μέσω των γονέων /νομίμων εκπροσώπων του.
- Πρόσβαση σε νομική συμπαράσταση κατά τη διαδικασία προετοιμασίας και παρουσίασης της υπεράσπισής του.
- Έγκαιρες και αμερόληπτες ακροάσεις σε υποστηρικτικό περιβάλλον με την παρουσία νομικού συμβούλου, εκτός εάν αυτό θεωρηθεί αντίθετο προς το συμφέρον του παιδιού (λαμβανομένης υπόψη της ηλικίας /της κατάστασης του, της κατάστασης των γονέων ή των νόμιμων εκπροσώπων του).
- Προστασία από την εξαναγκαστική κατάθεση ή ομολογία.

Η ιδιωτική ζωή θα πρέπει να διασφαλίζεται σε όλα τα στάδια της διαδικασίας (άρθρο 40 παρ. 1, 40 παρ. 2β).

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προάγουν τη θέσπιση νόμων, διαδικασιών, θεσμών και αρχών εφαρμοζόμενων ειδικά στα παιδιά που είναι ύποπτα, κατηγορούμενα ή καταδικασθέντα για παράβαση του ποινικού νόμου, συμπεριλαμβανομένου του καθορισμού ελάχιστου ορίου ηλικίας για την ποινική ευθύνη και της εξέτασης εναλλακτικών μέτρων αντί της επίσημης δικαστικής διαδικασίας. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη θα πρέπει να προσφέρουν εναλλακτικές λύσεις πλην της επιμέλειας, όπως καθοδήγηση, επιτήρηση, τοποθέτηση σε οικογένεια και προγράμματα εκπαίδευσης, ώστε να διασφαλίζεται στα παιδιά μια μεταχείριση που να εγγυάται την ευημερία τους και να είναι ανάλογη με τη φύση του αδικήματος (άρθρο 40/4).

2.3 Οδηγία 2012/29 της ΕΕ (Δικαιώματα των θυμάτων εγκληματικών πράξεων)

Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ θεσπίζει ελάχιστα πρότυπα για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων εγκλήματος σε ολόκληρη την ΕΕ. Εξασφαλίζει ότι τα θύματα αναγνωρίζονται, αντιμετωπίζονται με σεβασμό και αξιοπρέπεια και λαμβάνουν τις κατάλληλες πληροφορίες, προστασία και υποστήριξη προσαρμοσμένες στις ατομικές τους ανάγκες. Η Οδηγία αναγνωρίζει δικαιώματα όπως το δικαίωμα ενημέρωσης, το δικαίωμα συμμετοχής στην ποινική διαδικασία και το δικαίωμα πρόσβασης σε υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων. Παρέχει επίσης ειδική προστασία για τα πιο ευάλωτα θύματα, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών και των θυμάτων σεξουαλικής βίας.

Δικαίωμα ενημέρωσης, υποστήριξης, προστασίας και συμμετοχής

Τα θύματα, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών θυμάτων, δικαιούνται πληροφόρηση, υποστήριξη (συμπεριλαμβανομένης της νομικής εκπροσώπησης) και προστασία καθ' όλη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας. Η Οδηγία διασφαλίζει ότι μπορούν να συμμετέχουν στην ποινική διαδικασία. (Άρθρο 1 παρ. 1).

Δικαιώματα του παιδιού θύματος

Για τα παιδιά θύματα, η Οδηγία τονίζει ότι το συμφέρον τους πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό κριτήριο και να αξιολογείται σε εξατομικευμένη βάση. Η ηλικία, ο βαθμός ωριμότητας, οι απόψεις, οι ανάγκες και οι ανησυχίες του παιδιού πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και το παιδί και οι εκπρόσωποί του πρέπει να ενημερώνονται για τα μέτρα και δικαιώματα που αφορούν συγκεκριμένα το παιδί (άρθρο 1 παρ. 2).

Παροχή πληροφοριών και υποστήριξης

Δικαίωμα των θυμάτων να κατανοούν και να γίνονται κατανοητά

- Τα κράτη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι τα θύματα **κατανοούν και γίνονται κατανοητά από την πρώτη επαφή με αρμόδια αρχή** στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων όπου η αρχή παρέχει πληροφορίες. **(Άρθρο 3 παρ. 1)**
- Η **επικοινωνία** με το θύμα πρέπει να διεξάγεται σε **απλή και κατανοητή γλώσσα** — πρέπει να λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη η ηλικία του παιδιού θύματος, προκειμένου να τηρείται η σωστή πληροφόρηση, και να διασφαλίζεται υποστηρικτικό περιβάλλον κατά την ποινική διαδικασία. **(Άρθρο 3 παρ. 2)**
- Εάν ένα θύμα χρειάζεται βοήθεια για να κατανοήσει ή να γίνει κατανοητό, τα κράτη μέλη πρέπει να επιτρέπουν να **συνοδεύεται από πρόσωπο της επιλογής του** κατά την πρώτη επαφή με **αρμόδια αρχή**, εκτός εάν αυτό αντιβαίνει στα συμφέροντα του θύματος ή παρεμποδίζει τη διεξαγωγή της διαδικασίας. **(Άρθρο 3 παρ. 3)**

Δικαίωμα πληροφόρησης και μετάφρασης

Από την πρώτη επαφή με τις αρχές, τα θύματα πρέπει να **λαμβάνουν αμέσως βασικές πληροφορίες**, μεταξύ άλλων (άρθρο 4/1):

- Τα είδη διαθέσιμης υποστήριξης (ιατρική, ψυχολογική, στέγαση),
- Οι διαδικασίες υποβολής καταγγελιών και ο ρόλος τους στη διαδικασία,
- Ο τρόπος και οι όροι παροχής μέτρων προστασίας,
- Ο τρόπος και οι όροι παροχής νομικών συμβουλών, νομικής συνδρομής και άλλου είδους συμβουλών,
- Η πρόσβαση σε αποζημίωση,

- Η διαθεσιμότητα υπηρεσιών διερμηνείας και μετάφρασης,
- Ειδικά μέτρα για θύματα που κατοικούν σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο της τέλεσης της αξιόποινης πράξης,
- Ο τρόπος υποβολής καταγγελιών σε περίπτωση που τα δικαιώματά τους δεν γίνονται σεβαστά από την αρμόδια αρχή,
- Τα στοιχεία επαφής για λόγους επικοινωνίας σχετικά με την υπόθεσή τους,
- Οι διαθέσιμες υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης,
- Πληροφορίες σχετικά με την επιστροφή των εξόδων της συμμετοχής τους στην ποινική διαδικασία.

Ο βαθμός λεπτομέρειας των πληροφοριών **θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένος στις ανάγκες και την προσωπική κατάσταση του θύματος** (π.χ. λαμβανομένης υπόψη της ηλικίας του παιδιού και της ικανότητάς του να συμμετέχει στη νομική διαδικασία). Πρόσθετες πληροφορίες μπορούν να παρασχεθούν στο θύμα σε μεταγενέστερα στάδια, εάν χρειάζεται. (Άρθρο 4 παρ. 2)

Εάν το θύμα δεν κατανοεί τη γλώσσα της αρμόδιας αρχής, πρέπει να του παρέχονται **δωρεάν υπηρεσίες διερμηνείας** κατά την ποινική διαδικασία, κατόπιν αιτήματός του. Η ενέργεια αυτή πρέπει να ζητηθεί και να είναι **δωρεάν**. Αυτό ισχύει, τουλάχιστον, κατά τη διάρκεια κάθε εξέτασης ή κατάθεσης ενώπιον των ανακριτικών ή δικαστικών αρχών, συμπεριλαμβανομένων των αστυνομικών ανακρίσεων, καθώς και για τη συμμετοχή τους στην ακροαματική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και σε τυχόν διαδικασίες ασφαλιστικών μέτρων. (Άρθρο 7 παρ. 1)

Επιπλέον, τα θύματα δικαιούνται να λαμβάνουν, κατόπιν αιτήματός τους, **μεταφράσεις ουσιωδών πληροφοριών για την άσκηση των δικαιωμάτων τους** στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, σε γλώσσα που κατανοούν, επίσης δωρεάν. Αυτό περιλαμβάνει, τουλάχιστον, **κάθε απόφαση για την περάτωση της ποινικής διαδικασίας και μια σύντομη περίληψη των λόγων της εν λόγω απόφασης**, εκτός εάν πρόκειται για απόφαση ενόρκων ή απόφαση στην οποία οι λόγοι είναι εμπιστευτικοί βάσει του εθνικού δικαίου (Άρθρο 7 παρ. 3).

Συμμετοχή στην ποινική διαδικασία

Δικαίωμα ακρόασης και προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων

Τα θύματα πρέπει να **έχουν τη δυνατότητα ακρόασης και προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων** κατά την ποινική διαδικασία. Όσον αφορά τα παιδιά θύματα, **πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ηλικία και ο βαθμός ωριμότητάς τους**, γεγονός που

διασφαλίζει το δικαίωμά τους στην ενημέρωση και την εξελισσόμενη ικανότητα συμμετοχής τους (άρθρο 10 παρ. 1).

Προστασία στις υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης

Τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν την ύπαρξη εγγυήσεων για την προστασία των θυμάτων, ιδίως των παιδιών, από δευτερογενή θυματοποίηση και εκφοβισμό κατά τη συμμετοχή σε υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης (άρθρο 12 παρ. 1). Οι αποκαταστατικές υπηρεσίες πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο εάν είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του θύματος, με τις ακόλουθες εγγυήσεις:

- Εκούσια συμμετοχή: Τα θύματα πρέπει να συναινούν ελεύθερα και εκουσίως στη συμμετοχή τους, με τη δυνατότητα να ανακαλέσουν τη συναίνεσή τους ανά πάσα στιγμή.
- Πλήρης και αντικειμενική ενημέρωση: Τα θύματα πρέπει να λαμβάνουν πλήρεις και αντικειμενικές πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία και την πιθανή έκβασή της.
- Αναγνώριση από τον δράστη: Ο δράστης πρέπει να αναγνωρίσει τα βασικά περιστατικά της υπόθεσης.

Δικαίωμα νομικής συνδρομής

Τα θύματα που εμπλέκονται σε ποινική διαδικασία ως διάδικοι δικαιούνται νομική συνδρομή/ εκπροσώπηση (άρθρο 13).

Προστασία από δευτερογενή θυματοποίηση

Χωρίς να ευνοείται η υπεράσπιση, τα θύματα και τα μέλη των οικογενειών τους θα πρέπει να προστατεύονται από δευτερογενή και επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση και εκφοβισμό, καθώς και από τους κινδύνους συναισθηματικής και ψυχολογικής βλάβης. Η αξιοπρέπειά τους πρέπει να προστατεύεται κατά τη διάρκεια της εξέτασης ή της κατάθεσής τους (άρθρο 18).

Προστασία της ιδιωτικής ζωής

Πρέπει να λαμβάνονται κατάλληλα μέτρα για την προστασία της ιδιωτικής ζωής του θύματος και της οικογένειάς του. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στα παιδιά, και τα κράτη μπορούν να λαμβάνουν κάθε νόμιμο μέτρο για την αποφυγή της διάδοσης οποιασδήποτε πληροφορίας που θα μπορούσε να οδηγήσει στην αναγνώριση παιδιού θύματος (άρθρο 21 παρ. 1).

Ατομική αξιολόγηση των θυμάτων για τον προσδιορισμό ειδικών αναγκών προστασίας

Για να διασφαλιστούν η προστασία του θύματος και ένα ασφαλές περιβάλλον κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, το θύμα πρέπει να υποβληθεί σε ατομική αξιολόγηση για τον προσδιορισμό τυχόν **ειδικών αναγκών προστασίας**. Βάσει αυτής της αξιολόγησης, στα θύματα **μπορεί να ληφθούν ειδικά μέτρα λόγω ιδιαίτερου κινδύνου να υποστούν δευτερογενή και επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση και αντεκδίκηση** (άρθρο 22 παρ. 1). Κατά την αξιολόγηση λαμβάνονται ιδίως υπόψη: (i) τα προσωπικά χαρακτηριστικά του θύματος, (ii) το είδος ή η φύση του εγκλήματος και (iii) οι περιστάσεις του εγκλήματος (**άρθρο 22 παρ. 2**). Όλα τα παιδιά **θύματα θεωρείται ότι έχουν ειδικές ανάγκες προστασίας** λόγω της αυξημένης ευαλωτότητάς τους. Για να προσδιοριστεί η έκταση των αναγκών αυτών και τα ειδικά μέτρα που απαιτούνται για την προστασία τους, τα παιδιά θύματα πρέπει να υποβάλλονται στην προαναφερθείσα ατομική αξιολόγηση (άρθρο 22 παρ. 4).

Ειδικά μέτρα για τα παιδιά θύματα⁶

Όταν ένα παιδί είναι θύμα ποινικού αδικήματος, θα πρέπει να εξασφαλίζονται τα ακόλουθα μέτρα για την παροχή κατάλληλης φροντίδας και υποστήριξης:

Κατά τη διάρκεια της **ποινικής έρευνας**, τα παιδιά θύματα πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους τα ακόλουθα μέτρα (άρθρα 23 παρ. 2 και 24):

- Ένα περιβάλλον φιλικό προς τα παιδιά: Η εξέταση θα πρέπει να διεξάγεται σε **χώρους σχεδιασμένους ή προσαρμοσμένους** για τον σκοπό αυτό·
- Εξειδικευμένους επαγγελματίες: Η εξέταση πρέπει να **διεξάγεται από επαγγελματίες εκπαιδευμένους** να εργάζονται με παιδιά θύματα·
- Συνέπεια των προσώπων που εξετάζουν: Εάν είναι δυνατόν, τα **ίδια άτομα** θα πρέπει να διεξάγουν την εξέταση·
- Μια προσέγγιση με γνώμονα το φύλο: Σε περιπτώσεις σεξουαλικής βίας, βίας λόγω φύλου ή ενδοοικογενειακής βίας, η εξέταση διεξάγεται από άτομο του ίδιου φύλου με το παιδί, εφόσον το ζητήσει το παιδί και εφόσον δεν θίγεται η πορεία της ποινικής διαδικασίας·

⁶Το κεφάλαιο αυτό της οδηγίας αφορά μέτρα για την προστασία όλων των θυμάτων με ειδικές ανάγκες προστασίας. Σε αυτόν τον οδηγό, εστιάζουμε ειδικά στα παιδιά.

- Οπτικοακουστική καταγραφή της εξέτασης: Κάθε εξέταση μπορεί να **καταγραφεί** οπτικοακουστικά, και οι καταγραφές μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία στο δικαστήριο.

Κατά τη διάρκεια της **ποινικής διαδικασίας**, στα παιδιά θύματα πρέπει να παρέχονται τα ακόλουθα μέτρα (άρθρο 23 παρ. 1):

- Αποφυγή επαφής με τους/ τις δράστες: μέτρα για την **αποφυγή οπτικής επαφής μεταξύ του θύματος και του δράστη**,
- Εξ αποστάσεως μαρτυρία: μέτρα που εξασφαλίζουν ότι τα θύματα μπορούν να καταθέσουν **χωρίς να είναι παρόντα** στο δικαστήριο, ιδίως με τη χρήση κατάλληλης τεχνολογίας επικοινωνιών,
- Περιορισμός των άσκοπων ερωτήσεων: Πρέπει να λαμβάνονται μέτρα για την αποφυγή άσκοπων ερωτήσεων σχετικά με την **ιδιωτική ζωή του θύματος** που δεν σχετίζονται με την αξιόποινη πράξη και
- Αποκλεισμός του κοινού: μέτρα που επιτρέπουν τη διεξαγωγή της ακροαματικής διαδικασίας **κεκλεισμένων των θυρών** για την προστασία της ιδιωτικής ζωής του παιδιού.

Επιπλέον, τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν τα ακόλουθα για τα παιδιά θύματα (άρθρο 24):

- **Διορισμός εκπροσώπου:** Οι αρμόδιες αρχές διορίζουν **εκπρόσωπο του παιδιού** κατά τη διάρκεια της ποινικής έρευνας και διαδικασίας, εφόσον:
 - Οι δικαιούχοι της γονικής μέριμνας δεν μπορούν να εκπροσωπήσουν το παιδί θύμα λόγω **σύγκρουσης συμφερόντων με το παιδί ή**
 - Το παιδί θύμα είναι ασυνόδευτο ή ζει χωριστά από την οικογένειά του.
- Δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης: Εάν ένα παιδί έχει δικαιούται να έχει συνήγορο, δικαιούται επίσης **νομικές συμβουλές και νομικό εκπρόσωπο ο/η οποίος/α ενεργεί εξ ονόματός του** σε διαδικασίες όπου υπάρχει ή θα μπορούσε να υπάρξει σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ του παιδιού θύματος και των δικαιούχων της γονικής μέριμνας (**άρθρο 24 παρ. 1γ**).

Όταν υπάρχει αμφιβολία για το αν κάποιος μπορεί να χαρακτηριστεί ως παιδί, τεκμαίρεται ότι είναι, συνεπώς, απολαμβάνει όλα τα οφέλη που απολαμβάνουν τα παιδιά θύματα βάσει της παρούσας οδηγίας. (άρθρο 24 παρ. 2).

2.4 Οδηγία 2004/80 του Συμβουλίου (Αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων)

Η Οδηγία 2004/80/ΕΚ του Συμβουλίου διασφαλίζει ότι όλοι οι κάτοικοι της ΕΕ μπορούν να έχουν πρόσβαση σε δίκαιη και κατάλληλη αποζημίωση για εκ προθέσεως εγκλήματα βίας που διαπράχθηκαν σε άλλο κράτος μέλος. Απαιτεί από κάθε κράτος μέλος να θεσπίσει ένα εθνικό σύστημα αποζημίωσης για τα θύματα αυτά. Η Οδηγία θεσπίζει επίσης ένα σύστημα συνεργασίας μεταξύ των εθνικών αρχών για να βοηθήσει τα θύματα να υποβάλουν αίτηση αποζημίωσης διασυνοριακά. Οι τυποποιημένες διαδικασίες και τα καθορισμένα σημεία επαφής απλοποιούν την επικοινωνία και την επεξεργασία των διασυνοριακών αξιώσεων. Τελικά, η Οδηγία προωθεί την ισότιμη πρόσβαση των θυμάτων στη Δικαιοσύνη σε ολόκληρη την ΕΕ, ανεξάρτητα από τον τόπο τέλεσης του εγκλήματος.

Αν και τα παιδιά θύματα δεν αναφέρονται ρητά στην οδηγία, καλύπτονται ως θύματα εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας που διαπράχθηκαν σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ.

Δικαίωμα δίκαιης και κατάλληλης αποζημίωσης (άρθρο 1)

Όλα τα θύματα εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας που διαπράχθηκαν σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ έχουν το δικαίωμα να αιτηθούν δίκαιη και κατάλληλη αποζημίωση από το κράτος στο οποίο διαπράχθηκε το έγκλημα.

Εθνικά συστήματα αποζημίωσης (άρθρο 12)

Κάθε κράτος μέλος της ΕΕ πρέπει να διαθέτει ένα σύστημα που να διασφαλίζει ότι τα θύματα εγκλημάτων βίας στη χώρα τους λαμβάνουν δίκαιη και κατάλληλη αποζημίωση, ανεξάρτητα από τον τόπο καταγωγής του θύματος. Οι κανόνες για τη λήψη αποζημίωσης σε διασυνοριακές καταστάσεις βασίζονται στο σύστημα αποζημίωσης κάθε χώρας για τα θύματα εγκλημάτων βίας που τελούνται εντός των συνόρων της.

Συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών (άρθρα 3 και 5)

Τα κράτη μέλη πρέπει να ορίσουν τις αρμόδιες «αρχές συνδρομής» και λήψης αποφάσεων για να διευκολύνουν τη συνεργασία κατά τη διασυνοριακή διεκπεραίωση των αξιώσεων, συμπεριλαμβανομένης της παροχής βοήθειας στα θύματα για την υποβολή αιτήσεων και την ανταλλαγή των απαραίτητων πληροφοριών.

Απλοποιημένη πρόσβαση των θυμάτων σε διασυνοριακές υποθέσεις (άρθρο 1)

Τα θύματα που διαμένουν σε διαφορετικό κράτος μέλος από εκείνο στο οποίο τελέστηκε το έγκλημα μπορούν να υποβάλουν αιτήσεις μέσω της αρχής συνδρομής της χώρας τους,

η οποία θα τις διαβιβάσει στην αρχή που λαμβάνει αποφάσεις της χώρας όπου τελέστηκε το έγκλημα.

2.5 Οδηγία 2011/99 της ΕΕ (Ευρωπαϊκή εντολή προστασίας)

Η Οδηγία 2011/99/ΕΕ σχετικά με την ευρωπαϊκή εντολή προστασίας επιτρέπει την αναγνώριση και εκτέλεση ενός μέτρου προστασίας που έχει εκδοθεί σε ένα κράτος μέλος της ΕΕ σε ποινικές υποθέσεις σε άλλο κράτος μέλος. Στόχος της είναι να διασφαλίσει ότι τα θύματα, ιδίως τα θύματα βίας ή παρενόχλησης, παραμένουν προστατευμένα όταν μετακινούνται μεταξύ κρατών μελών της ΕΕ. Η Οδηγία εφαρμόζεται σε μέτρα που περιορίζουν την επαφή ή την εγγύτητα ενός προσώπου με το θύμα, εξασφαλίζοντας τη συνέχεια της προστασίας. Συμπληρώνει τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 606/2013, ο οποίος καλύπτει τα μέτρα πολιτικής προστασίας.

Αίτηση έκδοσης ευρωπαϊκής εντολής προστασίας

- Μια ευρωπαϊκή εντολή προστασίας (εφεξής αναφερόμενη ως ΕΕΠ) μπορεί να εκδοθεί μόνο εάν υπάρχει ήδη μέτρο προστασίας στη χώρα όπου εκδόθηκε. Αυτό το μέτρο προστασίας πρέπει να περιλαμβάνει ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα (άρθρα 5 και 6):
 - ο απαγόρευση εισόδου σε ορισμένες περιοχές στις οποίες διαμένει ή τις οποίες επισκέπτεται το προστατευόμενο πρόσωπο,
 - ο απαγόρευση ή ρύθμιση της επαφής με το προστατευόμενο πρόσωπο, μεταξύ άλλων μέσω τηλεφώνου, ηλεκτρονικού ή απλού ταχυδρομείου, ή
 - ο απαγόρευση ή ρύθμιση της προσέγγισης του προστατευόμενου προσώπου εγγύτερα από προκαθορισμένη απόσταση.
- Το προστατευόμενο πρόσωπο μπορεί να υποβάλει αίτηση έκδοσης ΕΕΠ είτε στις αρχές του κράτους στο οποίο εκδίδεται η εντολή (κράτος έκδοσης) είτε από τις αρχές του κράτους στο οποίο πρέπει να εκτελεστεί η εντολή (κράτος εκτέλεσης). Εάν η αίτηση υποβάλλεται στο κράτος εκτέλεσης, οι αρχές του κράτους αυτού πρέπει να διαβιβάσουν γρήγορα την αίτηση στο κράτος έκδοσης (άρθρο 6 παρ. 3). Εάν ένα πρόσωπο έχει νόμιμο εκπρόσωπο, το πρόσωπο αυτό μπορεί επίσης να υποβάλει αίτηση εξ ονόματός του (άρθρο 6 παρ. 6).

Μορφή και περιεχόμενο της ευρωπαϊκής εντολής προστασίας

Η ΕΕΠ πρέπει να περιλαμβάνει συγκεκριμένες λεπτομέρειες, όπως:

- Εάν το προστατευόμενο πρόσωπο είναι παιδί, θα πρέπει να περιλαμβάνει την ταυτότητα του παιδιού καθώς και την ταυτότητα του νόμιμου εκπροσώπου του (άρθρο 7 παρ. 1α).

- Θα πρέπει επίσης να διευκρινίζει εάν η αρχή του κράτους έκδοσης γνωρίζει εάν το προστατευόμενο πρόσωπο έχει λάβει ευεργέτημα της πενίας στο κράτος έκδοσης (άρθρο 7 παρ. 1θ).

Μέτρα στο κράτος εκτέλεσης

Η αρχή του κράτους εκτέλεσης οφείλει να ενημερώνει το πρόσωπο που προκαλεί τη βλάβη, την αρχή του κράτους έκδοσης και το προστατευόμενο πρόσωπο για κάθε μέτρο που λαμβάνεται για να διασφαλιστεί η προστασία του προστατευόμενου προσώπου. Η διεύθυνση του προστατευόμενου προσώπου δεν αποκαλύπτεται στο πρόσωπο που προκαλεί κίνδυνο, εκτός εάν είναι απαραίτητο για την εκτέλεση του μέτρου (άρθρο 9 παρ. 3).

Λόγοι μη αναγνώρισης ευρωπαϊκής εντολής προστασίας

Το κράτος εκτέλεσης μπορεί να αρνηθεί την εκτέλεση της ΕΕΠ για ορισμένους λόγους, μεταξύ άλλων εάν το πρόσωπο που προκαλεί κίνδυνο δεν μπορεί να θεωρηθεί ποινικά υπεύθυνο για την πράξη σε σχέση με την οποία ζητήθηκε η ΕΕΠ (άρθρο 10 παρ. 1η).

Παραβίαση του μέτρου

Σε περίπτωση παραβίασης του μέτρου, το κράτος εκτέλεσης μπορεί να λάβει μέτρα, όπως η επιβολή ποινικών κυρώσεων (εάν η παραβίαση ισοδυναμεί με ποινικό αδίκημα στο κράτος εκτέλεσης), απόφαση μη ποινικού χαρακτήρα και επείγοντα/ προσωρινά μέτρα για να τερματιστεί η παραβίαση και να εξασφαλιστεί έτσι ένα υποστηρικτικό περιβάλλον εάν ένα παιδί εμπλέκεται στη νομική διαδικασία (άρθρο 11 παρ. 2).

2.6 Οδηγία 2011/93 της Ευρωπαϊκής Ένωσης (κατά της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών)

Η Οδηγία 2011/92/ΕΕ αποσκοπεί στην καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών, καθώς και της παιδικής πορνογραφίας, με τη θέσπιση κοινών κανόνων σε επίπεδο ΕΕ για τα ποινικά αδικήματα και τις ποινές. Απαιτεί από τα κράτη μέλη να ποινικοποιήσουν τις διάφορες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών, να διασφαλίσουν την προστασία των θυμάτων και να βελτιώσουν τα μέτρα πρόληψης, συμπεριλαμβανομένης της αφαίρεσης υλικού κακοποίησης παιδιών από το διαδίκτυο. Η Οδηγία ενισχύει επίσης τη συνεργασία μεταξύ των αρχών επιβολής του νόμου και παρέχει εγγυήσεις, όπως παρατεταμένες προθεσμίες παραγραφής, ώστε τα θύματα να μπορούν να προσφύγουν στη Δικαιοσύνη ακόμη και μετά την ενηλικίωσή τους.

Ποινικοποίηση διάφορων μορφών σεξουαλικής κακοποίησης

Τα κράτη μέλη πρέπει να ποινικοποιούν και να τιμωρούν κατάλληλα τις ακόλουθες ομάδες ποινικών αδικημάτων που ορίζονται στην Οδηγία (άρθρα 3, 4, 5, 7):

- Σεξουαλική κακοποίηση παιδιών
- Σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών
- Παιδική πορνογραφία
- Άγρα παιδιών για σεξουαλικούς σκοπούς, και
- Ηθική αυτουργία, υποβοήθηση και συνέργεια και απόπειρα.

Επιβαρυντικές περιστάσεις σε σεξουαλικά αδικήματα κατά παιδιών

Εάν ένα άτομο σε θέση εμπιστοσύνης (όπως μέλος της οικογένειας ή ο νόμιμος εκπρόσωπος) διαπράξει οποιοδήποτε από τα ακόλουθα αδικήματα, αυτό θα θεωρείται επιβαρυντική περίπτωση: παιδική πορνογραφία, σεξουαλική εκμετάλλευση, σεξουαλική κακοποίηση, ηθική αυτουργία, υποβοήθηση, συνέργεια και απόπειρα, άγρα παιδιών για σεξουαλικούς σκοπούς (τα ως άνω αναφερόμενα αδικήματα) (άρθρο 9 περ. β).

Πρόληψη επαναλαμβανόμενων παραβάσεων και προστασία των παιδιών

Μέτρα για την πρόληψη της υποτροπής

Τα κράτη μπορούν να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν τα άτομα που έχουν διαπράξει αυτά τα αδικήματα από την άσκηση οποιασδήποτε επαγγελματικής δραστηριότητας που περιλαμβάνει άμεση και τακτική επαφή με παιδιά. Τα κράτη πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι εργοδότες που προσλαμβάνουν για τέτοιες θέσεις πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ζητούν πληροφορίες σχετικά με την ύπαρξη ποινικής καταδίκης για τα ήδη αναφερόμενα αδικήματα (άρθρα 10 παρ. 1 και 10 παρ. 2).

Αναφορά υποψίας σεξουαλικής κακοποίησης ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης

Οι επαγγελματίες με βασικό αντικείμενο εργασίας την ενασχόληση με παιδιά που δεσμεύονται από τους κανόνες εμπιστευτικότητας που επιβάλλονται από την εθνική νομοθεσία, δεν πρέπει να αντιμετωπίζουν εμπόδια κατά την αναφορά καταστάσεων για τις οποίες έχουν εύλογους λόγους να πιστεύουν ότι ένα παιδί είναι θύμα αδικημάτων που ορίζονται στην οδηγία (άρθρο 16 παρ. 1).

Παροχή υποστήριξης και νομικής συνδρομής σε παιδιά θύματα

Τα παιδιά που είναι θύματα αξιόποινων πράξεων που καλύπτονται από την Οδηγία πρέπει να λαμβάνουν συνδρομή, συμπεριλαμβανομένης της νομικής εκπροσώπησης,

πριν, κατά τη διάρκεια και για κατάλληλο χρονικό διάστημα μετά την ποινική διαδικασία.

- Θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή και να λαμβάνονται τα αναγκαία μέτρα για τα θύματα κακοποίησης εντός του οικογενειακού τους περιβάλλοντος (άρθρο 19 παρ. 1).
- Η παροχή συνδρομής δεν εξαρτάται από την προθυμία των θυμάτων να συνεργαστούν στην ποινική διαδικασία (άρθρο 19 παρ. 2).
- Η νομική συνδρομή παρέχεται στα θύματα μετά από ειδική εκτίμηση των ιδιαίτερων περιστάσεων κάθε παιδιού (άρθρο 19 παρ. 3).

Προστασία των παιδιών θυμάτων στο πλαίσιο ποινικών ερευνών και διαδικασιών

Για να διασφαλιστεί η πλήρης εκπροσώπηση των συμφερόντων του παιδιού, θα πρέπει να διορίζεται ειδικός εκπρόσωπος τόσο στις ποινικές διαδικασίες όσο και στις έρευνες, όταν οι δικαιούχοι της γονικής μέριμνας ενδέχεται να συγκρούονται με τα συμφέροντα του παιδιού. Η ίδια λογική εφαρμόζεται για το ασυνόδευτο ή αποχωρισμένο από την οικογένεια παιδί (άρθρο 20 παρ. 1).

Τα παιδιά θύματα πρέπει να έχουν άμεση πρόσβαση σε νομική εκπροσώπηση, συμπεριλαμβανομένης της υποστήριξης για την απαίτηση αποζημίωσης. Εάν το παιδί δεν μπορεί να πληρώσει τη νομική εκπροσώπηση, αυτή πρέπει να παρέχεται δωρεάν (άρθρο 20 παρ. 2).

Με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων υπεράσπισης, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα κατά τις ποινικές έρευνες για τα αναφερόμενα αδικήματα, όπως:

- ο Οι συνεντεύξεις με το θύμα πραγματοποιούνται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση από τη στιγμή της αναφοράς των γεγονότων στις αρχές.
- ο Οι συνεντεύξεις πραγματοποιούνται, εφόσον είναι αναγκαίο, σε χώρους σχεδιασμένους για τον σκοπό αυτό.
- ο Όλες οι συνεντεύξεις διεξάγονται, εάν αυτό είναι δυνατόν, από τα ίδια πρόσωπα.
- ο Ο αριθμός των συνεντεύξεων περιορίζεται μόνο για τους αναγκαίους λόγους.
- ο Το θύμα μπορεί να συνοδεύεται από τον νόμιμο εκπρόσωπό του ή από ενήλικα της επιλογής του, εκτός εάν έχει εκδοθεί αιτιολογημένη απόφαση για το αντίθετο σχετικά με το συγκεκριμένο πρόσωπο (άρθρο 20 παρ. 3).

Οι συνεντεύξεις με το παιδί θύμα ή, κατά περίπτωση, τον μάρτυρα των αναφερόμενων αδικημάτων μπορούν να καταγράφονται οπτικοακουστικά και να χρησιμοποιούνται ως αποδεικτικά στοιχεία σε ποινικές διαδικασίες ενώπιον των δικαστηρίων (άρθρο 20 παρ.

4). Σε ποινικές διαδικασίες ενώπιον των δικαστηρίων σχετικά με τα αδικήματα που αναφέρονται, η ακροαματική διαδικασία μπορεί να διεξαχθεί χωρίς την παρουσία κοινού ή η ακρόαση του θύματος μπορεί να γίνει χωρίς να είναι παρόν με τη χρήση κατάλληλης τεχνολογίας επικοινωνιών στη δικαστική αίθουσα (άρθρο 20 παρ. 5). Τα κράτη μέλη πρέπει να λάβουν μέτρα για την προστασία των παιδιών θυμάτων, διατηρώντας την ταυτότητα, την ιδιωτική ζωή και την εικόνα τους ασφαλή. Αυτό περιλαμβάνει την αποτροπή κοινοποίησης πληροφοριών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην ταυτοποίηση του παιδιού (άρθρο 20 παρ. 6).

2.7 Οδηγία 2011/36 (για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων)⁷

Η Οδηγία 2011/36/ΕΕ αποσκοπεί στην πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και στην προστασία των θυμάτων, ιδίως των γυναικών και των παιδιών. Ορίζει ευρέως την εμπορία ανθρώπων, η οποία περιλαμβάνει την εκμετάλλευση για σεξουαλικούς σκοπούς, την καταναγκαστική εργασία, τη δουλεία και την αφαίρεση οργάνων. Η Οδηγία ενισχύει τις ποινικές κυρώσεις, ενθαρρύνει τη διασυνοριακή συνεργασία και υποχρεώνει τα κράτη μέλη να ασκούν αποτελεσματική δίωξη των αδικημάτων. Επιβάλλει επίσης μέτρα υποστήριξης των θυμάτων, όπως πρόσβαση σε νομική συνδρομή, ιατρική περίθαλψη και ασφαλή στέγαση, ανεξάρτητα από την προθυμία του θύματος να συνεργαστεί με τις αρχές. Είναι σημαντικό ότι δίνει έμφαση σε μια προσέγγιση που βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα, λαμβάνει υπόψη τη διάσταση του φύλου και είναι παιδοκεντρική.

Ευαλωτότητα των παιδιών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων

Τα παιδιά αναγνωρίζονται ως μία από τις πιο ευάλωτες ομάδες (άρθρο 4 παρ. 2α). Εάν ένας δημόσιος λειτουργός εκμεταλλεύεται ένα παιδί θύμα, αυτό πρέπει να τιμωρείται με στερητική της ελευθερίας ποινή το ανώτατο όριο της οποίας ανέρχεται σε τουλάχιστον δέκα έτη (άρθρο 4 παρ. 3).

Βοήθεια και υποστήριξη για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων

Τα θύματα εμπορίας ανθρώπων δικαιούνται συνδρομή και στήριξη κατά τη διάρκεια της νομικής διαδικασίας, ώστε να είναι όσο το δυνατόν πιο ασφαλή και υγιή. Η στήριξη αυτή πρέπει να τους παρέχεται μόλις οι αρχές έχουν βάσιμους λόγους να υποπτεύονται εμπορία ανθρώπων, όπως ορίζεται στην Οδηγία (άρθρα 11 παρ. 1 και 11 παρ. 2).

Τα θύματα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε συνθήκες διαβίωσης που εξασφαλίζουν την ευημερία και τη διαβίωσή τους, μέσω μέτρων όπως i) η παροχή κατάλληλης και ασφαλούς στέγης και υλικής βοήθειας και ii) η πρόσβαση σε ενημέρωση και συμβουλές

⁷ Η Οδηγία τροποποιήθηκε από την Οδηγία (ΕΕ) 2024/1712 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13^{ης} Ιουνίου 2024, η οποία είναι προσβάσιμη https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401712&qid=1721190977510

(άρθρο 11 παρ. 5). Οι αρχές πρέπει επίσης να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με την περίοδο περίσκεψης και ανάκαμψης και τη δυνατότητα διεθνούς προστασίας των θυμάτων (άρθρο 11 παρ. 6). Εάν ένα θύμα έχει ειδικές ανάγκες, για παράδειγμα, εάν είναι έγκυος, ειδικές ανάγκες που προκύπτουν από την κατάσταση της υγείας, αναπηρία, διανοητική διαταραχή ή σοβαρή μορφή ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας, οι ανάγκες του πρέπει να εξυπηρετούνται (άρθρο 11 παρ. 7).

Πρόσβαση σε (δωρεάν) νομική συνδρομή

Τα θύματα πρέπει να έχουν πρόσβαση χωρίς καθυστερήσεις σε νομικές συμβουλές και νομική εκπροσώπηση, συμπεριλαμβανομένης της συνδρομής για την απαίτηση αποζημίωσης. Οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται δωρεάν εάν το θύμα δεν διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους. (άρθρο 12 παρ. 2 και 15 παρ. 2)

Προστασία παιδιών θυμάτων

Τα παιδιά που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων πρέπει να λαμβάνουν βοήθεια, υποστήριξη και προστασία, με ύψιστη προτεραιότητα το συμφέρον τους. Εάν υπάρχει οποιαδήποτε αμφιβολία σχετικά με την ηλικία ενός ατόμου, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως παιδί και να λαμβάνει αμέσως την κατάλληλη βοήθεια και προστασία (άρθρο 13).

Ατομική αξιολόγηση και ειδικά μέτρα: Κάθε παιδί πρέπει να υποβάλλεται σε ατομική εκτίμηση, λαμβανομένης υπόψη της άποψης, των αναγκών και των ανησυχιών του, με σκοπό την εξεύρεση μόνιμων λύσεων για το παιδί. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στα ασυνόδευτα παιδιά (άρθρα 14 παρ. 1 και 16 παρ. 1). Μετά από αυτή την ατομική εκτίμηση, εφαρμόζονται μέτρα για την παροχή βοήθειας και στήριξης στο παιδί τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα, με εστίαση στη φυσική και ψυχοκοινωνική του αποκατάσταση. Αυτό διασφαλίζει ότι τα παιδιά έχουν ένα υποστηρικτικό περιβάλλον στο πλαίσιο των νομικών διαδικασιών (άρθρο 14 παρ. 1). Σε περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ των συμφερόντων του παιδιού και των συμφερόντων των γονέων ή των κηδεμόνων, πρέπει να διοριστεί κηδεμόνας ή εκπρόσωπος για το παιδί. Ο διορισμός αυτό θα πρέπει να πραγματοποιηθεί αμέσως μόλις χαρακτηριστεί ως θύμα το παιδί από τις αρχές, ώστε να εξασφαλιστεί το πιο υποστηρικτικό περιβάλλον. Επιπλέον, πρέπει να παρέχεται στο παιδί εκπρόσωπος κατά τη διάρκεια των ποινικών ερευνών και διαδικασιών (άρθρα 14 παρ. 2 και 15 παρ. 1).

Υποστηρικτικό περιβάλλον κατά τη διάρκεια των ερευνών και των διαδικασιών

Τα βασικά μέτρα για την εξασφάλιση ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος για τα παιδιά κατά τη διάρκεια των ποινικών διαδικασιών περιλαμβάνουν τα εξής:

- Οι συνεντεύξεις με το παιδί διεξάγονται χωρίς καθυστέρηση από τη στιγμή που τα γεγονότα έχουν αναφερθεί στις αρχές
- Οι συνεντεύξεις πρέπει να πραγματοποιούνται, εφόσον είναι αναγκαίο, σε χώρους σχεδιασμένους για συνεντεύξεις με παιδιά
- Ο/Η ίδιος/α επαγγελματίας πρέπει να διεξάγει όλες τις συνεντεύξεις
- Ο αριθμός των συνεντεύξεων είναι όσο το δυνατόν περιορισμένος και οι συνεντεύξεις διεξάγονται μόνον είναι αυστηρά αναγκαίο για τους σκοπούς των ποινικών ερευνών και διαδικασιών και, τέλος,
- Το παιδί μπορεί να έχει εκπρόσωπο ή, κατά περίπτωση, έναν έμπιστο ενήλικα παρόντα κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, εκτός εάν εκδοθεί αιτιολογημένη απόφαση για το αντίθετο (άρθρο 15 παρ. 3).

Κατά τη διεξαγωγή συνεντεύξεων με ένα παιδί, οι συνεντεύξεις με τα θύματα ή τους μάρτυρες μπορούν να καταγραφούν και να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία στο δικαστήριο, γεγονός που διαφυλάσσει το δικαίωμα του παιδιού στην ιδιωτική ζωή. Άρθρο 15 παρ. 4). Για την προστασία της ιδιωτικής ζωής του παιδιού θύματος/ μάρτυρα και τη διασφάλιση ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος, η ακροαματική διαδικασία μπορεί να διεξάγεται κεκλεισμένων των θυρών και το θύμα μπορεί να τύχει ακρόασης χωρίς να είναι παρόν ιδίως με τη χρήση της κατάλληλης τεχνολογίας επικοινωνιών (άρθρο 15 παρ. 5).

2.8 Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να προστατεύουν τη σωματική και ψυχολογική ακεραιότητα και την προσωπική ανάπτυξη των παιδιών κατά τη διάρκεια δικαστικών διαδικασιών (άρθρο 8). Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) έχει υπογραμμίσει το καθήκον των δικαστικών αρχών να ελαχιστοποιούν το τραύμα και να προστατεύουν την αξιοπρέπεια των παιδιών (π.χ. S.N. κατά Σουηδίας, 2002, Υ κατά Σλοβενίας, 2015). Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στον τρόπο και το περιεχόμενο της εξέτασης των παιδιών στο πλαίσιο των ποινικών διαδικασιών. Το ΕΔΔΑ ενθαρρύνει τη χρήση βιντεοσκοπημένων καταθέσεων, ειδικών αιθουσών συνεντεύξεων και διαδικασιών που λαμβάνουν υπόψη την παιδική ηλικία.

Από την άλλη πλευρά, το ΕΔΔΑ γνωρίζει επίσης ότι τα μέτρα αυτά μπορεί να παρεμποδίσουν το δικαίωμα του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη (άρθρο 6 παρ. 3). Μπορούν ιδίως να έρθουν σε σύγκρουση με το δικαίωμα του κατηγορουμένου να

εξετάζει άμεσα τους μάρτυρες κατηγορίας. Το ΕΔΔΑ έχει αναγνωρίσει ότι η προστασία της ευημερίας του παιδιού μπορεί να είναι ένας καλός λόγος για την απουσία του μάρτυρα στη δίκη, αλλά οι αρχές πρέπει να εξισορροπούν επαρκώς τα δικαιώματα της υπεράσπισης, επιτρέποντας, για παράδειγμα, στον συνήγορο υπεράσπισης να υποβάλλει έμμεσες ερωτήσεις μέσω ειδικού (π.χ. ψυχολόγου), χωρίς την άμεση παρουσία του κατηγορουμένου, ή σε ελεγχόμενο περιβάλλον υπό την εποπτεία των ανακριτικών αρχών (π.χ. Vronchenko κατά Εσθονίας, 2013). Ωστόσο, χωρίς επαρκή αντισταθμιστικά μέτρα, το Δικαστήριο θα διαπιστώσει παραβίαση του δικαιώματος του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη. Προκειμένου να αξιολογηθεί κατά πόσον το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη έχει τηρηθεί παρά την απουσία μάρτυρα κατηγορίας στη δίκη, το ΕΔΔΑ ανέπτυξε το λεγόμενο τεστ Al-Khawaja (βλ. Al-Khawaja και Tahery κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 2011, Schastchaschwili κατά Γερμανίας, 2015).

3. Προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών και δεοντολογικές υποχρεώσεις των δικηγόρων

Συγγραφέας:

Δρ. Κωνσταντίνος Πανάγος, Επίκουρος Καθηγητής Εγκληματολογίας - Σωφρονιστικής στην Νομική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, για λογαριασμό του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου στην Ελλάδα

3.1 Η αλληλεπίδραση μεταξύ νομικού πλαισίου και δεοντολογίας

Τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών θεωρούνται ευαίσθητα λόγω της ευαλωτότητάς τους και της περιορισμένης ικανότητάς τους να κατανοούν τις επιπτώσεις της επεξεργασίας των προσωπικών τους δεδομένων. Τα δεδομένα που αφορούν παιδιά που εμπλέκονται σε νομικές διαδικασίες (είτε ως θύματα, μάρτυρες, δράστες ή διάδικοι) πρέπει να προστατεύονται με ιδιαίτερη μέριμνα. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών και οι δεοντολογικές ευθύνες των δικηγόρων διασταυρώνονται με κρίσιμο τρόπο, ιδίως σε έναν ολοένα και πιο ψηφιακό κόσμο. Οι δικηγόροι διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στη διασφάλιση της προστασίας των δεδομένων των παιδιών τόσο μέσω της άμεσης νομικής εκπροσώπησης όσο και μέσω ευρύτερων συμβουλευτικών ρόλων.

Πολλές δικαιοδοσίες προβλέπουν δικαστικές διαδικασίες κλεισμένων των θυρών (ακροαματικές διαδικασίες) σε υποθέσεις που αφορούν παιδιά για την προστασία της ιδιωτικής τους ζωής. Η εμπιστευτικότητα και η προστασία των προσωπικών δεδομένων στις δικαστικές διαδικασίες —ιδιαίτερα σε εκείνες που αφορούν παιδιά— αποτελούν κρίσιμα ζητήματα σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΓΚΠΔ) και της οδηγίας (ΕΕ) 2016/800 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Οι δικηγόροι πρέπει να συνδυάζουν τη συμμόρφωση με τους ισχύοντες κανονισμούς με μια παιδοκεντρική προσέγγιση στην πρακτική τους, δίνοντας πάντα προτεραιότητα στην ευημερία και την αξιοπρέπεια των παιδιών που εκπροσωπούν.

Ωστόσο, η προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών δεν αποτελεί απλώς νομική υποχρέωση, αλλά και ζήτημα δεοντολογίας. Οι δικηγόροι πρέπει πάντα να ενεργούν με ακεραιότητα, ανεξαρτησία και σεβασμό στο κράτος δικαίου. Κατά την εκπροσώπηση παιδιών ή την αλληλεπίδραση μαζί τους, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή και δεοντολογική αυστηρότητα. Η παραβίαση των δικαιωμάτων προστασίας των δεδομένων των παιδιών ή των δεοντολογικών ορίων βλάπτει την εμπιστοσύνη του κοινού στους νομικούς θεσμούς. Οι δικηγόροι διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών. Η τήρηση των δεοντολογικών καθηκόντων

διασφαλίζει ότι τα παιδιά αντιμετωπίζονται με τον σεβασμό, την αξιοπρέπεια και τη φροντίδα που τους οφείλει το σύστημα δικαίου. Η ορθή πρακτική δεν έχει να κάνει μόνο με τη νομική συμμόρφωση — έχει να κάνει με το τι είναι σωστό για τους/τις πιο ευάλωτους/τες πελάτες.

3.2 Διεθνές και ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο

α) Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Οι δικηγόροι διασφαλίζουν ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αποτελεί πρωταρχικό γνώμονα σε όλες τις ενέργειες και αποφάσεις που αφορούν παιδιά, σύμφωνα με το άρθρο 3 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Σε αυτό το πλαίσιο, οι δικηγόροι πρέπει να αξιολογούν πώς οι νομικές διαδικασίες επηρεάζουν την ευημερία του παιδιού και να υποστηρίζουν αποτελέσματα που εξυπηρετούν τη μακροπρόθεσμη ευημερία, ανάπτυξη και ασφάλεια του παιδιού.

Επιπλέον, οι δικηγόροι πρέπει πάντα να σέβονται το λεγόμενο «δικαίωμα του παιδιού να ακούγεται». Σε γενικές γραμμές, τα παιδιά έχουν δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους σε θέματα που τα αφορούν (**άρθρο 12 της Σύμβασης**). Οι δικηγόροι πρέπει να ακούν και να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις απόψεις και τις επιθυμίες του παιδιού, ανάλογα με την ηλικία και τον βαθμό ωριμότητάς του. Επιπλέον, οι δικηγόροι οφείλουν να εξηγούν τις νομικές διαδικασίες σε γλώσσα που μπορεί να κατανοήσει το παιδί και να διευκολύνουν την ουσιαστική συμμετοχή των παιδιών στη νομική διαδικασία με τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τα παιδιά.⁸

Τέλος, το **άρθρο 16 της Σύμβασης** αναγνωρίζει το δικαίωμα του παιδιού στην ιδιωτική ζωή.

⁸**Άρθρο 3 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού** 1. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε λαμβάνονται από δημόσια ή ιδιωτικά ιδρύματα κοινωνικής πρόνοιας, δικαστήρια, διοικητικές αρχές ή νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. 2. Τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και τη φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνα γι' αυτό, και, για τον σκοπό αυτό, λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα. 3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν ότι οι οργανισμοί, οι υπηρεσίες και τα ιδρύματα που είναι υπεύθυνα για τη φροντίδα ή την προστασία των παιδιών συμμορφώνονται με τα πρότυπα που έχουν θεσπιστεί από τις αρμόδιες αρχές, ιδίως στους τομείς της ασφάλειας, της υγείας, του αριθμού και της καταλληλότητας του προσωπικού τους, καθώς και της αρμόδιας εποπτείας.

Άρθρο 12 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εξασφαλίζουν στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία και τον βαθμό ωριμότητάς του. 2. Για τον σκοπό αυτό, θα πρέπει να δίνεται ιδίως στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε δικαστική και διοικητική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα, είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες του εθνικού δικαίου.

Άρθρο 16

1. Κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών κατά της τιμής και της υπόληψής του.
2. Το παιδί έχει δικαίωμα να προστατεύεται από τον νόμο έναντι τέτοιων επεμβάσεων ή προσβολών.

β) Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη

Με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη που εγκρίθηκαν από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 17 Νοεμβρίου 2010:

Η «φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη» αναφέρεται σε δικαστικά συστήματα που διασφαλίζουν τον σεβασμό και την αποτελεσματική εφαρμογή όλων των δικαιωμάτων των παιδιών στο ύψιστο δυνατό επίπεδο, έχοντας υπόψη τις αρχές που απαριθμούνται ακολούθως και λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τον βαθμό ωριμότητας και κατανόησης του παιδιού, καθώς και τις περιστάσεις της εκάστοτε υπόθεσης. Πρόκειται, συγκεκριμένα, για μια δικαιοσύνη προσιτή, κατάλληλη για την ηλικία, γρήγορη, επιμελή, προσαρμοσμένη και επικεντρωμένη στις ανάγκες και τα δικαιώματα του παιδιού, που σέβεται τα δικαιώματα του παιδιού, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων σε δίκαιη δίκη, στη συμμετοχή και στην κατανόηση της διαδικασίας, στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, καθώς και του δικαιώματος στην ακεραιότητα και την αξιοπρέπεια.

Απόσπασμα από τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη (2010), διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://rm.coe.int/16804b2cf3>

«6. Η ιδιωτική ζωή και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των παιδιών που τα αφορά κάποια δικαστική ή εξωδικαστική διαδικασία ή άλλη παρεμβατική δράση θα πρέπει να προστατεύονται σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία. Σε γενικές γραμμές, αυτό σημαίνει ότι δεν μπορεί να γνωστοποιηθεί ή να δημοσιευτεί, ιδίως στα ΜΜΕ, καμία πληροφορία ή δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα που θα μπορούσε να **συμβάλει άμεσα ή έμμεσα στην αναγνώριση της ταυτότητας του παιδιού, συμπεριλαμβανομένων εικόνων, λεπτομερών περιγραφών του παιδιού ή της οικογένειάς του, ονομάτων ή διευθύνσεων, ηχογραφημένων και βιντεοσκοπημένων αρχείων** κ.λπ.

7. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προλαμβάνουν, με νομοθετικά μέτρα ή με έλεγχο των μηχανισμών αυτορρύθμισης, τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων περί προστασίας της ιδιωτικής ζωής εκ μέρους των ΜΜΕ, σύμφωνα με τα αναφερθέντα στην κατευθυντήρια γραμμή αριθ. 6 ανωτέρω.

8. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προβλέπουν την ελάχιστη δυνατή πρόσβαση σε όλα τα ηχογραφημένα ή βιντεοσκοπημένα αρχεία ή έγγραφα που περιέχουν ευαίσθητα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα παιδιών, ιδίως στο πλαίσιο διαδικασιών που τα αφορούν. **Σε περίπτωση που κρίνεται αναγκαία η διαβίβαση ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα**, τα κράτη μέλη θα πρέπει μεριμνούν για την πλήρη συμμόρφωσή της προς τη συναφή νομοθεσία περί προστασίας των δεδομένων, λαμβάνοντας υπόψη παράλληλα το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

9. Οι ακροαματικές διαδικασίες και οι καταθέσεις παιδιών στο πλαίσιο δικαστικών ή εξωδικαστικών διαδικασιών ή άλλων παρεμβατικών δράσεων θα πρέπει να πραγματοποιούνται, **κεκλεισμένων των θυρών**. Κατά κανόνα, θα πρέπει να παρίστανται μόνο οι άμεσα ενδιαφερόμενοι, υπό τον όρο ότι δεν παρεμποδίζουν την κατάθεση των παιδιών.

10. Οι επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά και για παιδιά θα πρέπει να σέβονται τους αυστηρούς κανόνες περί προστασίας του απορρήτου, με εξαίρεση την περίπτωση που ελλοχεύει κίνδυνος για το παιδί.

57. Η ανωνυμοποίηση και η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα ΜΜΕ συνιστούν ενδεχομένως αναγκαία μέτρα για το παιδί, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα σε πολλές νομικές πράξεις.(...) Όπως και στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τα παιδιά απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα που απορρέουν από τη σύμβαση αυτή, παρόλο που δεν αναφέρεται ρητά στα δικαιώματα των παιδιών. Επιπροσθέτως, το άρθρο 6 της προαναφερθείσας σύμβασης προβλέπει ειδικές εγγυήσεις για ευαίσθητα δεδομένα, όπως τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν ποινικές καταδίκες. Υπάρχουν και άλλες κατηγορίες δεδομένων οι οποίες θα μπορούσαν κάλλιστα να χαρακτηριστούν ως ευαίσθητες από τις εθνικές νομοθεσίες ή να αντιμετωπιστούν ως τέτοιες από τις δημόσιες αρχές, διασφαλίζοντας έτσι την καλύτερη προστασία της ιδιωτικής ζωής των παιδιών. Ενδεικτικά, σε μία νομική πράξη απαριθμούνται οι ακόλουθες κατηγορίες δεδομένων: πειθαρχικές διαδικασίες, καταγραφή υποθέσεων βίας, θεραπευτική αγωγή στο σχολείο, σχολικός προσανατολισμός, ειδική εκπαίδευση για άτομα με αναπηρίες και κοινωνική ενίσχυση σε άπορους μαθητές.

58. Στη Γενική Παρατήρηση της αριθ. 10 σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο της δικαιოსύνης ανηλίκων, η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού συνιστά, μεταξύ άλλων, διεξαγωγή των διαδικασιών κεκλεισμένων των θυρών ώστε να προστατεύεται το απόρρητο, δημοσίευση της απόφασης κατά τρόπο που να μην αποκαλύπτει την ταυτότητα του παιδιού κ.λπ. Το Δικαστήριο προσθέτει στα ανωτέρω τη δυνατότητα εκδίκασης υποθέσεων κεκλεισμένων των θυρών, εφόσον το επιβάλλει το συμφέρον του παιδιού ή η προστασία της ιδιωτικής του ζωής, η δε κατευθυντήρια γραμμή 9 υπενθυμίζει στα κράτη μέλη αυτή την ορθή πρακτική. Η εν λόγω αρχή θα πρέπει πάντως να συνάδει με την αρχή της ελεύθερης πρόσβασης στις δικαστικές διαδικασίες, η οποία ισχύει σε πολλά κράτη μέλη.

59. Άλλοι πιθανοί τρόποι προστασίας της ιδιωτικής ζωής από τα ΜΜΕ είναι, μεταξύ άλλων, η ανωνυμοποίηση ή χρησιμοποίηση ψευδωνύμου, η παραμόρφωση ή απόκρυψη του προσώπου ή η αλλοίωση της φωνής, η διαγραφή από όλα τα έγγραφα ονομάτων και των λοιπών στοιχείων που μπορούν να συμβάλουν στην αναγνώριση της ταυτότητας του παιδιού, η απαγόρευση κάθε μορφής καταγραφής (ηχογράφιση, βιντεοσκόπηση, φωτογράφιση) κ.λπ.

60. Τα κράτη μέλη έχουν θετικές υποχρεώσεις στο συγκεκριμένο θέμα. Η κατευθυντήρια γραμμή 7 επαναλαμβάνει ότι **επιβάλλεται η παρακολούθηση των νομικώς δεσμευτικών ή επαγγελματικών κωδίκων δεοντολογίας που εφαρμόζονται στους κόλπους των ΜΜΕ, δεδομένου ότι η βλάβη που δύναται να επέλθει συνεπεία της δημοσιοποίησης ονομάτων και/ή φωτογραφιών είναι συνήθως ανεπανόρθωτη**.

61. Παρότι η κατευθυντήρια αρχή εξακολουθεί να είναι η μη κοινοποίηση στο ευρύ κοινό και στον Τύπο πληροφοριών που δύναται να συμβάλουν στην αναγνώριση της ταυτότητας σε κάποιες περιπτώσεις το παιδί ενδέχεται να ωφεληθεί κατ' εξαίρεση από τη γνωστοποίηση ή και

την ευρεία δημοσιοποίηση της υπόθεσής του, π.χ. σε περίπτωση απαγωγής. Ομοίως, η δημοσιότητα μπορεί να αποφέρει οφέλη λόγω της τροφοδότησης του δημόσιου διαλόγου και της ενίσχυσης της ευαισθητοποίησης.

62. (...) Η κατευθυντήρια γραμμή 10 επιβάλλει αυστηρή υποχρέωση ως προς το συγκεκριμένο θέμα σε όλους τους επαγγελματίες που έρχονται κατά την εργασία τους σε επαφή με παιδιά, με εξαίρεση την περίπτωση που ελλοχεύει κίνδυνος για το παιδί (βλ. άρθρο 12 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης, Σειρά Συνθηκών Συμβουλίου της Ευρώπης CETS αριθ. 201)».

γ) Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων

Ο κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, ο λεγόμενος «**Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων**» (ΓΚΠΔ), εφαρμόζεται σε κάθε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών. Τα κράτη μέλη μπορούν να περιορίσουν τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων για να διασφαλίσουν τη δικαστική ανεξαρτησία ή να αποφύγουν την παρακώλυση διαδικασιών (άρθρο 23). Ωστόσο, οι περιορισμοί αυτοί πρέπει να είναι αναλογικοί και να υπόκεινται σε εγγυήσεις.

Άρθρο 5. Αρχές που διέπουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

1. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα:

- (α) υποβάλλονται σε σύννομη και θεμιτή επεξεργασία με διαφανή τρόπο σε σχέση με το υποκείμενο των δεδομένων («νομιμότητα, αντικειμενικότητα και διαφάνεια»),
- (β) συλλέγονται για καθορισμένους, ρητούς και νόμιμους σκοπούς και δεν υποβάλλονται σε περαιτέρω επεξεργασία κατά τρόπο ασύμβατο προς τους σκοπούς αυτούς· η περαιτέρω επεξεργασία για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον ή σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή στατιστικούς σκοπούς δεν θεωρείται ασύμβατη με τους αρχικούς σκοπούς σύμφωνα με το άρθρο 89 παράγραφος 1 («περιορισμός του σκοπού»),
- (γ) είναι κατάλληλα, συναφή και περιορίζονται στο αναγκαίο για τους σκοπούς για τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία («ελαχιστοποίηση των δεδομένων»),
- (δ) είναι ακριβή και, όταν είναι αναγκαίο, επικαιροποιούνται· πρέπει να λαμβάνονται όλα τα εύλογα μέτρα για την άμεση διαγραφή ή διόρθωση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τα οποία είναι ανακριβή, σε σχέση με τους σκοπούς της επεξεργασίας («ακρίβεια»),
- (ε) διατηρούνται υπό μορφή που επιτρέπει την ταυτοποίηση των υποκειμένων των δεδομένων μόνο για το διάστημα που απαιτείται για τους σκοπούς της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα· τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα μπορούν να αποθηκεύονται για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, εφόσον τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβάλλονται σε επεξεργασία μόνο για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή για στατιστικούς σκοπούς, σύμφωνα με το άρθρο 89 παράγραφος 1, και εφόσον εφαρμόζονται τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα που απαιτεί ο παρών κανονισμός για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών του υποκειμένου των δεδομένων («περιορισμός της περιόδου αποθήκευσης»),

(στ) υποβάλλονται σε επεξεργασία κατά τρόπο που εγγυάται την ενδεδειγμένη ασφάλεια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μεταξύ άλλων την προστασία τους από μη εξουσιοδοτημένη ή παράνομη επεξεργασία και τυχαία απώλεια, καταστροφή ή φθορά, με τη χρησιμοποίηση κατάλληλων τεχνικών ή οργανωτικών μέτρων («ακεραιότητα και εμπιστευτικότητα»).

2. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας φέρει την ευθύνη και είναι σε θέση να αποδείξει τη συμμόρφωση με την παράγραφο 1 («λογοδοσία»).

Άρθρο 23. Περιορισμοί

1. Το δίκαιο της Ένωσης ή του κράτους μέλους στο οποίο υπόκειται ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία των δεδομένων μπορεί να περιορίζει μέσω νομοθετικού μέτρου το πεδίο εφαρμογής των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων που προβλέπονται στα άρθρα 12 έως 22 και στο άρθρο 34, καθώς και στο άρθρο 5 [...] όταν ένας τέτοιος περιορισμός σέβεται την ουσία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών και συνιστά αναγκαίο και αναλογικό μέτρο σε μια δημοκρατική κοινωνία για τη διασφάλιση: [...] (δ) της πρόληψης, της διερεύνησης, της ανίχνευσης ή της δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων, περιλαμβανομένης της προστασίας από απειλές κατά της δημόσιας ασφάλειας και της πρόληψης αυτών, [...] (θ) της προστασίας του υποκειμένου των δεδομένων ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών τρίτων...

2. Ειδικότερα, κάθε νομοθετικό μέτρο το οποίο αναφέρεται στην παράγραφο 1 περιέχει συγκεκριμένες διατάξεις, τουλάχιστον, ανάλογα με την περίπτωση, όσον αφορά: (α) τους σκοπούς της επεξεργασίας ή τις κατηγορίες επεξεργασίας, (β) τις κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, (γ) το πεδίο εφαρμογής των περιορισμών που επιβλήθηκαν, (δ) τις εγγυήσεις για την πρόληψη καταχρήσεων ή παράνομης πρόσβασης ή διαβίβασης, (ε) την ειδική περιγραφή του υπευθύνου επεξεργασίας ή των κατηγοριών των υπευθύνων επεξεργασίας, (στ) τις περιόδους αποθήκευσης και τις ισχύουσες εγγυήσεις, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση, το πεδίο εφαρμογής και τους σκοπούς της επεξεργασίας ή τις κατηγορίες επεξεργασίας, (ζ) τους κινδύνους για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων και (η) το δικαίωμα των υποκειμένων των δεδομένων να ενημερώνονται σχετικά με τον περιορισμό, εκτός εάν αυτό μπορεί να αποβεί επιζήμιο για τους σκοπούς του περιορισμού.

Ως εκ τούτου, οι αρχές προστασίας των δεδομένων και των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων δεν είναι απόλυτες· μπορούν να περιοριστούν μέσω της νομοθεσίας της Ένωσης ή των κρατών μελών. Ωστόσο, για να είναι νόμιμος οποιοσδήποτε τέτοιος περιορισμός, πρέπει να πληροί τα κριτήρια που ορίζονται στο άρθρο 23 του ΓΚΠΔ. Συγκεκριμένα, το μέτρο πρέπει:

- να σέβεται τον πυρήνα του δικαιώματος στην προστασία των δεδομένων
- να έχει προβλέψιμο αντίκτυπο
- να εξυπηρετεί νόμιμο και ουσιαστικό δημόσιο συμφέρον
- να εφαρμόζεται μόνο στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που ο ΓΚΠΔ επιτρέπει να περιοριστούν
- να είναι αναγκαίο
- να είναι αναλογικό και
- να περιλαμβάνει σαφείς εγγυήσεις και απαιτήσεις πληροφόρησης, όπως περιγράφονται στο άρθρο 23 παράγραφος 2 του ΓΚΠΔ.

Εάν το μέτρο πληροί αυτές τις προϋποθέσεις και είναι επομένως νόμιμο και έγκυρο, η αρχή της λογοδοσίας σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφος 2 του ΓΚΠΔ υποχρεώνει τον υπεύθυνο επεξεργασίας να τεκμηριώνει και να τηρεί αρχεία σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής των εν λόγω περιορισμών σε μεμονωμένες περιπτώσεις⁹.

Τα δεδομένα των παιδιών τυγχάνουν αυξημένης προστασίας λόγω της ευαλωτότητάς τους (αιτιολογική σκέψη 38):

"Τα παιδιά απαιτούν ειδική προστασία όσον αφορά τα δεδομένα τους προσωπικού χαρακτήρα, καθώς τα παιδιά μπορεί να έχουν μικρότερη επίγνωση των κινδύνων, συνεπειών και εγγυήσεων και των δικαιωμάτων τους σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Αυτή η ειδική προστασία θα πρέπει να ισχύει ιδίως στη χρήση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με σκοπό την εμπορία ή τη δημιουργία προφίλ προσωπικότητας ή προφίλ χρήστη και τη συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα όσον αφορά τα παιδιά κατά τη χρήση υπηρεσιών που προσφέρονται άμεσα σε ένα παιδί. Η συγκατάθεση του γονέα ή κηδεμόνα δεν θα πρέπει να είναι απαραίτητη σε συνάρτηση με υπηρεσίες πρόληψης ή παροχής συμβουλών που προσφέρονται άμεσα σε ένα παιδί».

Το άρθρο 8 του ΓΚΠΔ θέτει ειδικούς κανόνες για την επεξεργασία των δεδομένων των παιδιών, απαιτώντας σε πολλές περιπτώσεις τη συγκατάθεση των γονέων και δίνοντας έμφαση στη σαφή, κατάλληλη για την ηλικία επικοινωνία σχετικά με τη χρήση των δεδομένων.

Άρθρο 6. Νομιμότητα της επεξεργασίας

1. Η επεξεργασία είναι σύννομη μόνο εάν και εφόσον ισχύει τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- (α) το υποκείμενο των δεδομένων έχει συναινέσει στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του για έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους σκοπούς,
- (β) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκτέλεση σύμβασης της οποίας το υποκείμενο των δεδομένων είναι συμβαλλόμενο μέρος ή για να ληφθούν μέτρα κατ' αίτηση του υποκειμένου των δεδομένων πριν από τη σύναψη σύμβασης,
- (γ) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη συμμόρφωση με έννομη υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας,
- (δ) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου,

⁹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε αιτιολογική σκέψη 73, Περιορισμοί δικαιωμάτων και αρχών, διαθέσιμη στη διεύθυνση <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679>

(ε) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας,

(στ) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τους σκοπούς των έννομων συμφερόντων που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τρίτος, εκτός εάν έναντι των συμφερόντων αυτών υπερσχύει το συμφέρον ή τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων που επιβάλλουν την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως εάν το υποκείμενο των δεδομένων είναι παιδί.

Το στοιχείο στ) του πρώτου εδαφίου δεν εφαρμόζεται στην επεξεργασία που διενεργείται από δημόσιες αρχές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους [...].

Άρθρο 8. Προϋποθέσεις που ισχύουν για τη συγκατάθεση παιδιού σε σχέση με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών

1. Όταν εφαρμόζεται το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α), σε σχέση με την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών απευθείας σε παιδί, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα παιδιού είναι σύνομη εάν το παιδί είναι τουλάχιστον 16 χρονών. Εάν το παιδί είναι ηλικίας κάτω των 16 ετών, η επεξεργασία αυτή είναι νόμιμη μόνο εάν και στον βαθμό που η εν λόγω συγκατάθεση παρέχεται ή εγκρίνεται από το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα του παιδιού. Τα κράτη μέλη δύναται να προβλέπουν διά νόμου μικρότερη ηλικία για τους εν λόγω σκοπούς, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω μικρότερη ηλικία δεν είναι κάτω από τα 13 έτη.

2. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας καταβάλλει εύλογες προσπάθειες για να επαληθεύσει στις περιπτώσεις αυτές ότι η συγκατάθεση παρέχεται ή εγκρίνεται από το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη τεχνολογία.

3. Η παράγραφος 1 δεν επηρεάζει το γενικό ενοχικό δίκαιο των κρατών μελών, όπως οι κανόνες περί ισχύος, κατάρτισης ή συνεπειών μιας σύμβασης σε σχέση με παιδί.

δ) Οδηγία (ΕΕ) 2016/800 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά

Η οδηγία (ΕΕ) 2016/800 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11^{ης} Μαΐου 2016 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι/ες ή κατηγορούμενοι/ες στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών θεσπίζει ελάχιστες προδιαγραφές για την προστασία των παιδιών που εμπλέκονται σε ποινικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Σε γενικές γραμμές, σκοπός της εν λόγω Οδηγίας είναι η θέσπιση δικονομικών εγγυήσεων που θα εξασφαλίζουν ότι τα παιδιά που είναι ύποπτοι/ες ή κατηγορούμενοι/ες στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, είναι ικανά να κατανοούν και να παρακολουθούν την εν λόγω διαδικασία και να ασκούν το δικαίωμά τους σε δίκαιη δίκη, και θα προλαμβάνουν την υποτροπή των παιδιών και θα προωθούν την κοινωνική τους ένταξη. Η Οδηγία προάγει τα δικαιώματα του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη τις κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη (βλ. ανωτέρω).

Βάσει του **άρθρου 14 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/800**, τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν την προστασία της ιδιωτικής ζωής του παιδιού σε όλα τα στάδια της

ποινικής διαδικασίας. Αυτό περιλαμβάνει την αποτροπή της δημοσιοποίησης πληροφοριών ταυτοποίησης, εκτός εάν αυτό είναι προς το συμφέρον του παιδιού. Οι ακροαματικές διαδικασίες που αφορούν παιδιά μπορούν να διεξάγονται κεκλεισμένων των θυρών. Επιπλέον, τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται με σαφήνεια και καταλλήλως για τον τρόπο χρήσης των δεδομένων τους, ιδίως όσον αφορά τις καταγραφές ανακρίσεων ή μαρτυριών. Τα δικαιώματα πρόσβασης στα δεδομένα πρέπει να είναι συμβατά με το δικαίωμα του παιδιού σε δίκαιη δίκη, ενώ παράλληλα πρέπει να εξισορροπούν την προστασία της ιδιωτικής ζωής. Τέλος, η Οδηγία δίνει έμφαση στην αποφυγή του στιγματισμού των παιδιών. Αυτό ευθυγραμμίζεται με το απόρρητο των καταγραφών και τον περιορισμό της διάδοσης των δικαστικών αποτελεσμάτων που αφορούν παιδιά. Ο δικηγόρος πρέπει να διασφαλίσει ότι το δικαίωμα αυτό γίνεται απολύτως σεβαστό.

Άρθρο 9. Οπτικοακουστική καταγραφή των ανακρίσεων

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ανακρίσεις των παιδιών από αστυνομικές ή άλλες αρχές επιβολής του νόμου κατά τη διάρκεια ποινικών διαδικασιών καταγράφονται με οπτικοακουστικά μέσα όταν αυτό είναι σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας στις περιστάσεις της υπόθεσης, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων, εάν παρίσταται ή όχι δικηγόρος και εάν το παιδί έχει στερηθεί ή όχι της ελευθερίας του, υπό την προϋπόθεση ότι πρωταρχική σημασία δίνεται πάντοτε στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.
2. Στις περιπτώσεις όπου η ανάκριση δεν καταγράφεται με οπτικοακουστικά μέσα, καταγράφεται με άλλο κατάλληλο τρόπο, όπως η τήρηση γραπτών πρακτικών, τα οποία ελέγχονται δεόντως.
3. Το παρόν άρθρο δεν θίγει τη δυνατότητα υποβολής ερωτήσεων με αποκλειστικό σκοπό την ταυτοποίηση του παιδιού χωρίς οπτικοακουστική καταγραφή.

Άρθρο 14. Δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι προστατεύεται η ιδιωτική ζωή των παιδιών κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας.
2. Για τον σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη είτε προβλέπουν ότι οι ακροαματικές διαδικασίες που αφορούν παιδιά διεξάγονται συνήθως χωρίς την παρουσία ακροατηρίου, είτε επιτρέπουν στα δικαστήρια ή στους δικαστές να αποφασίζουν τη διεξαγωγή αυτών των ακροαματικών διαδικασιών χωρίς την παρουσία ακροατηρίου.
3. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίζουν ότι δεν δημοσιεύονται οι καταγραφές που αναφέρονται στο άρθρο 9.
4. Τα κράτη μέλη, σεβόμενα την ελευθερία της έκφρασης και της ενημέρωσης και την ελευθερία και την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης, ενθαρρύνουν τα μέσα ενημέρωσης να λαμβάνουν μέτρα αυτορρύθμισης προκειμένου να επιτυγχάνονται οι στόχοι που ορίζονται στο παρόν άρθρο.

Δεοντολογικές υποχρεώσεις των δικηγόρων

Οι δικηγόροι σε όλες σχεδόν τις δικαιοδοσίες δεσμεύονται από επαγγελματικούς κώδικες δεοντολογίας και ηθικής· οι δικηγόροι πρέπει πάντα να ενεργούν με ακεραιότητα, ανεξαρτησία και σεβασμό στο κράτος δικαίου. Κατά την εκπροσώπηση παιδιών ή την αλληλεπίδραση μαζί τους, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή και δεοντολογική αυστηρότητα. Οι δικηγόροι ενεργούν ως προστάτες/τιδες των δικαιωμάτων του παιδιού σε νομικές διαδικασίες.

Ο οργανισμός **Διεθνής Δικηγορικός Σύλλογος (ΔΣΔ)** δεν έχει εκδώσει ειδική δέσμη κατευθυντήριων γραμμών που να εστιάζουν αποκλειστικά στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των παιδιών. Ωστόσο, οι επαγγελματίες του νομικού κλάδου ενθαρρύνονται να τηρούν τα διεθνή πρότυπα όταν χειρίζονται δεδομένα παιδιών.

Διεθνείς αρχές για τη δεοντολογία του νομικού επαγγέλματος, Διεθνής Δικηγορικός Σύλλογος (2011), διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/10/IBA International Principles on Conduct for the legal prof.pdf>

Κατευθυντήριες γραμμές για νομική συνδρομή φιλική προς τα παιδιά, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Περιφερειακό Γραφείο της UNICEF για την Ευρώπη και την Κεντρική Ασία (ECARO), Οκτώβριος 2018

Το 2015 το Περιφερειακό Γραφείο της UNICEF για την Ευρώπη και την Κεντρική Ασία (UNICEF ECARO) διεξήγαγε μελέτη σχετικά με την πρόσβαση των παιδιών στη Δικαιοσύνη στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και την Κεντρική Ασία. Ένα από τα βασικά ευρήματα ήταν η έλλειψη σαφούς καθοδήγησης για τους/τις επαγγελματίες νομικούς που υποστηρίζουν τα παιδιά στην πρόσβαση στη Δικαιοσύνη. Ως απάντηση, η UNICEF ανέπτυξε πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές για να βοηθήσει τόσο τους/τις έμπειρους/ες όσο και τους/ τις νέους/νέες νομικούς στην εργασία τους με τα παιδιά. Βασικό στοιχείο των κατευθυντήριων γραμμών είναι η έμφαση στον σεβασμό και την προστασία του δικαιώματος του παιδιού στην ιδιωτική ζωή.

Απόσπασμα από τις κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη φιλική προς τα παιδιά νομική συνδρομή, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Περιφερειακό Γραφείο της UNICEF για την Ευρώπη και την Κεντρική Ασία (ECARO), Οκτώβριος 2018, διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://www.unicef.org/eca/media/5171/file>

Οι επαγγελματίες του νομικού κλάδου θα πρέπει να προασπίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην ιδιωτική ζωή κατά τη διάρκεια της νομικής διαδικασίας και να διασφαλίζουν ότι όλη η επικοινωνία με τον πελάτη παραμένει εμπιστευτική σύμφωνα

με τους επαγγελματικούς κώδικες δεοντολογίας. Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή είναι ζωτικής σημασίας: τα παιδιά θύματα και μάρτυρες μπορεί να βρεθούν σε άμεσο κίνδυνο και να υποστούν σοβαρή συναισθηματική βλάβη εάν αποκαλυφθεί η ταυτότητά τους, και τα παιδιά-κατηγορούμενοι μπορεί να υποστούν διακρίσεις και στιγματισμό εάν το αδίκημά τους δημοσιοποιηθεί ευρέως. [...] Οι επαγγελματίες του νομικού κλάδου διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προστασία αυτού του δικαιώματος και θα πρέπει να κάνουν ό,τι μπορούν για να διασφαλίσουν ότι:

- οι ακροαματικές διαδικασίες που αφορούν παιδιά διεξάγονται κεκλεισμένων των θυρών, εκτός εάν υπάρχουν σαφείς λόγοι για τους οποίους είναι προς το συμφέρον του παιδιού να είναι δημόσιες,
- οι αποφάσεις εκδίδονται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην αποκαλύπτεται η ταυτότητα του παιδιού,
- **εάν τα στοιχεία μιας υπόθεσης κοινοποιούνται για σκοπούς νομικής εκπαίδευσης ή στα μέσα μαζικής ενημέρωσης λόγω δημόσιου συμφέροντος, το παιδί δίνει τη συγκατάθεσή του για τη δημοσιοποίηση αυτή και τα στοιχεία που παρέχονται δεν αποκαλύπτουν την ταυτότητα του παιδιού,**
- τα μέσα ενημέρωσης δεν αποκαλύπτουν πληροφορίες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε παραβίαση της ιδιωτικής ζωής ενός παιδιού. Θα πρέπει να ασκούνται δικαστικές προσφυγές ή καταγγελίες κατά των οργανισμών μέσων ενημέρωσης που παραβιάζουν την ιδιωτική ζωή ενός παιδιού.

Στις περισσότερες χώρες, η σχέση μεταξύ πελάτη και δικηγόρου υπόκειται σε αυστηρούς κανόνες εμπιστευτικότητας, και αυτό ισχύει τόσο για τα παιδιά όσο και για τους ενήλικες. Οι κανόνες ισχύουν για τις συνεδριάσεις, την αλληλογραφία, τις τηλεφωνικές συνομιλίες και άλλες μορφές επικοινωνίας, όπως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αυτό αποτελεί ζωτικό μέρος της οικοδόμησης μιας σχέσης εμπιστοσύνης με το παιδί-πελάτη και της διασφάλισης ότι το παιδί μπορεί να μιλήσει στον δικηγόρο ελεύθερα και ανοιχτά. Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι ένας επαγγελματίας νομικός πρέπει:

- **να ενημερώνει το παιδί-πελάτη ότι οι συνομιλίες τους θα είναι εμπιστευτικές,**
- **να εξηγήσει ότι η επικοινωνία μεταξύ νομικών και μελών της οικογένειας δεν προστατεύεται από τους ίδιους κανόνες εμπιστευτικότητας,**
- να επαγρυπνεί για τη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας όλων των μορφών επικοινωνίας· για παράδειγμα, εάν συναντηθεί με έναν πελάτη σε αστυνομικό τμήμα ή στον διάδρομο μιας δικαστικής αίθουσας, να διασφαλίζει ότι δεν μπορούν να τον ακούσουν· και εάν μιλήσει στο τηλέφωνο με ένα παιδί-πελάτη

που βρίσκεται υπό κράτηση, να ελέγχει με το παιδί εάν μπορούν να τους ακούσουν· και

- να διασφαλίζει ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του παιδιού (π.χ. φάκελοι υποθέσεων) προστατεύονται σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, φυλάσσονται με ασφάλεια και δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε αυτά τρίτοι, εκτός εάν αυτό είναι σύμφωνο με το συμφέρον του παιδιού και τη νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων. **Αυτό σημαίνει ότι δεν διατίθενται ή δημοσιεύονται, ιδίως στα μέσα ενημέρωσης, πληροφορίες ή προσωπικά δεδομένα που θα μπορούσαν να αποκαλύψουν (άμεσα ή έμμεσα) την ταυτότητα του παιδιού. Σε αυτά περιλαμβάνονται: εικόνες, λεπτομερείς περιγραφές του παιδιού ή της οικογένειάς του, ονόματα ή διευθύνσεις, ηχογραφημένα ή βιντεοσκοπημένα αρχεία κ.ο.κ.**

Ενδέχεται να υπάρχουν εξαιρετικές περιστάσεις, οι οποίες επιτρέπονται από τις εθνικές κανονιστικές διατάξεις, στις οποίες οι επαγγελματίες του νομικού κλάδου θα πρέπει να αποκαλύπτουν εμπιστευτικές πληροφορίες σχετικά με τους πελάτες τους σε αρμόδια αρχή: σε πολλές δικαιοδοσίες, **οι αυστηροί κανόνες του απορρήτου δικηγόρου-πελάτη μπορούν να παρακαμφθούν εάν υπάρχει κίνδυνος η μη αποκάλυψη να οδηγήσει στον θάνατο ή σε σωματική βλάβη κάποιου προσώπου, ή εάν τα όσα αποκαλύπτει το παιδί αφορούν εγκληματική δραστηριότητα.** Τέτοιες καταστάσεις μπορεί να περιλαμβάνουν περιπτώσεις στις οποίες το παιδί αποκαλύπτει πληροφορίες που υποδηλώνουν συνεχιζόμενη σεξουαλική ή άλλη σωματική κακοποίηση, αλλά αρνείται να επιτρέψει την αποκάλυψη των πληροφοριών αυτών σε τρίτους. Ομοίως, μπορεί να υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες ένας ενήλικας αποκαλύπτει κακοποίηση που διαπράττεται είτε από τον ίδιο είτε από άλλον ενήλικα σε βάρος ενός παιδιού, αλλά αρνείται να επιτρέψει οποιαδήποτε παραβίαση απορρήτου. Αυτή μπορεί να είναι μια πολύ δύσκολη κατάσταση, καθώς η αρχή της εμπιστευτικότητας βρίσκεται στο επίκεντρο της οικοδόμησης μιας σχέσης εμπιστοσύνης με ένα παιδί-πελάτη. Δεν υπάρχουν ξεκάθαρες απαντήσεις, αλλά σε τέτοιες περιπτώσεις ο επαγγελματίας πρέπει να σταθμίσει τη θέση του εθνικού δικαίου σχετικά με το πότε είναι αποδεκτή η παραβίαση του απορρήτου. Σε πολλές δικαιοδοσίες, υποστήριξη σε αυτά τα δύσκολα ζητήματα δεοντολογίας μπορεί να δοθεί από την Επιτροπή Δεοντολογίας του Δικηγορικού Συλλόγου, η οποία μπορεί να βοηθήσει στη συζήτηση των εθνικών διατάξεων και του κατά πόσον είναι προς το συμφέρον του παιδιού να παραβιαστεί ο αυστηρός κανόνας της εμπιστευτικότητας λόγω απειλών για τη ζωή ή την υγεία του παιδιού, τόσο της ψυχικής όσο και της σωματικής.

Πρακτικός οδηγός για δικηγόρους: Πώς να υπερασπιστείτε ένα παιδί σε σύγκρουση με τον νόμο, Defence for Children International (2018)

Πρακτικός οδηγός για δικηγόρους: Ο οδηγός «Πώς να υπερασπιστείτε ένα παιδί σε σύγκρουση με τον νόμο» συντάχθηκε από τον εμπειρογνώμονα σε θέματα Δικαιοσύνης Ανηλίκων M. Braun, ο οποίος είναι επίσης συντονιστής του χρηματοδοτούμενου από την ΕΕ προγράμματος «My Lawyer, My Rights», από κοινού με τον M. Magli, βοηθό στο σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων. Η σύνταξη έγινε υπό την επίβλεψη του B. Van Keirsbilck, διευθυντή της Defence for Children International (DCI) Βελγίου και πρώην προέδρου της DCI-International. Ο οδηγός διαμορφώθηκε περαιτέρω με σημαντικές συνεισφορές των μελών της ομάδας DCI Βελγίου, ιδίως των A. Carré και J. Laffineur. Για την ανάπτυξή του επωφελήθηκε από τη συνεργασία και την εμπειρογνωμοσύνη δέκα ευρωπαίων εταίρων και συνδεδεμένων εταίρων, καθώς και πέντε νομικών εμπειρογνομόνων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα «My Lawyer, My Rights».

Πρακτικός οδηγός για δικηγόρους: Πώς να υπερασπιστείτε ένα παιδί σε σύγκρουση με τον νόμο

Defence for Children International (2018), διαθέσιμο στη διεύθυνση

https://www.defenceforchildren.nl/media/2318/manual-for-eu-ms_web_en.pdf

Κάθε εθνικός Κώδικας Δεοντολογίας προβλέπει ότι οι επικοινωνίες και οι διαβουλεύσεις μεταξύ δικηγόρου και πελάτη πρέπει να παραμένουν εμπιστευτικές. Οι δικηγόροι θα πρέπει να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διευκόλυνση της εμπιστευτικότητας των επικοινωνιών, προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία της ιδιωτικής ζωής του παιδιού. Ο/Η δικηγόρος πρέπει να:

- διασφαλίζει ότι το δωμάτιο όπου πραγματοποιείται η διαβούλευση είναι ιδιωτικό,
- διασφαλίζει ότι το δωμάτιο είναι προσαρμοσμένο για ένα παιδί,
- διασφαλίζει ότι αυτά που λέει το παιδί δεν θα κοινοποιηθούν και δεν θα διαδοθούν δημοσίως.

Όταν ένα παιδί στερείται την ελευθερία του, ο δικηγόρος πρέπει να:

- διασφαλίζει ότι κανένας αξιωματούχος της αστυνομίας δεν είναι παρών κατά τη διάρκεια εμπιστευτικών επικοινωνιών, εάν δεν υπάρχουν λόγοι ασφαλείας,
- ρωτά το παιδί αν είναι μόνο του κατά τη διάρκεια τηλεφωνικών συνομιλιών.

Διεθνή (BPRL, κανόνες 8 και 22· PGALA, κατευθυντήρια γραμμή 10) και τοπικά (οδηγίες 2013/48/ΕΕ, άρθρο 4 και (ΕΕ) 2016/800, άρθρο 5.6) πρότυπα προβλέπουν ότι πρέπει πάντα να τηρείται το απόρρητο της επικοινωνίας μεταξύ των παιδιών και του

δικηγόρου τους, όταν ο δικηγόρος παρέχει επαγγελματική νομική συνδρομή. Η εμπιστευτικότητα αυτή αφορά συναντήσεις, αλληλογραφία, τηλεφωνικές συνομιλίες και άλλες μορφές επικοινωνίας που επιτρέπονται από την εθνική νομοθεσία.

- Να ενημερώνει το παιδί για τις τυπικές πρακτικές εργασίας
- Να εξηγεί με σαφήνεια στο παιδί τη σημασία της νομικής συνδρομής και υπεράσπισης, προκειμένου να παραμείνει σε επαφή μαζί του. Για παράδειγμα, ένα παιδί μπορεί να αλλάζει συχνά αριθμό τηλεφώνου και πρέπει να γνωρίζει ότι πρέπει να ενημερώνει σχετικά τον δικηγόρο
- Να προτιμά μια επίσκεψη στο αστυνομικό κελί ή στο ίδρυμα, αντί για ένα τηλεφώνημα, όταν το παιδί στερείται της ελευθερίας του.
- Σε γενικές γραμμές, να επιλέγει εκ του σύνεγγυς συναντήσεις με το παιδί για να εφαρμόζει τις προαναφερθείσες τεχνικές επικοινωνίας.

Πρακτικές επιπτώσεις για τους/τις επαγγελματίες του νομικού κλάδου

Με βάση το διεθνές και ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο, καθώς και τις σχετικές κατευθυντήριες γραμμές δεοντολογίας, οι δικηγόροι που εμπλέκονται σε υποθέσεις παιδικής προστασίας έχουν διπλή ευθύνη:

- Να συμμορφώνονται με τους κανονισμούς προστασίας δεδομένων, διασφαλίζοντας ότι δεν υπάρχει παράνομος χειρισμός των δεδομένων των παιδιών
- Να τηρούν τις δεοντολογικές υποχρεώσεις, προλαμβάνοντας τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση πιθανών καταχρήσεων των δεδομένων των παιδιών.

Εμπιστευτικότητα και απόρρητο

Σε γενικές γραμμές, το απόρρητο του πελάτη αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της νομικής δεοντολογίας¹⁰. Όταν έχουν να κάνουν με παιδιά, οι δικηγόροι πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί στη διαφύλαξη των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως σε υποθέσεις οικογενειακού δικαίου και Δικαιοσύνης Ανηλίκων. Αυτή η βασική δεοντολογική υποχρέωση ισχύει τόσο κατά τη διάρκεια της εκπροσώπησης όσο και μετά

¹⁰Βλέπε Πρότυπο κώδικα δεοντολογίας για τους Ευρωπαίους δικηγόρους 2021, Συμβούλιο των Δικηγορικών Συλλόγων της Ευρώπης - Η φωνή των Ευρωπαίων δικηγόρων, διαθέσιμο στη διεύθυνση https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/DEONTOLOGY/DEON_CoC/EN_DEONTO_2021_Model_Code.pdf.

την εκπροσώπηση και επεκτείνεται σε όλες τις επικοινωνίες, τα έγγραφα και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Οι δικηγόροι διασφαλίζουν ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού έχει πρωταρχική σημασία σε όλες τις ενέργειες και αποφάσεις που αφορούν παιδιά, σύμφωνα με το άρθρο 3 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Οι δικηγόροι πρέπει να αξιολογούν τον τρόπο με τον οποίο οι νομικές διαδικασίες επηρεάζουν την ευημερία του παιδιού και πρέπει να υπερασπίζονται αποτελέσματα που εξυπηρετούν τη μακροπρόθεσμη ευημερία, ανάπτυξη και ασφάλεια του παιδιού. Για παράδειγμα, θα πρέπει πάντα να υποστηρίζουν ακροαματικές διαδικασίες κλεισμένων των θυρών, όταν αυτό είναι αναγκαίο για την προστασία της ταυτότητας του παιδιού. Θα πρέπει επίσης να διασφαλίζουν ότι τα τρίτα μέρη (πραγματογνώμονες, διερμηνείς κλπ.) κατανοούν και τηρούν τους κανόνες εμπιστευτικότητας. Όταν εμπλέκονται πολλά μέρη (π.χ. γονέας και παιδί), οι δικηγόροι πρέπει να διασφαλίζουν ότι δεν διακυβεύονται τα έννομα συμφέροντα του παιδιού.

Οι δικηγόροι πρέπει να κρατούν αυστηρά απόρρητες όλες τις πληροφορίες σχετικά με το παιδί ή την υπόθεση. Οι δικηγόροι θα πρέπει επίσης να συλλέγουν μόνο ό,τι είναι απολύτως απαραίτητο και να χρησιμοποιούν τα δεδομένα των παιδιών μόνο για συγκεκριμένους νόμιμους σκοπούς. Θα πρέπει επίσης να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα που απαιτούνται για την προστασία των δεδομένων. Ειδικότερα, με βάση το ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο:

- Να συλλέγετε μόνο ό,τι δεδομένο είναι απολύτως απαραίτητο.
- Να χρησιμοποιείτε δεδομένα μόνο για τους συγκεκριμένους νόμιμους σκοπούς.
- Να περιορίζετε την πρόσβαση στα δεδομένα σε όσους εμπλέκονται άμεσα στην υπόθεση.
- Να αποθηκεύετε τα αρχεία των υποθέσεων με ασφάλεια· χρησιμοποιήστε κρυπτογράφηση και περιορισμένη πρόσβαση.
- Να μη διατηρείτε προσωπικά δεδομένα για περισσότερο χρόνο από όσο είναι απαραίτητο.
- Να αποφεύγετε να συζητάτε λεπτομέρειες της υπόθεσης που μπορούν να αναγνωριστούν σε δημόσια πλαίσια.
- Να ενημερώνετε τα παιδιά και τους κηδεμόνες για τον τρόπο χρήσης των δεδομένων τους.
- Να ανωνυμοποιείτε τα στοιχεία ταυτοποίησης όταν κοινοποιείτε νομικά έγγραφα ή δικαστικές αποφάσεις.

Οι δικηγόροι πρέπει να απέχουν από οποιαδήποτε εμπλοκή στα μέσα ενημέρωσης ή δημοσιότητα που εκθέτει την ταυτότητα ή την υπόθεση ενός παιδιού. Πρέπει επίσης να αποθαρρύνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης από τη δημοσιοποίηση στοιχείων της

ταυτότητας του παιδιού. Οποιοσδήποτε δημόσιος σχολιασμός πρέπει να θέτει ως προτεραιότητα την ιδιωτική ζωή και την αξιοπρέπεια του παιδιού¹¹.

Συγκατάθεση και επικοινωνία μετά από ενημέρωση

Όταν αλληλεπιδρούν απευθείας με τα παιδιά, οι δικηγόροι πρέπει να εξηγούν τις νομικές διαδικασίες με τρόπο κατάλληλο για την ηλικία και το επίπεδο αντίληψης του παιδιού. Επιπλέον, οι δικηγόροι πρέπει να εξασφαλίζουν τη συγκατάθεση μετά από ενημέρωση (ή τη συγκατάθεση των γονέων, ανάλογα με την ηλικία και το νομικό καθεστώς του παιδιού) για την κοινοποίηση ή τη χρήση οποιωνδήποτε δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Οι δικηγόροι πρέπει να αξιολογούν κατά πόσον ένα παιδί έχει την ικανότητα να συναινέσει στην κοινοποίηση δεδομένων ή να κατανοήσει τα δικαιώματά του. Σε αντίθετη περίπτωση, η συγκατάθεση πρέπει να ληφθεί από νόμιμο κηδεμόνα ή εκπρόσωπο, με τρόπο που διασφαλίζει το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

4. Παιδοψυχολογία και επικοινωνία φιλική προς τα παιδιά

Συγγραφείς:

Αργυρώ Καλτσά, Παιδοψυχίατρος MD, για λογαριασμό της Εταιρίας Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος στην Ελλάδα

Christine Maerkl, Κλινική ψυχολόγος (MSc) - Ψυχοθεραπεύτρια, για λογαριασμό της Εταιρίας Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος, Ελλάδα

Μιχάλης Παπαντωνόπουλος, Ψυχολόγος, Υποψήφιος Διδάκτωρ Διαπολιτισμικής Κοινωνικής Ψυχολογίας, για λογαριασμό της Εταιρίας Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος στην Ελλάδα

Κατανόηση της παιδικής ψυχολογίας

4.1 Αναπτυξιακή ψυχολογία

Βασικές αρχές:

¹¹ Βλέπε επίσης <https://www.lawsociety.org.uk/topics/gdpr/gdpr-for-solicitors>
<https://www.lawsociety.ie/news/news/Stories/gdpr-and-childrens-data-what-lawyers-need-to-know/>.

Η αναπτυξιακή ψυχολογία αποσκοπεί στην κατανόηση των σωματικών, γνωστικών, συναισθηματικών και κοινωνικών αλλαγών κατά τη διάρκεια της ζωής. Εξετάζει τις επιδράσεις της κληρονομικότητας και του περιβάλλοντος στη διαδικασία της ανάπτυξης και της συμπεριφοράς του ανθρώπου. Εξετάζει επίσης, την αλληλεπίδραση βιολογικών και περιβαλλοντικών παραγόντων, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο η μετάβαση από το ένα στάδιο της ζωής στο άλλο επηρεάζει την πορεία της εξέλιξης.

Στη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, η κατανόηση της **γνωστικής, συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης** είναι απαραίτητη για να διασφαλιστεί η προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών, δηλαδή ότι τα παιδιά τυγχάνουν δίκαιης μεταχείρισης και ότι τα δικαιώματά τους προστατεύονται κατά τη διάρκεια των νομικών διαδικασιών.

4.1.1 Γνωστική και γλωσσική ανάπτυξη

Στάδια γνωστικής ανάπτυξης¹²

Αισθησιοκινητικό στάδιο (Γέννηση έως 2 ετών):

Κατά τη διάρκεια αυτού του σταδίου το παιδί μαθαίνει ότι ο κόσμος υπάρχει ξεχωριστά από το ίδιο. Αρχίζει να κατανοεί την αιτιότητα, όπως για παράδειγμα, να ρίχνει έναν πύργο με τουβλάκια με τα χέρια του και τη μονιμότητα του αντικειμένου, πράγμα που σημαίνει ότι μια κούκλα είναι ακόμα εκεί, ακόμα και όταν την κρύβουμε κάτω από την κουβέρτα για να μην μπορεί να τη δει το παιδί.

Προεγνοιολογικό στάδιο (2 έως 7 ετών):

Τα παιδιά σε αυτό το στάδιο αρχίζουν να αναπτύσσουν τη γλώσσα και τη φαντασία τους, αλλά η ικανότητά τους να σκέφτονται λογικά είναι ακόμη περιορισμένη. Η σκέψη τους είναι εγωκεντρική — δεν μπορούν να μπουν στην θέση του άλλου και μπορεί να θεωρούν τον εαυτό τους ως τον λόγο για τον οποίο συμβαίνουν άσχετα γεγονότα. Τα παιδιά αναπτύσσουν νοητικές αναπαραστάσεις των αντικειμένων του κόσμου γύρω τους και χρησιμοποιούν σύμβολα για αυτά, έτσι αναπτύσσεται η γλώσσα. Υποκρίνονται σε παιχνίδια ρόλων και αναμειγνύουν τη φαντασία με την πραγματικότητα. Οι αναμνήσεις είναι συχνά απτικές, οσφρητικές, οπτικές.

Πρώιμη παιδική ηλικία (0- 7 ετών): Επιπτώσεις για νομικές διαδικασίες :

¹² J. Piaget, 'The origins of intelligence in children.'. (M. Cook, Trans.). W W Norton & Co 1952.
<https://doi.org/10.1037/11494-000>

Οι αναμνήσεις των μικρών παιδιών είναι λιγότερο αξιόπιστες και η ικανότητά τους να αφηγούνται με ακρίβεια τα γεγονότα μπορεί να επηρεάζεται από τα συναισθήματα ή τη φαντασία τους. Ένα 4χρονο παιδί μπορεί να μην έχει τα λόγια να εξηγήσει τι συνέβη σε μια κατάσταση χωρίς βοήθεια, ενδεχομένως να μπερδεύει γεγονότα ή να δυσκολεύεται με την αλληλουχία των γεγονότων (έννοιες όπως πριν, μετά).¹³

«και ήταν σαν μια μέρα να μου ήρθαν στη μνήμη όλες αυτές οι εικόνες και ήταν... ήταν σαν το τέλος ενός από τα πιο σοβαρά γεγονότα... και μετά... θυμήθηκα το τέλος που πλύθηκα...». Ενήλικας - θύμα που θυμάται ένα τραύμα της πρώιμης παιδικής ηλικίας.¹⁴

Στάδιο συγκεκριμένων λογικών ενεργειών (7 έως 11 ετών): Τα παιδιά σε αυτό το στάδιο μπορούν να κατανοήσουν συγκεκριμένα γεγονότα και αρχίζουν να σκέφτονται λογικά για συγκεκριμένα γεγονότα/εμπειρίες. Μπορούν να αντιληφθούν τις έννοιες του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος και να οργανώσουν τα γεγονότα σε σειρά. Μπορούν να κατανοήσουν βασικές έννοιες της δικαιοσύνης και των κανόνων που διέπουν τη συμπεριφορά. Ωστόσο, μπορεί να μην κατανοούν πιο αφηρημένες ιδέες.

Στάδιο συγκεκριμένων λογικών ενεργειών: Επιπτώσεις για νομικές διαδικασίες: Σε αυτή την ηλικία, τα παιδιά μπορούν συνήθως να ανακαλέσουν συμβάντα. Ωστόσο, μπορεί να εξακολουθούν να χρειάζονται βοήθεια για να ανακαλέσουν λεπτομέρειες ή να εξηγήσουν γεγονότα με δομημένο τρόπο.¹⁵ Τα παιδιά σχολικής ηλικίας αρχίζουν να κατανοούν τη διαφορά μεταξύ σωστού και λάθους, αλλά η αντίληψή τους για τη δικαιοσύνη εξακολουθεί να βασίζεται σε συγκεκριμένα παραδείγματα.

Στάδιο τυπικών λογικών ενεργειών (12 ετών και άνω): Σε αυτό το στάδιο, οι έφηβοι μπορούν να σκέφτονται αφηρημένα, λογικά και υποθετικά. Μπορούν να κατανοήσουν σύνθετες ιδέες. Ωστόσο, μπορεί να εξακολουθούν να επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τα συναισθήματα και την πίεση των συνομηλίκων, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά τους. Έχουν αυξημένη αυτογνωσία και τη μεταγνωστική ικανότητα να σκέφτονται σχετικά με τον τρόπο σκέψης τους.

¹³ Εθνικό Κέντρο Συνηγορίας Παιδιών. *Συνέντευξη παιδιών προσχολικής ηλικίας: Μια βιβλιογραφία*. 2023. Huntsville, AL: Συγγραφέας. <https://files.calio.org/BIBS/interviewing-preschoolers-bib.pdf>, (πρόσβαση στις 28.04.2025).

¹⁴ Ο. Θεμελή, *Τα παιδιά καταθέτει. Η δικανική εξέταση ανήλικων μαρτύρων, θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης*. 2014.

¹⁵ M. Lamb, et al. 'Age differences in young children's responses to open-ended invitations in the course of forensic interviews.' *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 71, no 5, 2003, p. 926–934. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.71.5.926>

Έφηβοι: Επιπτώσεις για νομικές διαδικασίες :

Οι έφηβοι μπορεί να είναι πιο ικανοί να ανακαλέσουν γεγονότα με ακρίβεια, αλλά μπορεί να εξακολουθούν να δυσκολεύονται με τη συνέπεια/συνοχή, ειδικά αν είναι σε συναισθηματική αναστάτωση. Οι έφηβοι μπορούν να κατανοήσουν τη σοβαρότητα των νομικών διαδικασιών και τις πιθανές συνέπειες των πράξεών τους. Μπορεί να επηρεάζονται από την πίεση των συνομηλίκων, τις κοινωνικές ανησυχίες ή την επιθυμία για ανεξαρτησία.

«Απομακρύνθηκα από την οικογένειά μου επειδή η αδελφή μου είχε κακοποιηθεί σεξουαλικά από τον πατέρα μου. Παρόλο που είχε κακοποιήσει και εμένα, δεν το παραδέχτηκα ποτέ σε ερευνητικές συνεντεύξεις. Δεν παραδέχτηκα τίποτα για τρία χρόνια. Τότε άρχισα να τα λέω όλα στον ψυχολόγο μου».¹⁶

Η θεωρία των οικολογικών συστημάτων¹⁷

Θεωρεί την ανάπτυξη του παιδιού ως ένα σύνθετο σύστημα σχέσεων που επηρεάζεται από πολλαπλούς παράγοντες του περιβάλλοντος. Ένα παιδί, με έναν υποστηρικτικό ενήλικα, μπορεί να διαχειριστεί δύσκολες για την ηλικία του εργασίες και να «ανέβει» σε ένα υψηλότερο επίπεδο απόδοσης.

Στο πλαίσιο μιας ολιστικής προσέγγισης, η θεωρία αυτή περιλαμβάνει όλα τα συστήματα στα οποία εμπλέκονται τα παιδιά και οι οικογένειές τους, αντανakλώντας τη δυναμική φύση της ανάπτυξης του παιδιού και των οικογενειακών σχέσεων.

Επιπτώσεις για νομικές διαδικασίες:

Ακόμα και αν, για παράδειγμα, ένα παιδί 4 ή 5 ετών μπορεί να δυσκολεύεται με τη χρονική αλληλουχία ενός συμβάντος, ο υπεύθυνος της συνέντευξης που προετοιμάζει το παιδί για ελεύθερη ανάκληση μπορεί να το βοηθήσει να προβεί σε μια αξιόπιστη αφήγηση του περιστατικού κακοποίησης.¹⁸

4.1.2. Συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη

¹⁶Ο. Θεμελή, *Τα παιδιά καταθέτει. Η δικανική εξέταση ανήλικων μαρτύρων, θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης*. 2014.

¹⁷U. Bronfenbrenner. 'Toward an experimental ecology of human development.' *American psychologist*, vol 32, no 7, 1977, 513- 531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>

¹⁸M. Lamb & M. Sim. 'Developmental Factors Affecting Children in Legal Contexts', *Youth Justice*, vol. 13, no 2, 2013, p. 131–144

Η συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο ένα παιδί αντιδρά στο άγχος, στο τραύμα ή ακόμη και σε μια φαινομενικά ουδέτερη νομική διαδικασία.

Στάδια συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης:

Πρώιμη παιδική ηλικία (0-7 ετών): Τα βρέφη βιώνουν πρωτίστως βασικά συναισθήματα όπως χαρά, φόβο και θυμό. Ο ισχυρός συναισθηματικός δεσμός με τους γονείς ή τους φροντιστές είναι απαραίτητος σε αυτό το στάδιο. Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, αναπτύσσουν ένα ευρύτερο φάσμα συναισθημάτων και αρχίζουν να κατανοούν τα συναισθήματα των άλλων, αν και μπορεί να μην είναι ακόμη σε θέση να εκφράσουν σύνθετα συναισθήματα. Τα μικρά παιδιά μπορεί να κατακλύζονται από φόβο και ανησυχία από την παρουσία προσώπων εξουσίας και από άγνωστα περιβάλλοντα.

Πρώιμη παιδική ηλικία – Επιπτώσεις για νομικές διαδικασίες:

Τα παιδιά θύματα χρειάζονται βοήθεια για να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, όπου εκφράζω σημαίνει «πιέζω προς τα έξω» — βγάζω κάτι από μέσα μου. Όταν ένα παιδί εκφράζει ένα συναίσθημα, δεν το δηλώνει απλώς — απελευθερώνεται από αυτό. Είναι σημαντικό για το παιδί να έχει έναν έμπιστο ενήλικα κοντά του και να βρίσκεται σε ασφαλές περιβάλλον κατά τη διάρκεια της αποκάλυψης και μετά από αυτήν.

Ο 7χρονος Μιχάλης ζήτησε από τον ψυχολόγο: «Σε παρακαλώ, βοήθησέ με να σκέφτομαι». Σίγουρα θα ήθελε, σε αυτό το σημείο, να βοηθηθεί να σκεφτεί "πού και γιατί πονάει"».¹⁹

Μέση παιδική ηλικία (7-11 ετών): Τα παιδιά σε αυτό το στάδιο αναπτύσσουν καλύτερη ρύθμιση των συναισθημάτων τους και αρχίζουν να αναγνωρίζουν τα συναισθήματα των άλλων. Ωστόσο, μπορεί να βιώσουν έντονα συναισθήματα, όπως ντροπή ή αμηχανία. Τα παιδιά σε αυτό το στάδιο επηρεάζονται επίσης περισσότερο από τις σχέσεις των συνομηλίκων και τις κοινωνικές συγκρίσεις. Μπορεί να ανησυχούν για το πώς τους αντιλαμβάνονται οι άλλοι.

Μέση παιδική ηλικία – Επιπτώσεις για νομικές διαδικασίες:

¹⁹ G. Williams. 'On different introjective processes and the hypothesis of an "omega function"', *Psychoanalytic Inquiry: A Topical Journal for Mental Health Professionals*, Vol. 19(2), 1999, p. 243-253.

Τα παιδιά μπορεί να νιώσουν ανήσυχα ή φοβισμένα και ο φόβος να κάνουν λάθη ή να μην γίνουν πιστευτά μπορεί να είναι συντριπτικός. Μπορεί να συμφωνούν με πράγματα που δεν κατανοούν πλήρως, από φόβο ή από επιθυμία να ευχαριστήσουν έναν ενήλικα.

Εφηβεία (12-18 ετών): Οι έφηβοι αρχίζουν να βιώνουν πιο σύνθετα συναισθήματα που σχετίζονται με την αυξανόμενη ανεξαρτησία, την ταυτότητα και τις κοινωνικές σχέσεις τους. Μπορεί να εξακολουθούν να δυσκολεύονται με τη συναισθηματική ρύθμιση²⁰ κατά τη διάρκεια αγχωτικών καταστάσεων, ιδίως αν αισθάνονται διχασμένοι ή χωρίς υποστήριξη. Παλεύουν με την εξουσία αλλά είναι επίσης εύαλστοι στην ανακριτική υποβλητικότητα, για παράδειγμα να αλλάζουν καταθέσεις μετά από μια αρνητική ανατροφοδότηση.²¹

Εφηβεία – Επιπτώσεις για νομικές διαδικασίες:

Μια υποστηρικτική, μη επικριτική ατμόσφαιρα μπορεί να βοηθήσει τον έφηβο να νιώσει ότι ελέγχει την κατάσταση. Η αυξανόμενη ανάγκη για ανεξαρτησία και αυτονομία πρέπει να αναγνωρίζεται. Η εμπιστευτικότητα είναι ζωτικής σημασίας. Να θυμάστε ότι ο έφηβος είναι παιδί, και όχι νεαρός ενήλικας.

4.2. Σχέση προσκόλλησης – παιδιά και γονείς (φροντιστές):

Η βάση του αισθήματος της ασφάλειας, της εσωτερικής σταθερότητας και της εναρμόνισης με τον κόσμο είναι αυτή η εσωτερική εικόνα (αντικείμενο) του να εισπράττεις αγάπη και προστασία και να δίνεις αγάπη και προστασία. (M. Klein, 1957).

Η ψυχανάλυση μιλάει για τη «λειτουργία άλφα», ως τη γονική λειτουργία της διατήρησης στο μυαλό, της απόδοσης νοήματος, κάνοντας τα δύσκολα συναισθήματα για το παιδί νοητά. Ο γονέας θα πρέπει να είναι σε θέση να αντέξει τον πόνο που το παιδί δεν μπορεί να αντέξει μόνο του. Μετά από επανειλημμένες εμπειρίες αυτού του «κρατήματος», το παιδί το εσωτερικεύει καθώς μεγαλώνει και σταδιακά είναι σε θέση να αντιμετωπίσει καλύτερα το άγχος του.²²

²⁰ L. Van Leijenhorst et al., 'Adolescent risky decision-making: neurocognitive development of reward and control regions.' *Neuroimage*. 2010, vol. 15;51, no 1, 2010, p. 345-55. doi: 10.1016/j.neuroimage.2010.02.038. Epub 2010 Feb 24. PMID: 20188198.

²¹ Richardson G, Gudjonsson GH and Kelly TP (1995) Interrogative suggestibility in an adolescent forensic population. *Journal of Adolescence*, vol 18, no 2, 1995, p. 211-216. doi: 10.1006/jado1014

²² G. Williams. 'On different introjective processes and the hypothesis of an "omega function"', *Psychoanalytic Inquiry: A Topical Journal for Mental Health Professionals*, Vol. 19(2), 1999, p. 243-253.

Το να είσαι γονιός σημαίνει να αισθάνεσαι υπεύθυνος για το παιδί. Η σχέση παιδιού – γονέα είναι εγγενώς ασύμμετρη, αλλά όχι κτητική. Ένα παιδί δεν πρέπει ποτέ να αισθάνεται υπεύθυνο για τη συναισθηματική κατάσταση των γονιών του.

Η θεωρία της προσκόλλησης του John Bowlby²³:

Ο Bowlby ανέπτυξε τη θεωρία της προσκόλλησης για να εξηγήσει τον συναισθηματικό δεσμό μεταξύ βρεφών και φροντιστών. Η συναισθηματική αντίδραση ενός γονέα (ή άλλου σημαντικού φροντιστή), η διαθεσιμότητα και η αξιοπιστία του παρέχουν στο παιδί ένα εσωτερικό μοντέλο λειτουργίας για τον εαυτό του και τους άλλους. Αυτό το οδηγεί στην αντίληψη ότι αξίζει την αγάπη και στην προσδοκία θετικών εμπειριών σε μεταγενέστερες σχέσεις, για παράδειγμα με φίλους και ερωτικούς συντρόφους. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές αντιδράσεις του κύριου φροντιστή (συνήθως του γονέα) παρέχουν στο βρέφος πληροφορίες για τον κόσμο και τους άλλους ανθρώπους, καθώς και για το πώς βλέπει τον εαυτό του ως άτομο.

Ασφαλής προσκόλληση (περίπου 55-60%) Όταν ο φροντιστής ανταποκρίνεται με συνέπεια και ευαισθησία στις ανάγκες του παιδιού, το παιδί αναπτύσσει ένα αίσθημα εμπιστοσύνης και ασφάλειας. Αυτή η ασφαλής βάση οικοδομείται στα πρώτα χρόνια της ζωής (κυρίως μέχρι τα 5 έτη), και μετά από αυτή την περίοδο, ακόμη και αν υπάρχουν περίοδοι κρίσης στην οικογένεια, το παιδί είναι σε θέση να τις περάσει με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση.	Αγχώδης προσκόλληση (περίπου 15%) Όταν οι αντιδράσεις του φροντιστή προς το παιδί είναι ασυνεπείς και υπερβολικά αγχώδεις, η εξερευνητική συμπεριφορά του παιδιού περιορίζεται, το παιδί αντιδρά με θυμό και αναπτύσσει ένα χρόνιο φόβο εγκατάλειψης.
Αποφευκτική προσκόλληση (περίπου 20%) Όταν ο φροντιστής δεν ανταποκρίνεται στις συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού, το παιδί μαθαίνει να καταπιέζει την έμφυτη επιθυμία του για στοργή και	Αποδιοργανωμένη προσκόλληση (σπάνιο, περίπου 5%) Όταν ο φροντιστής —η μόνη πηγή ασφάλειας— γίνεται πηγή φόβου. Οι φροντιστές είναι φοβισμένοι και

²³ Bowlby, J. (1978). 'Attachment theory and its therapeutic implications.' *Adolescent Psychiatry*, Vol. 6, 1978, p. 5–33.

αποδοχή. Δείχνει υπερβολικά ανεξάρτητη συμπεριφορά και απομακρύνεται από τους άλλους.

τρομακτικοί συγχρόνως και συχνά έχουν και οι ίδιοι ιστορικό τραύματος.²⁴ Τα παιδιά θύματα ενδοοικογενειακών εγκλημάτων υπερεκπροσωπούνται σε αυτόν το τύπο της προσκόλλησης.

4.3 Κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η οικογένεια (δυναμική της οικογένειας) επηρεάζει την κατάσταση του παιδιού

Τα μικρά παιδιά βιώνουν τον κόσμο τους ως σχέσεις και οι σχέσεις αυτές έχουν αντίκτυπο σε όλες τις πτυχές της ανάπτυξής τους, διανοητική, κοινωνική, συναισθηματική, σωματική και συμπεριφορική.

Η υγιής ανάπτυξη του παιδιού εξαρτάται από την υγιή προσκόλληση εντός αυτών των σχέσεων στην οικογένεια (φροντιστής). Αν τα ίδια τα μέλη της οικογένειας ή η δυναμική της οικογένειας δεν παρέχουν ένα ασφαλές περιβάλλον για να αναπτυχθεί το παιδί ή αν υπερβολικά αγχωτικές καταστάσεις παρεμβαίνουν στην ασφαλή βάση της οικογένειας, το μικρό παιδί κινδυνεύει να αναπτύξει ανασφαλή ή ακόμη και αποδιοργανωμένη προσκόλληση.

Επιπτώσεις για νομικές διαδικασίες:

Λάβετε υπόψη σας ότι η ύπαρξη ενός υποστηρικτικού οικογενειακού περιβάλλοντος είναι ζωτικής σημασίας για την προστασία του παιδιού. Ενημερώστε έναν μη κακοποιητικό γονέα (φροντιστή) για τις σημαντικότερες φάσεις και ζητήματα της ποινικής διαδικασίας, ώστε να μπορεί να παρέχει στα παιδιά επαρκή πληροφόρηση και υποστήριξη.²⁵

Ο χειρισμός μιας υπόθεσης με θύμα ένα παιδί είναι μια μακροχρόνια, δυναμική διαδικασία. Ορισμένα από αυτά τα παιδιά, ακόμη και αν χρειαστεί να απομακρυνθούν για μικρό χρονικό διάστημα από το περιβάλλον τους, μπορούν να επιστρέψουν στις οικογένειές τους, στο οικείο περιβάλλον τους, θεραπεύοντας το τραύμα, αλλά οι οικογένειες αυτές χρειάζονται επαγγελματική υποστήριξη και νομικές συμβουλές.

²⁴ M. Main & J. Solomon. 'Discovery of an insecure-disorganized/disoriented attachment pattern.' In T. B. Brazelton & M. W. Yogman (Eds.), *Affective development in infancy*, 1986, p. 95–124. Ablex Publishing.

²⁵ Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά, προοπτικές και εμπειρίες των παιδιών που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες ως θύματα, μάρτυρες ή διάδικοι σε εννέα κράτη μέλη της ΕΕ. 2017 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-child-friendly-justice-children-s-perspective_en.pdf (πρόσβαση στις 09.05.2025)

4.4. Ολοκληρωμένη προσέγγιση του παιδιού θύματος

Η **Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος** ²⁶προσεγγίζει τα παιδιά θύματα όχι μόνο ως άτομα που χρήζουν νομικής προστασίας, αλλά ως πρόσωπα ενταγμένα σε οικογενειακά, σχολικά και κοινοτικά συστήματα. Αξιοποιώντας ως μεθοδολογία παρέμβασης την Έρευνα Δράσης και βασιζόμενη στις αρχές της κοινωνικής και κοινοτικής ψυχιατρικής και στο «ψυχαναλυτικό πρίσμα», η Εταιρία προωθεί μια ολιστική, μακροπρόθεσμη και ενημερωμένη για το τραύμα στρατηγική παρέμβασης. Αυτό περιλαμβάνει στενή συνεργασία με το παιδί, τους φροντιστές / την οικογένειά του, το σχολείο και τους τοπικούς φορείς για να διασφαλιστεί η ολοκληρωμένη φροντίδα και η μελλοντική επανένταξη. Οι δικηγόροι που εκπροσωπούν παιδιά ενθαρρύνονται να υιοθετήσουν αυτή την προοπτική: να υπερασπίζονται όχι μόνο την άμεση ασφάλεια, αλλά και την ευρύτερη ευημερία του παιδιού, αποφεύγοντας την αυτόματη ιδρυματοποίηση, αλλά υποστηρίζοντας, όπου είναι δυνατόν, την επούλωση των τραυμάτων του παιδιού μέσα στο δικό του κοινωνικό περιβάλλον — όταν είναι ασφαλές και υποστηρίζεται θεραπευτικά.²⁷

Ομαδική συζήτηση:

²⁶ Εταιρεία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος, Ετήσιες εκθέσεις <https://ekpse.gr/en/who-we-are/annual-reports> [πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2025].

Εταιρεία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος, Κέντρο Ημέρας για Παιδιά, Εφήβους και Ενήλικες - Νομός Φωκίδας <https://ekpse.gr/en/our-services/day-centre/day-centre-for-children-adolescents-and-adults-fokida-prefecture> [πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2025].

Εταιρεία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος, Ζώντας και μαθαίνοντας μαζί: Ευαισθητοποίηση, πρόληψη και ενίσχυση της ψυχολογικής ανθεκτικότητας στις σχολικές κοινότητες <https://ekpse.gr/en/programmes/living-and-learning-together-sensitisation-prevention-and-enhancement-of-psychological-resilience-in-school-communities> [πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2025].

Katsouda, D., The SSP P. Sakellariopoulos "Pyramid" Approach, a holistic model for child, adolescent, and family mental health care in local communities. Πόστερ που παρουσιάστηκε στην 3η συνάντηση του Περιφερειακού Γραφείου του ΠΟΥ για την Ευρώπη «Εβδομάδα Ψυχικής Υγείας» με θέμα την ποιότητα της ψυχικής υγείας των παιδιών και των εφήβων, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα, 6-7 Νοεμβρίου 2024.

²⁷ Karantzali, A., Maerkl, C., Vourdas, A. (επιμ.), Fitsiou, P. and Fragkouli - Sakellariopoulou, A., "Guide on Access to Justice for Children with Disabilities and/or Psychosocial Problems", Society of Social Psychiatry P. Sakellariopoulos, EU co-funded project CHILDFront - Child Friendly Justice in the Greek and Cypriot Courts, 2022.

Έρευνα²⁸ έδειξε ότι στην πρώιμη παιδική ηλικία οι αποκαλύψεις κακοποίησης γίνονται αυθόρμητα, συχνά «κατά λάθος». Τα μεγαλύτερα παιδιά αποκαλύπτουν την κακοποίηση πιο προσεκτικά. Η ηλικιακή ομάδα μεταξύ 7-9 ετών αποκαλύπτει την κακοποίηση στους γονείς της, στατιστικά συχνότερα (73%) από ό,τι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία (13%).

Συζητήστε το εύρημα υπό το πρίσμα της γνωστικής και συναισθηματικής/κοινωνικής ανάπτυξης.

Γενικές πληροφορίες:

Μικρότερα παιδιά κάτω των 7 ετών μπορεί να εκφράσουν την τραυματική τους εμπειρία αυθόρμητα, χωρίς γνωστική ρύθμιση της διαδικασίας αποκάλυψης, για παράδειγμα σε συνθήκες μεγάλου συναισθηματικού στρες.

Ο πιθανός λόγος, υπό το πρίσμα της αναπτυξιακής ψυχολογίας, για τον οποίο η ηλικιακή ομάδα των 7-9 ετών ήταν πιο πρόθυμη να αποκαλύψει στους γονείς από ότι τα μεγαλύτερα παιδιά, τα οποία έκρυβαν την κακοποίηση από τους γονείς, είναι ότι τα μεγαλύτερα παιδιά έχουν μεγαλύτερη επίγνωση των κοινωνικών κανόνων και των ταμπού ή ότι ένιωθαν αμήχανα ή ντρέπονταν που δεν απέτρεψαν την κακοποίηση. Επίσης, ο όλο και πιο υποστηρικτικός ρόλος που διαδραματίζει η ομάδα των συνομηλίκων καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν μπορεί να σχετίζεται με την αποφυγή της αποκάλυψης στους γονείς²⁹.

Κατανόηση του τραύματος

4.5 Δυσμενείς εμπειρίες της παιδικής ηλικίας

Οι δυσμενείς εμπειρίες της παιδικής ηλικίας είναι διαταραχές στην καλλιέργεια ασφαλών, σταθερών και υποστηρικτικών οικογενειακών σχέσεων και χαρακτηρίζονται από στρεσογόνα ή τραυματικά γεγονότα που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια των πρώτων 18 ετών της ζωής του ατόμου.³⁰

Τύποι δυσμενών εμπειριών της παιδικής ηλικίας που οδηγούν σε παιδικό τραύμα (το οποίο βιώνεται προσωπικά ή ως μέλος της οικογένειας ή της κοινότητας):

²⁸ I. Hershkowitz, O. Lanes, & M. Lamb. 'Exploring the disclosure of child sexual abuse with alleged victims and their parents.' *Child abuse & neglect*. Vol.31. 2007. 111-123.

²⁹ Για περισσότερες πληροφορίες, ο/η αναγνώστης/ρια καλείται να παρακολουθήσει το βίντεο www.youtube.com/watch?v=hlu3ghTsZT0

³⁰ CD Bethell, A Carle, J Hudziak, et al. Methods to Assess Adverse Childhood Experiences of Children and Families: Toward Approaches to Promote Child Well-being in Policy and Practice. *Acad Pediatr*. 2017;17(7S):S51-S69. doi:10.1016/j.acap.2017.04.161

- Επίθεση (σωματική ή σεξουαλική)
- Κακοποίηση (λεκτική, ψυχολογική, σωματική ή σεξουαλική)
- Ενδοοικογενειακή βία
- Σωματική και συναισθηματική παραμέληση
- Βία στο σχολείο ή στην κοινότητα (εκφοβισμός)
- Σοβαρά ατυχήματα ή απειλητική για τη ζωή ασθένεια
- Αλκοολικός γονέας (γονείς)
- Κατάχρηση ουσιών από τα μέλη του νοικοκυριού
- Ψυχική ασθένεια ή αυτοκτονική συμπεριφορά στο σπίτι
- Ξαφνική ή βίαιη απώλεια αγαπημένου προσώπου διαζύγιο, εγκατάλειψη ή θάνατος
- Φυλάκιση μέλους του νοικοκυριού
- Εφηβική εγκυμοσύνη
- Τοποθέτηση σε ανάδοχες οικογένειες ή ιδρύματα φροντίδας παιδιών
- Εμπειρίες προσφύγων ή πολέμου
- Ακραία φτώχεια / έλλειψη στέγης
- Εθνικές καταστροφές ή τρομοκρατία
- Απώλεια περιουσίας ή εκτόπιση λόγω καταστροφής
- Στρατιωτικό άγχος που σχετίζεται με την οικογένεια (π.χ. αποστολή γονέων)

Θυμηθείτε: Είναι φυσιολογικό να αντιδράς σε μη φυσιολογικές καταστάσεις!

Η ΤΡΥΠΑ ΣΤΗ ΓΕΦΥΡΑ

Φανταστείτε μια μεγάλη παρέα να κάνει ένα ανοιξιάτικο πικνίκ δίπλα σε ένα ποτάμι που διασχίζει την πόλη της. Ξαφνικά, ακούνε μια κραυγή από το ποτάμι και βλέπουν ένα παιδί να παρασύρεται στο ρεύμα. Ένας από αυτούς βγάζει τα παπούτσια του, πηδάει μέσα και φέρνει το παιδί στην όχθη του ποταμού, όπου οι υπόλοιποι συγκεντρώνονται για να βεβαιωθούν ότι είναι καλά. Ενώ το φροντίζουν, ακούνε ένα άλλο παιδί, και μετά ένα άλλο ακολουθούμενο από ένα άλλο και ένα άλλο. Σύντομα όλοι είτε διασώζουν παιδιά από το ποτάμι είτε βοηθούν αυτά που ανασύρονται στην ακτή να συνέλθουν από τον παραλίγο πνιγμό τους. Τότε παρατηρούν ότι μία από την παρέα έχει φύγει και τρέχει προς

το ρεύμα. Τη φωνάζουν λέγοντάς της: «Πού πας; Σε χρειαζόμαστε εδώ!» και εκείνη απαντά, «Πάω να βρω την τρύπα στη γέφυρα».

Όταν μάθαμε για πρώτη φορά για τη μελέτη των δυσμενών εμπειριών της παιδικής ηλικίας και είδαμε τα δεδομένα που συνδέουν τις αντιξοότητες της παιδικής ηλικίας με τις μετέπειτα επικίνδυνες συμπεριφορές υγείας, τις χρόνιες ασθένειες, τα αρνητικά αναπτυξιακά αποτελέσματα και τις συνδέσεις μεταξύ των αντιξοοτήτων της πρώιμης παιδικής ηλικίας και των νευροβιολογικών προσαρμογών στο στρες, συνειδητοποιήσαμε ότι είχαμε βρει την τρύπα στη γέφυρα.³¹

4.6 Τι είναι το τραύμα και πώς επηρεάζει τα παιδιά

Σύμφωνα με την Αμερικανική Ψυχολογική Ένωση (APA), το τραύμα είναι «μια συναισθηματική αντίδραση σε ένα τρομερό γεγονός»³². Με άλλα λόγια, πρόκειται για μια αντίδραση σε ένα γεγονός ή μια κατάσταση που το άτομο θεωρεί ιδιαίτερα στρεσογόνο, απειλητικό ή επιβλαβές (σωματικά ή συναισθηματικά). Ένα άτομο μπορεί να βιώσει ένα μεμονωμένο τραυματικό γεγονός ή πολλαπλά, επαναλαμβανόμενα, συνεχή τραυματικά γεγονότα. Είναι επίσης τεκμηριωμένο ότι ένα άτομο μπορεί να βιώσει τραύμα έχοντας γίνει μάρτυρας τραυματικού γεγονότος που βίωσε κάποιος άλλος.

Τραυματικές εμπειρίες:	
σωματική, ψυχολογική ή σεξουαλική κακοποίηση,	ξαφνική απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου,
παρενόχληση,	τροχαία ατυχήματα,
σεξουαλική επίθεση,	φυσικές καταστροφές,

³¹J. Hays-Grudo and A. S. Morris in: *Adverse and Protective Childhood Experiences: A Developmental Perspective* (Preface ix) Copyright © 2020 by the American Psychological Association. All rights reserved. <http://dx.doi.org/10.1037/0000177-001>

³² American Psychological Association, *Trauma*, πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2025. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.apa.org/topics/trauma>

επίθεση,	τρομοκρατικές ενέργειες,
απαγωγή και	πόλεμος

Έχουν περιγραφεί οι ακόλουθοι τύποι τραύματος, σε σχέση με τα χαρακτηριστικά του τραυματικού γεγονότος (ή των τραυματικών γεγονότων):

- Οξύ τραύμα, το οποίο προκύπτει από ένα μεμονωμένο στρεσογόνο ή επικίνδυνο γεγονός.
- Χρόνιο τραύμα, το οποίο προκύπτει από επαναλαμβανόμενη και παρατεταμένη έκθεση σε γεγονότα που προκαλούν έντονο στρες.
- Σύνθετο τραύμα, το οποίο προκύπτει από την έκθεση σε πολλαπλά τραυματικά γεγονότα.
- Δευτερογενές τραύμα, το οποίο εμφανίζεται λόγω στενής επαφής ή σχέσης με κάποιον που έχει βιώσει ένα τραυματικό γεγονός (δεν αναφέρεται στο θύμα αλλά σε γονείς που δεν είναι θύτες, μέλη της οικογένειας, φροντιστές, επαγγελματίες ψυχικής υγείας και άλλους επαγγελματίες)

Το τραύμα μπορεί να προκαλέσει ένα ευρύ φάσμα σωματικών και συναισθηματικών συμπτωμάτων είτε αμέσως μετά το συμβάν, είτε μακροπρόθεσμα. Τα συμπτώματα του τραύματος μπορεί να κυμαίνονται από υποκλινικές εκδηλώσεις, που δεν εμπίπτουν στα διαγνωστικά κριτήρια, έως σοβαρά συμπτώματα, που είτε επιμένουν μόνο για λίγες εβδομάδες είτε για πολύ μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα.

Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι δεν αναπτύσσουν τραύμα όλοι όσοι βιώνουν ένα στρεσογόνο γεγονός.

Ο δρ Gabor Maté λέει συχνά ότι το τραύμα είναι μια πληγή. Το τραύμα δεν έχει να κάνει με το τι μας συνέβη, αλλά με το τι συνέβη μέσα μας ως αποτέλεσμα αυτού που μας συνέβη³³.

Συνήθεις συναισθηματικές και ψυχολογικές αντιδράσεις/συμπτώματα	
άρνηση	θυμός

³³G. Maté, *Ο μύθος του φυσιολογικού: Τραύμα, ασθένεια και ίαση σε μια τοξική κουλτούρα*.

φόβος	θλίψη
ντροπή	σύγχυση
άγχος	κατάθλιψη
ψυχικό μούδιασμα	ενοχές
αβοηθησία	ευερεθιστότητα
δυσκολία συγκέντρωσης	απόσυρση
συναισθηματικές εκρήξεις	εφιάλτες/ αναβίωση

Συνήθη σωματικά συμπτώματα	
πονοκέφαλοι	συμπτώματα στο πεπτικό σύστημα
συνεχής ανεξήγητη κόπωση	αυξημένος καρδιακός ρυθμός
εφίδρωση	νευρικότητα
δυσκολία στον ύπνο	υπερδιέγερση

Η διαταραχή που σχετίζεται με το τραύμα και λαμβάνει τη μεγαλύτερη προσοχή είναι η διαταραχή μετατραυματικού στρες (ΔΜΤΣ). Είναι η πιο συχνά διαγνωσμένη διαταραχή που σχετίζεται με το τραύμα, και τα συμπτώματά της μπορεί να καταβάλουν το άτομο

με την πάροδο του χρόνου. Το DSM-5 προσδιορίζει τέσσερις ομάδες συμπτωμάτων για την ΔΜΤΣ: παρουσία συμπτωμάτων εισβολής, επίμονη αποφυγή ερεθισμάτων, αρνητικές μεταβολές στις γνωστικές λειτουργίες και τη διάθεση και έντονες μεταβολές στη διεγερσιμότητα και αντιδραστικότητα. Τα άτομα πρέπει να έχουν εκτεθεί σε πραγματικό ή επαπειλούμενο θάνατο, βαρύ τραυματισμό ή σεξουαλική βία και τα συμπτώματα πρέπει να προκαλούν σημαντική δυσφορία και βλάβη για περισσότερες από 4 εβδομάδες.³⁴

Σύμφωνα με έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας από το 2017³⁵:

- Η ισόβια έκθεση σε τραύματα αποτελεί τον κανόνα στις περισσότερες χώρες.
- Τα τραύματα διαπροσωπικής βίας ενέχουν τον υψηλότερο κίνδυνο για ΔΜΤΣ.
- Η διά βίου επιβάρυνση του πληθυσμού από ΔΜΤΣ είναι 77,7 ανθρωποέτη/100 ερωτηθέντες σε όλες τις έρευνες.
- Οι τύποι τραυμάτων με την υψηλότερη επιβάρυνση από ΔΜΤΣ περιλαμβάνουν εκείνα που αφορούν σεξουαλική βία μεταξύ συντρόφων (σχετικά ασυνήθιστα τραύματα που συνδέονται με υψηλό κίνδυνο ΔΜΤΣ) και απροσδόκητο θάνατο αγαπημένου προσώπου (πολύ κοινό τραύμα που συνδέεται με χαμηλό κίνδυνο ΔΜΤΣ).
- Παρόλο που πολλές περιπτώσεις υποχωρούν μέσα σε λίγους μήνες, τα συμπτώματα της ΔΜΤΣ είναι συνήθως αρκετά επίμονα.

4.7 Παιδικό τραύμα

Σύμφωνα με την Αμερικανική Ακαδημία Παιδιατρικής, εκτιμάται ότι 34 εκατομμύρια Αμερικανάκια (ή το 46% των παιδιών) ηλικίας 18 ετών ή μικρότερα έχουν βιώσει τραύμα τουλάχιστον μία φορά στη ζωή τους.³⁶

Το παιδικό τραύμα μπορεί να προκληθεί από ένα εφάπαξ περιστατικό (αυτοκινητικό ατύχημα, φυσική καταστροφή, επίθεση) ή από μια συνεχιζόμενη κατάσταση (σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση, παραμέληση, ρατσισμός, εκφοβισμός), την οποία βιώνει ένα παιδί και η οποία θεωρείται απειλητική για τη ζωή του, βίαιη και/ή επικίνδυνη. Το παιδικό τραύμα, ιδίως το συνεχιζόμενο τραύμα, μπορεί να επηρεάσει τη σωματική, νοητική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Τα ανεπεξέργαστα ή ανεπύλτα τραύματα στα παιδιά μπορεί να μεταφερθούν στην ενήλικη ζωή, με

³⁴ Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία. Διαγνωστικό και στατιστικό εγχειρίδιο ψυχικών διαταραχών. 5η έκδοση. Arlington, VA: Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία· 2013.

³⁵ RC Kessler et al. Trauma and PTSD in the WHO World Mental Health Surveys. Eur J Psychotraumatol. 2017 Oct 27;8(sup5):1353383. doi: 10.1080/20008198.2017.1353383. PMID: 29075426; PMCID: PMC5632781

³⁶ Forkey, Heather, et al. "Trauma-informed care." *Pediatrics* 148.2 (2021).

αποτέλεσμα μαθησιακές δυσκολίες και χαμηλότερες ακαδημαϊκές επιδόσεις, αυξημένη χρήση υπηρεσιών υγείας και ψυχικής υγείας, μεγαλύτερη εμπλοκή στα συστήματα δικαιοσύνης ανηλίκων και μακροπρόθεσμα προβλήματα υγείας.³⁷³⁸

Συναισθηματικές ενδείξεις τραύματος σε παιδιά και εφήβους

Η αντίδραση ενός παιδιού στο τραύμα μπορεί να διαφέρει ανάλογα με την ηλικία του και την ανθεκτικότητά του.

Συναισθηματικές ενδείξεις τραύματος σε παιδιά και εφήβους	
Ηλικία (χρονολογική/αναπτυξιακή)	Ενδείξεις τραύματος
Βρέφη, νήπια (0-5 ετών, προσχολική ηλικία)	Αντιδραστική συμπεριφορά, κλάμα ή ουρλιαχτά, ξεσπάσματα, άγχος αποχωρισμού, πτωχή όρεξη, αποσυρμένη συμπεριφορά, εφιάλτες.
Σχολική ηλικία (6-11 ετών, δημοτικό σχολείο)	Άγχος, απόσυρση, αδιαφορία, έλλειψη συγκέντρωσης, επιθετικότητα, αποφυγή, ντροπή, ενούρηση, δυσκολίες στον ύπνο.
Έφηβοι (12-18 ετών, γυμνάσιο και λύκειο)	Κατάθλιψη, αυτοτραυματισμούς, αυτοκτονικές συμπεριφορές, χρήση ουσιών, κοινωνική απόσυρση, συμπεριφορές υψηλού κινδύνου, αδιάκριτη σεξουαλική συμπεριφορά, επιθετικότητα.

Τα σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά μπορεί να εμφανίζουν συμπτώματα κοινά με άλλα είδη τραυμάτων, αλλά και πιο ειδικά, όπως γνώσεις σεξουαλικού περιεχομένου, γλώσσα και/ή συμπεριφορές που είναι ακατάλληλες για την ηλικία και τις εμπειρίες του παιδιού, δυσκολία να δεχτούν την εξέταση από παιδίατρο, απροθυμία να μείνουν μόνο τους με συγκεκριμένα άτομα (συχνά με τον δράστη ή άτομα με παρόμοια εμφάνιση). Ορισμένα παιδιά περιλαμβάνουν σεξουαλικά στοιχεία στο παιχνίδι ή στις ζωγραφιές τους.

Η ψυχική ανθεκτικότητα είναι η διαδικασία και το αποτέλεσμα της επιτυχούς προσαρμογής σε δύσκολες ή προκλητικές εμπειρίες ζωής, ιδίως μέσω της ψυχικής,

³⁷ Διοίκηση Υπηρεσιών Κατάχρησης Ουσιών και Ψυχικής Υγείας. Βοηθώντας παιδιά και νέους που έχουν τραυματικές εμπειρίες Εθνική Ημέρα Ευαισθητοποίησης για την Ψυχική Υγεία των Παιδιών - 10 Μαΐου 2018 <http://www.samhsa.gov/children>

³⁸ N Nikkheslat et al. Childhood trauma, HPA axis activity and antidepressant response in patients with depression. Brain Behav Immun. 2020;87:229–237. doi:10.1016/j.bbi.2019.11.024

συναισθηματικής και συμπεριφορικής ευελιξίας και προσαρμογής σε εξωτερικές και εσωτερικές απαιτήσεις.³⁹

Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι τα παιδιά είναι ανθεκτικά και μπορούν να αναπτύξουν μηχανισμούς αντιμετώπισης για να τα βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν το τραύμα που έχουν βιώσει. Συχνά προστατεύονται από πολλαπλά «εφεδρικά» συστήματα, ιδιαίτερα ενσωματωμένα στις σχέσεις τους με άλλους ανθρώπους στα σπίτια και τις κοινότητές τους.⁴⁰

4.8 Επίδραση του πρώιμου τραύματος στη μνήμη, τη μαρτυρία και τη συμμετοχή

Το πρώιμο τραύμα συνδέεται με αλλοιωμένη λειτουργία των νευρικών οδών του αναπτυσσόμενου εγκεφάλου.⁴¹

Στην πραγματικότητα, όταν ένα παιδί εκτίθεται χρόνια σε δυσμενείς και τραυματικές εμπειρίες, το σύστημα ενεργοποίησης του στρες του εγκεφάλου, που είναι υπεύθυνο για την ανοσολογική, μεταβολική και καρδιαγγειακή λειτουργία, βρίσκεται συνεχώς σε υπερδιέγερση. Ως αποτέλεσμα, υπάρχει ένας συνεχής καταγισμός ορμονών του στρες, με αποτέλεσμα ο αναπτυσσόμενος εγκέφαλος να βρίσκεται σε κατάσταση μάχης ή φυγής, η οποία επηρεάζει την ευαίσθητη ισορροπία των νευροδιαβιβαστών. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε κακή ρύθμιση των συναισθημάτων, επιθετικότητα, μαθησιακές δυσκολίες και μειωμένες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Επιπλέον, επηρεάζει την ανάπτυξη ορισμένων περιοχών του εγκεφάλου, όπως ο ιππόκαμπος, ο οποίος είναι σημαντικός για τη διαμόρφωση της μνήμης.

Κατά συνέπεια, ο τρόπος με τον οποίο ο εγκέφαλος επεξεργάζεται, διαμορφώνει, αποθηκεύει και ανακτά τις αναμνήσεις επηρεάζεται σοβαρά, οδηγώντας σε απώλεια ή καταπίεση μνήμης. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε κενά μνήμης και δυσκολίες στην ανάκληση λεπτομερειών για γεγονότα που συνέβησαν πριν ή μετά το τραυματικό γεγονός.

Ως αποτέλεσμα, το παιδί μπορεί να έχει σοβαρή δυσκολία να ανακαλέσει ορισμένα γεγονότα ή λεπτομέρειες. Οι αναμνήσεις των τραυματικών γεγονότων μπορεί να είναι

³⁹The road to resilience [ιστότοπος]. Washington (DC): American Psychological Association, 2009(<http://www.apa.org/helpcenter/road-resilience.aspx>, πρόσβαση 1 Μαΐου 2025).

⁴⁰AS Masten, AJ Barnes. Resilience in Children: Developmental Perspectives. Children (Basel). 2018 Jul 17;5(7):98. doi: 10.3390/children5070098. PMID: 30018217; PMCID: PMC6069421

⁴¹ME Thomason, HA Marusak. Toward understanding the impact of trauma on the early developing human brain. *Neuroscience*. 2017 Feb 7;342:5567.doi10.1016/j.neuroscience.2016.02.022. Epub 2016 Feb 15. PMID: 26892294; PMCID: PMC4985495.

αποσπασματικές και να περιέχουν πολύ λίγα, συχνά διαστρεβλωμένα γεγονότα, όπως ο χρόνος, ο τόπος ή οι εμπλεκόμενοι άνθρωποι, με αποτέλεσμα η αφήγηση της εμπειρίας να είναι συγκεχυμένη και ελλιπής. Αντίθετα, μπορεί να θυμούνται κυρίως τα συναισθήματα που ένιωσαν κατά τη διάρκεια του συμβάντος ή λεπτομέρειες με μικρή χρησιμότητα στο δικαστήριο (π.χ. το γέλιο του δράστη, τη μυρωδιά ενός χώρου, μια μικρή λεπτομέρεια στο ταβάνι).

Η απώλεια μνήμης, μερική ή ολική, μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο στη διαμόρφωση της αίσθησης ταυτότητας του εφήβου και δεν διευκολύνει την ψυχοθεραπευτική εργασία. Σε ακραίες περιπτώσεις, όταν η κακοποίηση είναι ιδιαίτερα σκληρή (συχνά από έναν γονέα, τον οποίο το παιδί αγαπά και εμπιστεύεται), το θύμα, προκειμένου να επιβιώσει από τα συντριπτικά και τρομακτικά συναισθήματα, χρησιμοποιεί έναν μηχανισμό αντιμετώπισης που ονομάζεται αποσύνδεση, ο οποίος το οδηγεί στο να μπλοκάρει ή να ξεχνά μέρη της εμπειρίας του, καθώς διανοητικά διαχωρίζει τον εαυτό του από την εμπειρία. Ακόμη και ως ενήλικες, μπορεί να μην έχουν επίγνωση της απώλειας μνήμης τους. Σε ακραίες περιπτώσεις η αποσυνδετική αμνησία μπορεί να οδηγήσει στον σχηματισμό πολλαπλών προσωπικοτήτων. Τα παιδιά που έχουν μάθει να χρησιμοποιούν ως μηχανισμό άμυνας την αποσύνδεση, μπορεί να αποσυνδέονται αυτόματα κατά τη διάρκεια στρεσογόνων καταστάσεων οποιουδήποτε είδους ή όταν έρχονται αντιμέτωπα με υπενθυμίσεις τραυμάτων. Ως αποτέλεσμα αυτού, η κατάθεσή τους στο δικαστήριο μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για αγχωμένες, απρόσεκτες, επιθετικές ή ακόμη και αποσυνδετικού τύπου συμπεριφορές.

Όταν εργάζεστε με ένα παιδί θύμα ή μάρτυρα κακοποίησης, να έχετε κατά νου ότι:

- Το παιδί μπορεί να μην είναι σε θέση να ανακαλέσει την τραυματική εμπειρία από την αρχή μέχρι το τέλος.
- Το παιδί θύμα μπορεί να είναι σε θέση να ανακαλέσει ορισμένες λεπτομέρειες με μεγάλη σαφήνεια, ενώ δεν μπορεί να ανακαλέσει εντελώς άλλες λεπτομέρειες.
- Το παιδί μπορεί να χρειαστεί να βασιστεί στην αισθητηριακή μνήμη για να βοηθήσει τη μνήμη του.
- Το παιδί μπορεί να φαίνεται μη συνεργάσιμο ή ότι λέει ψέματα.

Τα παιδιά θύματα ή μάρτυρες κακοποίησης είναι συχνά υποχρεωμένα να εμπλακούν σε διαδικασίες του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης οι οποίες θεωρούνται συγκεχυμένες, εκφοβιστικές και αγχωτικές από τους περισσότερους ενήλικες. Τα παιδιά, από την άλλη πλευρά, διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο να υποφέρουν και να επιδεινώσουν το τραύμα τους κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ή της κατάθεσής τους στο δικαστήριο.

Τα παιδιά θύματα κακοποίησης συχνά εκτίθενται σε διαδικασίες προσαρμοσμένες στις απαιτήσεις των ενηλίκων, οι οποίες δεν λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες τους.

Η έκθεσή τους στους ιδιαίτερα επικίνδυνους μηχανισμούς του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης (πραγματογνωμοσύνη, προκαταρκτική διαδικασία, ανάκριση, ακρόαση κ.λπ.) ευθύνεται για την απόκρυψη της κακοποίησής τους καθώς και για τη θυματοποίησή τους.⁴²

Ο τρόπος με τον οποίο θα διεξαχθεί η συνέντευξη του παιδιού θύματος θα έχει άμεσο αντίκτυπο στην ικανότητά του να ανακαλέσει τις εμπειρίες του και στη συνέπεια με την οποία αφηγείται την ιστορία του, καθώς αποτελεσματικές πρακτικές συνέντευξης υποστηρίζουν τον επιζώντα στην ανάκληση της ανάμνησής του, ενώ οι επιβλαβείς πρακτικές πιθανόν να οδηγήσουν σε αυξημένες ασυνέπειες.

Επικοινωνία και προσέγγιση με βάση το τραύμα

4.9 Κατευθυντήριες γραμμές για δικηγόρους σχετικά με τη φιλική προς τα παιδιά επικοινωνία

Οι δικανικές συνεντεύξεις διεξάγονται πάντα από παιδοψυχίατρο/ψυχολόγο ή νομικό με ειδική εκπαίδευση και εποπτεία^{43,44}. Οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές για τις δικανικές συνεντεύξεις ισχύουν και για τις νομικές συνεντεύξεις.

4.9.1 Προετοιμασία για τη συνάντηση

Η προετοιμασία για τη συνέντευξη με το παιδί είναι πολύ σημαντική. Βεβαιωθείτε ότι το περιβάλλον είναι φιλικό διακοσμημένο προς τα παιδιά, άνετο, ήσυχο, χωρίς περισπασμούς της προσοχής από άλλους που έρχονται ή από το χτύπημα των τηλεφώνων. Καθίστε σε μια θέση κατάλληλη για την ηλικία του παιδιού και βεβαιωθείτε ότι κάθεστε στο ύψος των ματιών του παιδιού, χωρίς γραφείο μπροστά σας. Προσπαθήστε να λάβετε πληροφορίες σχετικά με την ηλικία και το επίπεδο ανάπτυξης του παιδιού. Κάντε υποθέσεις σχετικά με την κατηγορία, για να διεξάγετε τη συνέντευξη με τρόπο που να είναι «συνειδητά αντικειμενικός». Βεβαιωθείτε επίσης ότι το παιδί μιλάει τη γλώσσα σας, διαφορετικά βρείτε μεταφραστή και ενημερώστε τον/την για το

⁴²O. Themeli, & M. Panagiotaki, (2014). Forensic Interviews With Children Victims of Sexual Abuse: The Role of the Counselling Psychologist. *The European Journal of Counselling Psychology*, 3(1), 1-19. <https://doi.org/10.5964/ejcop.v3i1.17>

⁴³ M. E. Lamb et al., 'A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol'. *Child Abuse & Neglect*, vol. 31, 2007, p. 1201-1231. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.03.021>.

⁴⁴ S. Brubacher, E. Shulman, M. Bearman, & M.B. Powell. 'Teaching child investigative interviewing skills: Long-term retention requires cumulative training.' *Psychology, Public Policy, and Law*, vol. 28, no.1, 2022, p. 123-136. <https://doi.org/10.1037/law0000332>

παιδί⁴⁵, πριν από τη συνάντηση (Ειδικές οδηγίες για παιδιά με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, βλέπε κεφάλαιο 4.14). Βεβαιωθείτε ότι έχετε προγραμματίσει αρκετό χρόνο για τη συνέντευξη και μην αφήνετε το παιδί να περιμένει.

4.9.2. Χρήση γλώσσας κατάλληλης για την ηλικία του παιδιού

Ακούστε προσεκτικά το παιδί, ώστε να μπορείτε να προσαρμοστείτε στο γλωσσικό του μοτίβο και στο επίπεδο κατανόησής του. Χρησιμοποιήστε απλή γλώσσα και σύντομες προτάσεις. Εξηγήστε τους νομικούς όρους, ώστε το παιδί να κατανοήσει τις πιο σημαντικές λέξεις, καθώς θα τις συναντήσει καθ' όλη τη διάρκεια της νομικής διαδικασίας.

4.9.3. Ενημέρωση του παιδιού

Δώστε σαφείς και διαφανείς πληροφορίες σχετικά με εσάς, τον ρόλο σας στη νομική διαδικασία και εξηγήστε με απλά λόγια τι θα συμβεί. Ζυγίστε το πόσες πληροφορίες χρειάζεται το παιδί σε κάθε βήμα, ώστε να μπορεί να κατανοήσει την εξέλιξη. Εάν είναι απαραίτητο, χρησιμοποιήστε γραπτές πληροφορίες ή κρατήστε επαφή με το παιδί χρησιμοποιώντας εφαρμογές για κινητά, αντί για μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Χρησιμοποιήστε ή δώστε τα φυλλάδια που ελέγξατε για τη συνάφεια τους με την υπόθεση και τη νομοθεσία της χώρας σας.⁴⁶

Βέλτιστη πρακτική: Η Σχολή Δικαστών Κύπρου και το Κέντρο Πολιτικής για τα Παιδιά «Hope For Children» CRC ανέπτυξαν το «Παιδιά στο δικαστήριο (KICGame)» που αποτελείται από τέσσερα διαφορετικά παιχνίδια σχεδιασμένα για να προετοιμάσουν ψυχολογικά και συναισθηματικά τα παιδιά να καταθέσουν στο δικαστήριο ως μάρτυρες.⁴⁷

4.9.4. Να είστε ειλικρινείς

⁴⁵ V. Talwar et al. Urgent Issues and Prospects on Investigative Interviews with Children and Adolescents. *Legal and Criminological Psychology*. Vol. 00. 2024. 1-22.

⁴⁶ Center for Justice Innovation, 'Criminal Legal System Glossary for Kids', 2022, https://www.innovatingjustice.org/sites/default/files/media/document/2023/Monograph_CJI_CWMP_CLS_Glossary_0504_2023.pdf (accessed 24.04.2025)

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά: Βασικοί όροι, 2014, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-child-friendly-justice-key-terms_en.pdf (πρόσβαση 24.04.2025)

⁴⁷ Hope For Children & Sheffield Hallam University 'Kids in Court Game', 2023, <https://uncrcpc.org.cy/article/hope-children-introduces-innovative-kids-court-game-europols-annual-expert-meeting> (πρόσβαση 24.04.2025)

Είναι πολύ σημαντικό να οικοδομήσετε μια σχέση με το παιδί-πελάτη σας. Η ειλικρίνεια, η συνέπεια και η ευαισθησία είναι σημαντικές για κάθε θύμα εγκλήματος, αλλά ιδιαίτερα για τα παιδιά.

Τι θα πείτε αν ο ανήλικος σας ζητήσει να του υποσχεθείτε, ως προϋπόθεση για να σας μιλήσει, ότι ο δράστης δεν θα τιμωρηθεί για όσα του προκάλεσε (για παράδειγμα ότι δεν θα πάει φυλακή);

Πείτε κάτι σαν: «Καταλαβαίνω πώς αισθάνεσαι και τι θέλεις. Αλλά δεν είναι δική μου δουλειά να αποφασίσω τι θα συμβεί στο άτομο που σου φέρθηκε έτσι. Δεν μπορώ να σου το υποσχεθώ αυτό, ούτε μπορώ να προβλέψω τι θα του/της συμβεί τελικά. Το μόνο που μπορώ να σου υποσχεθώ είναι ότι θα κάνω ό,τι μπορώ για να σε βοηθήσω. Συμφωνείς;»

4.9.5. Να σέβεστε τον ρυθμό του παιδιού στη συνέντευξη:

Τα παιδιά χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να επεξεργαστούν τις πληροφορίες. Μην πιέζετε το παιδί, σεβαστείτε τις σιωπηλές παύσεις στη συνέντευξη και πείτε του να πάρει τον χρόνο του. Ακούστε ενεργητικά το παιδί, προσπαθήστε να καταλάβετε τι έχει να πει χρησιμοποιώντας ανοιχτές ερωτήσεις και δίνοντάς του χρόνο να απαντήσει.

4.9.6. Ενδυναμώστε το παιδί σεβόμενος την αυτονομία και τις απόψεις του

Να θυμάστε πάντα ότι το παιδί είναι ο πελάτης σας. Βέβαια, πρέπει να διασφαλίσετε ότι το παιδί κατανοεί τις αποφάσεις που μπορεί να χρειαστεί να λάβει και τις επιλογές που έχει⁴⁸. Δώστε του να καταλάβει ότι η γνώμη του έχει σημασία, ακόμη και αν δεν μπορούν να ικανοποιηθούν όλα τα αιτήματά του. Δείξτε ότι κατανοείτε τι θέλει και ενημερώστε το παιδί για την εξέλιξη της υπόθεσης. Ενημερώστε τα παιδιά για το πώς χρησιμοποιήθηκαν οι απόψεις τους στα διάφορα στάδια της διαδικασίας. Το παιδί θα λάβει μια **ενημερωμένη απόφαση**. Λάβετε υπόψη σας ότι η απόφαση μπορεί να είναι διαφορετική από αυτή που πιστεύει το περιβάλλον ή ακόμη και εσείς ότι είναι η καλύτερη.

Χρονολόγιο: Σχεδιάστε ένα χρονολόγιο με το παιδί για να σημειώσετε και να ζωγραφίσετε τα βασικά γεγονότα και τους ανθρώπους που εμπλέκονται.

⁴⁸ A. Crowley, K. Larkins & L. Pinto. Listen-Act-Change - Εγχειρίδιο του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη συμμετοχή των παιδιών, Συμβούλιο της Ευρώπης 2021, σ. 39.

Προετοιμάστε το παιδί για να μπορεί να προβλέψει τι πρόκειται να συμβεί στη συνέχεια.

4.9.7 Παρατήρηση λεκτικής και μη λεκτικής συμπεριφοράς

Η παρατήρηση της συμπεριφοράς και της ομιλίας του παιδιού σε ένα πλαίσιο ελεύθερης αλληλεπίδρασης οδηγεί σε καλύτερη αξιολόγηση στην ατομική συνέντευξη. Το ίδιο ισχύει και για την κατανόηση της δυναμικής της επικοινωνίας στην οικογένεια, όταν βλέπουμε το παιδί να αλληλεπιδρά με ένα μέλος της οικογένειας.

4.9.8 Προσέξτε τη μη λεκτική συμπεριφορά σας

Είναι πιθανό να ακούσετε μια ιστορία από το παιδί η οποία σας προκαλεί αρνητικά συναισθήματα. Προσέξτε τις αντιδράσεις του προσώπου σας και τις μη λεκτικές αντιδράσεις σας· είναι σημαντικό να παραμείνετε ουδέτεροι και επαγγελματίες, ενώ ταυτόχρονα να είστε ζεστοί και προσιτοί. Οι υπερβολικά συναισθηματικές αντιδράσεις μπορεί να τρομάζουν το παιδί και να κλειστεί στον εαυτό του.

4.9.9. Να είστε προσεκτικοί με τη χρήση υλικών όπως ανατομικές κούκλες, σχέδια κ.λπ.

Μόνο σε πολύ ειδικές περιπτώσεις το υλικό είναι απαραίτητο και χρήσιμο. Επιστημονικές έρευνες έδειξαν ότι τα παιδιά χρησιμοποιούν το υλικό αυτό με διαφορετικούς τρόπους και οποιαδήποτε υπόθεση και ερμηνεία της χρήσης του υλικού δεν είναι τόσο ισχυρή όσο η λεκτικοποίηση⁴⁹. Να προτιμάτε πάντα να ενθαρρύνετε το παιδί να αφηγηθεί ελεύθερα την ιστορία του.

4.9.10. Χρήση μεθόδων τεκμηρίωσης

Η τεκμηρίωση και ιδίως η καταγραφή ήχου και βίντεο αποτελούν ουσιαστικά μέρος της δικανικής συνέντευξης. Παρόλο που η δικανική συνέντευξη έχει διαφορετικές προκλήσεις σε σύγκριση με μια νομική συνέντευξη, οι ηχογραφήσεις μπορεί να είναι χρήσιμες για την τεκμηρίωση. Λάβετε υπόψη σας ότι η βιντεοσκόπηση μπορεί να είναι τραυματική για ένα παιδί θύμα εάν ο δράστης είχε χρησιμοποιήσει κάμερα για να το κακοποιήσει.

⁴⁹ P. Santtila, J Korkman, & N. Kenneth Sandnabba. 'Effects of interview phase, repeated interviewing, presence of a support person, and anatomically detailed dolls on child sexual abuse interviews.' *Psychology, Crime & Law*. Vol 10, no1 2004, p. 21–35. <https://doi.org/10.1080/1068316021000044365>

4.10 Οικοδόμηση σχέσης με το παιδί

Καθ' όλη τη διάρκεια της συνεργασίας σας με ένα παιδί πελάτη, η μεταξύ σας σχέση πρέπει να βασίζεται στην εμπιστοσύνη. Κατά την πρώτη συνάντηση, η οικοδόμηση της σχέσης χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή^{50 51}. Παρουσιάζετε τον εαυτό σας, τον ρόλο σας στη διαδικασία και εξηγείτε τι πρόκειται να συμβεί, ώστε το παιδί να προσανατολιστεί. Ο υπεύθυνος συνέντευξης / δικηγόρος, από την άλλη, μπορεί να αρχίσει να κατανοεί τα γλωσσικά πρότυπα, τις αναπτυξιακές, συναισθηματικές και πολιτισμικές ανάγκες του παιδιού. Μια αφηγηματική προσέγγιση για την οικοδόμηση σχέσης εμπιστοσύνης δημιουργεί ένα πρότυπο αλληλεπίδρασης που θα πρέπει να διατηρείται καθ' όλη τη διάρκεια των συνεντεύξεων.

⁵⁰ I. Hershkowitz, I et al. 'Does enhanced rapport-building alter the dynamics of investigative interviews with suspected victims of intra-familial abuse?' *Journal of Police and Criminal Psychology*. Vol.30. 2015. p.6-14.
10.1007/s11896-013-9136-8.

⁵¹ Collins, R., Lincoln, R., & Frank, M. G. (2002). The effect of rapport in forensic interviewing. *Psychiatry, Psychology and Law*, 9(1), 69–78. <https://doi.org/10.1375/132187102760196916>

Βήματα για τη φάση οικοδόμησης σχέσης⁵²

- Αφού συστηθείτε, εμπλέξτε το παιδί σε μια σύντομη συζήτηση σχετικά με τα ενδιαφέροντα ή τις δραστηριότητές του. Ο υπεύθυνος της συνέντευξης θα πρέπει να χρησιμοποιεί ερωτήσεις ανοικτού τύπου που ενσωματώνουν τα ίδια τα λόγια ή τις φράσεις του παιδιού για να το ωθήσουν σε μεγαλύτερη επεξεργασία.

«Πες μου μερικά πράγματα για τον εαυτό σου», «Τι σου αρέσει να κάνεις για διασκέδαση;» «Πες μου περισσότερα για...» «Είπες (λόγια του παιδιού)....»

- Δώστε στο παιδί την ευκαιρία να περιγράψει λεπτομερώς μια πρόσφατη μη κακοποιητική εμπειρία και να προβεί σε ελεύθερες αφηγηματικές περιγραφές.

«Πες μου τα πάντα για τα τελευταία σου γενέθλια (τη σχολική εκδρομή, τα Χριστούγεννα)».

«Από την αρχή μέχρι το τέλος χωρίς να παραλείψεις τίποτα». «Τι συνέβη μετά...» «Είπες (με τα λόγια του παιδιού) ...»

- Περιγράψτε τους βασικούς κανόνες της συνέντευξης.

«Δεν ήμουν εκεί και δεν ξέρω τι συνέβη. Όταν σου κάνω ερωτήσεις, δεν ξέρω την απάντηση σε αυτές».

«Δεν πειράζει να λες "δεν ξέρω" ή "δεν καταλαβαίνω αυτή την ερώτηση"».

- Συζητήστε τη σημασία της αλήθειας

«Αν πω, για παράδειγμα, ότι τα ρούχα που φοράω είναι κόκκινα, θα πω την αλήθεια ή ψέματα;» Αν το παιδί απαντήσει «Ψέματα», πείτε «Σωστά. Επειδή τα ρούχα που φοράω είναι μπλε. Σε παρακαλώ, θα ήθελα να μου λες μόνο την αλήθεια για όσο διάστημα συνεργαζόμαστε. Υπόσχεσαι να πεις την αλήθεια;»

⁵²Για περισσότερες πληροφορίες: T. Lyon, Interviewing Children: Getting More with Less, 2009, https://www.youtube.com/watch?v=7my1T4Ghf7A&ab_channel=DavidLaRooy

4.10.1 Διεξαγωγή της συνέντευξης⁵³

Μετά την οικοδόμηση σχέσης και την επεξήγηση των βασικών κανόνων της συνέντευξης, η μετάβαση στο θέμα της πιθανής κακοποίησης θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα χαρακτηριστικά του παιδιού και της υπόθεσης. Ο υπεύθυνος της συνέντευξης / δικηγόρος θα μπορούσε να ρωτήσει το παιδί αν γνωρίζει τον λόγο για τον οποίο συναντιούνται και να χρησιμοποιήσει την απάντηση ως αφορμή για να ζητήσει από το παιδί να περιγράψει λεπτομερώς την εμπειρία του. Μη διακόπτετε το παιδί κατά τη διάρκεια αυτής της αρχικής αφήγησης.

Μόλις διερευνηθεί πλήρως η αρχική αφήγηση, αρχίστε να κάνετε πιο εστιασμένες ερωτήσεις, αν χρειάζεται, για να συγκεντρώσετε πρόσθετες λεπτομέρειες, να λάβετε διευκρινίσεις ή να συμπληρώσετε τις πληροφορίες που λείπουν. Χρησιμοποιήστε τη διατύπωση του παιδιού στις επόμενες ερωτήσεις σας. Να είστε προσεκτικοί σε αυτό το στάδιο για να αποφύγετε ερωτήσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν το παιδί σε ανακριβείς απαντήσεις. Παρακολουθήστε το παιδί για σημάδια κόπωσης ή έλλειψης προσοχής. Κάντε διαλείμματα, αν αυτό είναι απαραίτητο, και προσφέρετε στο παιδί να πιει κάτι ή ένα σνακ.

4.10.2 Ολοκλήρωση/Κλείσιμο της συνέντευξης

Στη φάση της ολοκλήρωσης, ο υπεύθυνος της συνέντευξης μπορεί να ρωτήσει αν υπάρχει κάτι που το παιδί θα ήθελε να προσθέσει στην κατάθεσή του και πώς αισθάνεται μετά τη συνέντευξη, καθώς και να του δώσει την ευκαιρία να υποβάλει οποιεσδήποτε ερωτήσεις μπορεί να έχει. Μπορείτε να ευχαριστήσετε το παιδί για τη συμμετοχή του και να δώσετε έναν αριθμό τηλεφώνου, ίσως και έναν λογαριασμό στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, για να επικοινωνήσει μαζί σας. Συζητήστε σχέδια έκτακτης ανάγκης και δώστε ενημερωτικό υλικό. Στο τέλος της συνάντησης, ο υπεύθυνος συνέντευξης και το παιδί μπορούν να μιλήσουν για ουδέτερα θέματα, ώστε η συνέντευξη να μην τελειώσει πολύ απότομα.

4.10.3 Πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης

Η δευτερογενής θυματοποίηση είναι «η επιδείνωση των συνθηκών ταλαιπωρίας του θύματος εξαιτίας του τρόπου με τον οποίο λειτούργησαν τα θεσμικά όργανα κατά τη διάρκεια της διαδικασίας μετά την καταγγελία και στην πορεία, λόγω της ασυνείδητης αμέλειας που προκύπτει από τη συνήθη αντιμετώπιση γεγονότων που

⁵³Βλέπε για περαιτέρω ανάγνωση: J. Korkman, et al. (2024). 'White paper on forensic child interviewing: research-based recommendations by the European Association of Psychology and Law.' *Psychology, Crime & Law*, 2024. p 1–44. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2024.2324098>

απαιτούν μια διαφοροποιημένη και εξατομικευμένη προσέγγιση». Υπάρχουν δύο τύποι δευτερογενούς θυματοποίησης: ο καθαυτό ουσιαστικός τύπος αναφέρεται στον κίνδυνο ότι, μετά την καταγγελία, το θύμα θα υποστεί την ίδια βία και κακοποιητική συμπεριφορά που είχε υποστεί μέχρι τότε (επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση). Η θυματοποίηση που αφορά στην δικονομική διαδικασία, αντίθετα, αφορά τις επιβλαβείς συνέπειες που μπορεί να υποστεί ο παθών ως αποτέλεσμα της ποινικής διαδικασίας που προκάλεσε η καταγγελία του.⁵⁴

Προκειμένου να αποφευχθεί η δευτερογενής θυματοποίηση, οι επαγγελματίες θα πρέπει να λαμβάνουν μέτρα για⁵⁵:

- την πρόληψη των δυσκολιών κατά της διαδικασία ανίχνευσης, διερεύνησης και δίωξης,
- τη διασφάλιση του σεβασμού του βέλτιστου συμφέροντος και της αξιοπρέπειας των παιδιών θυμάτων και μαρτύρων,
- την προσέγγιση των παιδιών θυμάτων και των μαρτύρων με ευαισθησία, ώστε:
 - ✓ Να παρέχουν υποστήριξη σε παιδιά θύματα και μάρτυρες.
 - ✓ Να παρέχουν βεβαιότητα σχετικά με τη διαδικασία.
 - ✓ Να εξασφαλίζουν ταχεία δίκη, εκτός εάν η καθυστέρηση είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.
 - ✓ Να χρησιμοποιούν διαδικασίες ευαίσθητες ως προς τα παιδιά, όπως αίθουσες συνεντεύξεων σχεδιασμένες για παιδιά, διεπιστημονικές υπηρεσίες για παιδιά θύματα που είναι συγκεντρωμένες σε ένα χώρο, τροποποιημένα δικαστικά περιβάλλοντα που λαμβάνουν υπόψη τα παιδιά μάρτυρες, διακοπές κατά τη διάρκεια της κατάθεσης του παιδιού, ακροαματικές διαδικασίες που προγραμματίζονται σε ώρες της ημέρας κατάλληλες για την ηλικία και τον βαθμό ωριμότητας του παιδιού, σύστημα εφημερίας που διασφαλίζει ότι το παιδί πηγαίνει στο δικαστήριο μόνο όταν είναι απαραίτητο και άλλα κατάλληλα μέτρα για τη διευκόλυνση της κατάθεσης του παιδιού.
- Να περιορίζουν τον αριθμό των συνεντεύξεων.
- Να αποφεύγουν τις περιττές επαφές με τον φερόμενο ως δράστη.

⁵⁴Claudia de Luca, How risks of secondary and repeat victimisation, intimidation and retaliation create challenges for the prosecution of perpetrators of violence against children, Experience from Naples, Italy In: Preventing secondary and repeat victimisation of child victims of crime: Risk assessments and solutions in the best interests of the child, International Capacity-Building Workshop under the project E-PROTECT II October 2021 (p 36,37) Publisher: South-East European Research Centre (SEERC) <https://www.seerc.org/docs/SEView E-PROTECT International Workshop e-book.pdf>

⁵⁵Pamela Hurley A Resource Guide for Justice Professionals Working with Child Witnesses in Northern Canada https://cac-cae.ca/wp-content/uploads/Web-Resource-Guide_Lynx-1.pdf

4.11 Εφαρμογή μιας προσέγγισης με βάση το τραύμα

Αφού ένα παιδί καταγγείλει μια πράξη κακοποίησης, τόσο το θύμα όσο και η οικογένειά του μπορεί να βιώσουν μεγάλο ψυχικό και συναισθηματικό στρες.

Τις τελευταίες δεκαετίες, η έννοια της προσέγγισης με βάση το τραύμα έχει αποκτήσει δυναμική μεταξύ των επιστημόνων και των επαγγελματιών στους τομείς της ψυχολογίας, της ψυχιατρικής, της αναπτυξιακής επιστήμης, της εκπαίδευσης, της δημόσιας υγείας, της ποινικής δικαιοσύνης και της κοινωνικής εργασίας ⁵⁶.

Προκειμένου οι δικηγόροι να παρέχουν στους πελάτες τους την πιο παραγωγική και αποτελεσματική δυνατή υπεράσπιση, πρέπει να αναγνωρίζουν τη συχνότητα εμφάνισης τραύματος. Αυτό είναι γνωστό ως «δικηγορία με γνώμονα το τραύμα».

Ένας δικηγόρος που είναι ενημερωμένος για το τραύμα είναι σε θέση να αναγνωρίζει το τραύμα, να είναι συμπονετικός, να έχει ενσυναίσθηση, να εμπνέει ασφάλεια, να απαλύνει τις ανησυχίες του πελάτη του/της με μη επικριτικό και με προσεκτικό τρόπο που δεν υποβαθμίζει ούτε αγνοεί τις εμπειρίες του παιδιού, να εργάζεται για την οικοδόμηση μιας θετικής σχέσης δικηγόρου-πελάτη που βασίζεται στην εμπιστοσύνη, την επιλογή και τη συνεργασία, να προσαρμόζει τη στρατηγική της δίκης και να προλαμβάνει τα δευτερογενή τραύματα.

Η προσέγγιση με γνώμονα το τραύμα διέπεται από τέσσερις παραδοχές, γνωστές ως «τέσσερα R»⁵⁷:

1. συνειδητοποίηση (realisation) του τραύματος και του τρόπου με τον οποίο μπορεί να επηρεάσει άτομα και ομάδες,
2. αναγνώριση (recognising) των ενδείξεων του τραύματος,
3. αντιμετώπιση (responding) του τραύματος και
4. αντίσταση (resisting) σε επανατραυματισμό.

⁵⁶ RB Champine, et al. Systems Measures of a Trauma-Informed Approach: A Systematic Review. *Am J Community Psychol.* 2019 Dec;64(3-4):418-437. doi: 10.1002/ajcp.12388. Epub 2019 Aug 30. PMID: 31469452; PMCID: PMC7003149.

⁵⁷ Διοίκηση Υπηρεσιών Κατάχρησης Ουσιών και Ψυχικής Υγείας. SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach. HHS Publication No. (SMA) 14-4884. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2014.

Γνώση των αντιδράσεων στο τραύμα στο περιβάλλον της δικαστικής αίθουσας:
58

- Τα τραυματικά γεγονότα μπορεί να προκαλέσουν έντονα συναισθήματα φόβου, τρόμου και αδυναμίας. Η ένταση των συναισθημάτων μπορεί να παραμείνει για χρόνια.
- Ο φόβος που συνδέεται με την τραυματική ανάμνηση μπορεί να κάνει το άτομο να καταπιέζει ή να αποφεύγει να σκέφτεται αυτή την ανάμνηση.
- Το συναισθηματικό κλείσιμο, η άμυνα μέσω αποσύνδεσης ή αναισθητοποίησης είναι μια κοινή αντίδραση στη χρόνια σεξουαλική ή σωματική κακοποίηση.
- Ορισμένοι μάρτυρες μπορεί να θεωρηθούν συναισθηματικά αποστασιοποιημένοι ενώ αφηγούνται φρικτά γεγονότα.
- Ένας μάρτυρας που αντιμετωπίζει διαταραχές ύπνου μπορεί να φτάσει στο δικαστήριο εξαντλημένος.
- Ο αντίκτυπος του τραύματος μπορεί να επηρεάσει τα παιδιά και τους νέους με διαφορετικούς τρόπους και σε διαφορετικές περιόδους της ζωής τους. Ο αντίκτυπος είναι πιο επιζήμιος όταν υπήρχε σχέση εμπιστοσύνης.
- Τα παιδιά που έχουν υποστεί τραύμα μπορεί να χρησιμοποιούν διάφορους προστατευτικούς μηχανισμούς που περιλαμβάνουν την αποφυγή υπενθυμίσεων του αρχικού τραύματος.
- Η κατάθεση για ένα τραυματικό γεγονός μπορεί να είναι ψυχοφθόρα για τα παιδιά που δεν είναι συναισθηματικά έτοιμα να μιλήσουν για το τραύμα.
- Η προηγούμενη θυματοποίηση μπορεί να επιδεινώσει τη συναισθηματική αντίδραση του θύματος.

Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι ο χαρακτηρισμός των παιδιών ως «θύματα» μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο βλέπουν τον εαυτό τους, καθώς ο όρος «θύμα» συχνά υπονοεί ανημποριά, ευαλωτότητα και αδυναμία. Έτσι, αντί για «θύματα», προτιμήστε να πείτε «παιδιά που έχουν βιώσει / βιώνουν κακοποίηση».

4.12 Τα πρέπει και τα μη στην επικοινωνία με τα παιδιά

⁵⁸ Pamela Hurley A Resource Guide for Justice Professionals Working with Child Witnesses in Northern Canada
https://cac-cae.ca/wp-content/uploads/Web-Resource-Guide_Lynx-1.pdf

Τα πρέπει⁵⁹

Δημιουργία σχέσης και εμπιστοσύνης: Παρουσιάστε τον εαυτό σας με σαφήνεια, εξηγήστε τον ρόλο σας, γιατί κάνετε ορισμένες ερωτήσεις, γιατί χρειάζεστε ορισμένες πληροφορίες, και διαβεβαιώστε το παιδί ότι είστε εκεί για να βοηθήσετε. Κάνετε συχνά διαλείμματα και παρέχετε ευκαιρίες χαλάρωσης. Προσφέρετε διαλείμματα και ευκαιρίες στο παιδί για να σηκωθεί και να κινηθεί, προσφέρετε απτά αντικείμενα (νερό, χαρτομάντιλα, μπαλάκι αντιστρές).

Να θυμάστε ότι η συμπεριφορά του παιδιού μπορεί επίσης να επηρεάζεται από την προσδοκία ότι αναπόφευκτα θα το απογοητεύσετε.

Δημιουργία ασφαλούς και άνετου περιβάλλοντος: Συναντηθείτε σε έναν ήσυχο, ιδιωτικό χώρο όπου το παιδί αισθάνεται άνετα. Βεβαιωθείτε ότι υπάρχουν ελάχιστοι περισπασμοί και ότι η συνάντηση πραγματοποιείται εκτός της παρουσίας άλλων ατόμων που μπορεί να κάνουν το παιδί να αισθανθεί απειλή.

Χρήση υποστηρικτικών δηλώσεων: Επιβεβαιώστε τη γενναιότητα του παιδιού και τις εμπειρίες του αναγνωρίζοντας τον αντίκτυπο του τραύματος και τις προκλήσεις που μπορεί να αντιμετωπίζει. Διαβεβαιώστε το παιδί ότι δεν φταίει το ίδιο.

Ενεργητική ακρόαση και με ενσυναίσθηση: Δώστε μεγάλη προσοχή στις αντιδράσεις του παιδιού, τόσο τις λεκτικές όσο και τις μη λεκτικές. Δείξτε κατανόηση και αναγνωρίστε τα συναισθήματά τους χρησιμοποιώντας μη επικριτική γλώσσα με ενσυναίσθηση. Επιβεβαιώστε πόσο δύσκολο μπορεί να είναι

⁵⁹ American Bar Association, 'Tips for Working with Migrant Children and Trauma-Informed Lawyering' Children's Immigration Law Academy, Houston, Texas, 2023 <https://www.defendyouthrights.org/wp-content/uploads/2023.10.20-FINAL-Trauma-Informed-Lawyering-Tips-Binder.pdf> (accessed 2 May 2025);

The Dos and Don'ts of Trauma-Informed Legal Interviewing, [https://emond.ca/Emond-Blog/Emond-Insights/April-2024-\(1\)/The-Dos-and-Don%20ts-of-Trauma-Informed-Legal-Interview?srltid=AfmBOorTQFeNDU0chg0WxS7xwldTBE6M4-W-LKhDLwMoAXOK0aOoV5lg](https://emond.ca/Emond-Blog/Emond-Insights/April-2024-(1)/The-Dos-and-Don%20ts-of-Trauma-Informed-Legal-Interview?srltid=AfmBOorTQFeNDU0chg0WxS7xwldTBE6M4-W-LKhDLwMoAXOK0aOoV5lg) , Emond Publishing Inc. (accessed 27 May 2025);

Dart Center for Journalism and Trauma, 'Interviewing Children: Guidelines for Journalists' Columbia University Graduate School of Journalism, New York, 2013, <https://dartcenter.org/content/interviewing-children-guide-for-journalists> (accessed 2 May 2025);

Bendo, E. 'Guidelines for trauma informed legal practice for lawyers working with adult survivors of human rights violations', European Human Rights Advocacy Centre, Middlesex University, 2022, <http://ehrac.org.uk/wp-content/uploads/2022/03/Trauma-Informed-Legal-Practice-Toolkit-2022.pdf> (accessed 2 May 2025);

Valeria Olmedo, LMSW, Tips for Working with Migrant Children and Trauma Informed Lawyering, Young Center for Immigrant Children's Rights, American Bar Association, 2023, pp. 20-21 https://www.theadvocatesforhumanrights.org/res/2023.02.07_Tips-for-Working-with-Migrant-Children-and-Trauma-Informed-Lawyering%20CILA.pdf (accessed 2 May 2025);

National Child Traumatic Stress Network, 'Trauma-Informed Legal Advocacy: A Resource for Juvenile Defense Attorneys', Justice Consortium Attorney Workgroup Subcommittee, 2018, Los Angeles, CA, and Durham, NC: National Center for Child Traumatic Str https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources/resource-guide/trauma_informed_legal_advocacy_a_resource_for_juvenile_defense_attorneys.pdf (accessed 2 May 2025).

να μιλήσει για ορισμένα θέματα.

Προσέξτε τη γλώσσα του σώματός σας και τις εκφράσεις του προσώπου σας· κρατήστε διακριτικά οπτική επαφή και προσπαθήστε να διατηρήσετε μια μη επικριτική στάση συνολικά.

Επίδειξη υπομονής: Αφήστε χρόνο στο παιδί να επεξεργαστεί και να μοιραστεί τις σκέψεις και τα συναισθήματά του χωρίς να το πιέσετε.

Να θυμάστε ότι οι επιζώντες τραύματος μπορεί να χρειάζονται επιπλέον χρόνο για να επεξεργαστούν τις ερωτήσεις και να δώσουν απαντήσεις.

Σεβασμός ορίων: Δώστε στο παιδί τη δυνατότητα να διακόψει τη συνέντευξη ανά πάσα στιγμή.

Διατήρηση της ουδετερότητας: Αποφύγετε την έκφραση προσωπικών απόψεων ή κρίσεων σχετικά με την κατάσταση.

Χρήση οπτικών βοηθημάτων: Εάν χρειάζεται, χρησιμοποιήστε σχέδια ή άλλα οπτικά βοηθήματα για να βοηθήσετε το παιδί να γνωστοποιήσει τις εμπειρίες του.

Θετική λήξη συνάντησης: Ευχαριστήστε το παιδί για τη συνεργασία του και προσφέρετε πόρους υποστήριξης.

Τα μη⁶⁰

Καθοδήγηση του παιδιού με ερωτήσεις: Αποφύγετε ερωτήσεις που υποδηλώνουν την απάντηση που αναζητάτε.

Επικριτική στάση: Αποφύγετε να δείχνετε αποδοκιμασία για τις δηλώσεις ή τις πράξεις του παιδιού. Προσέξτε τη γλώσσα του σώματός σας. Αποφύγετε να σταυρώνετε τα χέρια σας ή να τα βάζετε στους γοφούς ή τις τσέπες σας.

Διατύπωση ερωτήσεων σχετικά με το τραύμα πολύ νωρίς: Αντ' αυτού, ξεκινήστε με ουδέτερα θέματα και χτίστε τη μεταξύ σας σχέση πριν ασχοληθείτε με ευαίσθητα θέματα.

Διατύπωση πολλών ερωτήσεων για λεπτομέρειες: Αποφύγετε να ρωτήσετε αν δεν τις χρειάζεστε ή αν πιστεύετε ότι είναι καλύτερο να επανέλθετε στις λεπτομέρειες κάποια άλλη στιγμή.

Υποσχέσεις που δεν μπορούν να τηρηθούν: Αποφύγετε να δίνετε υποσχέσεις σχετικά με την έκβαση της έρευνας ή της δίκης. Μη λέτε στο παιδί «Όλα θα πάνε καλά» ή ότι θα είστε πάντα δίπλα του/της. Ορισμένες νομικές υποθέσεις διαρκούν

⁶⁰Όπως παραπάνω.

χρόνια και οι δικηγόροι συχνά αλλάζουν. Αντίθετα, να είστε ξεκάθαροι, ευθύς και ειλικρινείς σε όλες τις επικοινωνίες· τα παιδιά μπορεί να ενοχληθούν από το αίσθημα ότι απογοητεύτηκαν ή παραπλανήθηκαν από τον δικηγόρο τους.

Άσκηση πίεσης στο παιδί: Οι επιζώντες τραύματος μπορεί να χρειαστούν επιπλέον χρόνο για να επεξεργαστούν τις ερωτήσεις και να δώσουν απαντήσεις. Θα πρέπει να αποφεύγετε να πιέζετε το παιδί να απαντήσει γρήγορα ή να δώσει λεπτομέρειες που δεν αισθάνεται άνετα να μοιραστεί. Αντίθετα, θα πρέπει να αφήνετε το παιδί να ολοκληρώσει τις σκέψεις του πριν κάνετε άλλη ερώτηση.

Κλειστή ερώτηση (ναι/όχι) για το αν καταλαβαίνουν: Τα παιδιά και οι έφηβοι συχνά απλώς συμφωνούν είτε καταλαβαίνουν είτε όχι. Αντ' αυτού, ζητήστε τους να εξηγήσουν τι καταλαβαίνουν. Φροντίστε να ρωτήσετε τι ερωτήσεις έχει το παιδί.

Άγγιγμα του παιδιού ή εφήβου: Μπορεί να σκοπεύετε να είστε υποστηρικτικοί όταν αγκαλιάζετε έναν νέο, αλλά αυτό μπορεί να προκαλέσει αντίδραση σε άτομα που έχουν υποστεί σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση. Ο σεβασμός του προσωπικού τους χώρου συμβάλλει στη δημιουργία αισθήματος ελέγχου και ασφάλειας.

Χρήση του όρου «θύμα»: Αντ' αυτού χρησιμοποιήστε τον όρο «παιδί που έχει βιώσει / βιώνει κακοποίηση».

Να θυμάστε ότι η γλώσσα που χρησιμοποιούμε πρέπει να ενισχύει το γεγονός ότι η κακοποίηση είναι κάτι που τα παιδιά έχουν βιώσει, και όχι ποιοι είναι.

Οι αντιδράσεις στο τραύμα μπορεί να προκληθούν από τα παρακάτω:

- Ανάκληση και περιγραφή λεπτομερειών του τραύματος κατά την κατάθεση.
- Επανεξέταση μιας δήλωσης.
- Μέσω φωτογραφιών ή εικόνων του τραυματικού περιστατικού.
- Η θέαση του κατηγορουμένου, μήνες ή χρόνια μετά το συμβάν, μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να ξαναζήσει το θύμα τον φόβο που βίωσε όταν συνέβη το τραύμα για πρώτη φορά.
- Το θύμα μπορεί να αναβιώσει τα συναισθήματα αδυναμίας και ανικανότητας κατά τη διασταύρωση καταθέσεων.

Αντίδραση στην πυροδότηση αντιδράσεων (συναισθήματος/συμπεριφοράς)⁶¹

✓ Προσπαθήστε να αντιδράσετε ήρεμα.

⁶¹Όπως παραπάνω.

- ✓ Μιλήστε αργά, χρησιμοποιώντας σύντομες προτάσεις.
- ✓ Μην υψώνετε τη φωνή σας.
- ✓ Μην γίνεστε αμυντικοί ή συγκρουσιακοί, να είστε ευγενικοί.
- ✓ Μην αγνοείτε το γεγονός που πυροδοτεί το συμβάν, αλλά αντιμετωπίστε το.
- ✓ Επικυρώστε τα συναισθήματα του παιδιού, συμπεριλαμβανομένης της απογοήτευσης από εσάς ή το σύστημα: «Καταλαβαίνω ότι ήταν δύσκολο για σένα και δεν πειράζει που αισθάνεσαι θλίψη».
- ✓ Πείτε στο παιδί ότι οι αντιδράσεις του είναι φυσιολογικές — δεν έχει κάποιο πρόβλημα το παιδί.
- ✓ Αποφύγετε να λέτε «Μην κλαις» αν το παιδί αρχίσει να κλαίει ενώ μοιράζεται μια τραυματική εμπειρία κατά τη διάρκεια της συνέντευξης.
- ✓ Να είστε ευέλικτοι και να κατευθύνετε τη συζήτηση αλλού αν το παιδί κλείνεται στον εαυτό του ή νιώθει άβολα.
- ✓ Προσφέρετε στο παιδί ένα διάλειμμα, την ευκαιρία να σηκωθεί και να κινηθεί, προσφέρετέ του λίγο νερό, ένα χαρτομάντιλο, ένα μπαλάκι αντιστρές.
- ✓ Υπενθυμίστε στο παιδί ότι είναι ασφαλές μαζί σας και ότι θα περιμένετε μέχρι να είναι έτοιμο.

Μόλις το παιδί είναι έτοιμο:

- ✓ Ρωτήστε τι το ενόχλησε.
- ✓ Πείτε του ότι θα προσπαθήσετε να αποφύγετε ή να το ειδοποιήσετε για το εν λόγω θέμα που το ενόχλησε στο μέλλον.
- ✓ Διαβεβαιώστε το ότι μπορεί να σας ενημερώσει αν αισθάνεται άβολα.

Υπάρχουν ορισμένοι μύθοι και στερεότυπα σχετικά με την καθυστέρηση στην αποκάλυψη της κακοποίησης (ιδίως της σεξουαλικής). Μέχρι πρόσφατα, ακόμη και οι ειδικοί πίστευαν ότι τα σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά θα έπρεπε να συμπεριφέρονται με συγκεκριμένους τρόπους κατά την αποκάλυψη, διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν αξιόπιστα⁶².

Μύθοι και στερεότυπα	Αλήθεια- Πραγματικότητα
----------------------	-------------------------

⁶²O. Themeli, & M. Panagiotaki, (2014). Forensic Interviews With Children Victims of Sexual Abuse: The Role of the Counselling Psychologist. The European Journal of Counselling Psychology, 3(1), 1–19. <https://doi.org/10.5964/ejcop.v3i1.17>

• Τα κακοποιημένα παιδιά οφείλουν να βιώνουν έντονα αρνητικά συναισθήματα, όπως φόβο, θυμό, θλίψη κ.λπ. • Η καθυστέρηση στην αποκάλυψη της κακοποίησης θεωρείτο επίσης ως παράγοντας που εγείρει ερωτήματα σχετικά με την αξιοπιστία των ανήλικων θυμάτων.	• Πολλά παιδιά θύματα κακοποίησης εμφανίζονται ήρεμα κατά την αποκάλυψη. • Πρόκειται για ένα συνηθισμένο φαινόμενο.
---	--

Πρόσφατες μελέτες δείχνουν ότι:

- Η πλειονότητα των παιδιών θυμάτων καθυστερεί σε μεγάλο βαθμό την αποκάλυψη του «μυστικού» τους, το οποίο πιθανότατα δεν θα αποκαλυπτόταν ποτέ αν δεν είχε γίνει γνωστό με κάποιον άλλο τρόπο.
- Τα αισθήματα ενοχής και ντροπής είναι οι σημαντικότερες αιτίες για την αναστολή της αποκάλυψης.
- Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, η απόλυτη κυριαρχία του δράστη επί του θύματος και η υπακοή του τελευταίου, μέσω της πλήρους υποταγής και παθητικότητας, δημιουργούν στο θύμα ένα αίσθημα «συνωμοσίας» και συνενοχής.
- Ειδικοί παιδοψυχίατροι επισημαίνουν ότι ο βαθμός τραυματισμού που υφίσταται το παιδί εξαρτάται σε μεγαλύτερο βαθμό από τον τρόπο με τον οποίο θα αντιμετωπιστεί το θύμα από την οικογένειά του και το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης μετά την αποκάλυψη του περιστατικού, παρά από το ίδιο το περιστατικό.

Η ωριμότητα, η ικανότητα και η βούληση ενός παιδιού να αποκαλύψει τη θυματοποίησή του παίζουν καθοριστικό ρόλο στη θεραπευτική παρέμβαση καθώς και στη νομική έκβαση της υπόθεσης.

Όταν η βία κατά του παιδιού ασκείται εντός της οικογένειας, πρέπει επίσης να έχουμε κατά νου ότι τα μέλη της οικογένειας παραμένουν σημαντικά για το παιδί και ενδεχομένως για την υπόλοιπη οικογένεια. Έτσι, εάν μετά τη νομική διαδικασία ο δράστης οδηγηθεί στη φυλακή ή αποχωριστεί από την οικογένεια,

το γεγονός αυτό μπορεί να προκαλέσει διάφορα συναισθήματα και να επηρεάσει τις οικογενειακές σχέσεις.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η δικηγορία με γνώμονα το τραύμα αναφέρεται και στην αποφυγή δευτερογενών τραυμάτων. **Το δευτερογενές τραύμα** αποτελεί επαγγελματική πρόκληση για τους ανθρώπους που εργάζονται και προσφέρουν εθελοντικά υπηρεσίες για θύματα, σε υπηρεσίες επιβολής του νόμου, ιατρικές υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης, πυροσβεστικές υπηρεσίες και άλλα συναφή επαγγέλματα, λόγω της συνεχούς έκθεσής τους σε θύματα τραυμάτων και βίας. Αυτή η έκθεση σε τραύμα που σχετίζεται με την εργασία μπορεί να προκύψει από εμπειρίες όπως η ακρόαση μεμονωμένων πελατών που αφηγούνται τη θυματοποίησή τους, η παρακολούθηση βίντεο με παιδιά που υφίστανται εκμετάλλευση, η εξέταση φακέλων υποθέσεων, η καθημερινή ενημέρωση ή για τα επακόλουθα της βίας και άλλων τραυματικών γεγονότων και η αντιμετώπισή τους και η αντίδραση σε περιστατικά μαζικής βίας που έχουν οδηγήσει σε πολυάριθμους τραυματισμούς και θανάτους.

Το δευτερογενές τραύμα εμφανίζεται με διάφορες μορφές, συνήθως ως κόπωση της συμπόνιας, επαγγελματική εξουθένωση και μπορεί να έχει τις ίδιες επιπτώσεις με το άμεσο τραύμα. Δεν αναπτύσσουν όλοι οι δικηγόροι που ασχολούνται με το τραύμα συμπτώματα δευτερογενούς τραύματος. Κάποιοι μπορεί να εμπνευστούν από την ανθεκτικότητα ενός θύματος, κάτι που ενισχύει το δικό τους ψυχικό και συναισθηματικό σθένος, άλλοι μπορεί να βιώσουν ικανοποίηση από τη συμπόνια που συνιστά κίνητρο και, κατά συνέπεια, προστατεύει από τις αρνητικές επιπτώσεις της έκθεσης σε τραύμα.⁶³

Ορισμένοι τρόποι για να αντιμετωπίσετε το δευτερογενές τραύμα με θετικό τρόπο και να ασχοληθείτε με την αυτοφροντίδα περιλαμβάνουν⁶⁴:

- παροχή κατάρτισης σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς σχετικά με το δευτερογενές τραύμα και την αυτοφροντίδα,
- αλληλεπίδραση με τους συναδέλφους μέσω ανεπίσημων συγκεντρώσεων,
- δημιουργία ομάδας υποστήριξης ομοτίμων για τη δημιουργία συνεχούς διαλόγου εντός του γραφείου,
- υιοθέτηση ενός υγιεινού τρόπου ζωής, που περιλαμβάνει άσκηση και σωστή διατροφή,

⁶³ <https://ovc.ojp.gov/program/vtt/what-is-vicarious-trauma>

⁶⁴ National Center for Child Traumatic Stress Secondary Stress Committee. Secondary Traumatic Stress: A Fact Sheet for Child-Serving Professionals. Los Angeles, CA, and Durham, NC: NCTSN, 2011.

- εξασφάλιση ισορροπίας μεταξύ ζωής και εργασίας, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει ευέλικτο ωράριο ή ισορροπημένο όγκο εργασίας,
- εξασφάλιση χρόνου με την οικογένεια και φίλους εκτός του επαγγελματικού περιβάλλοντος και
- συμβουλευτική από επαγγελματία ψυχικής υγείας ή από ένα πρόγραμμα υποστήριξης εργαζομένων.

Μόλις πρόσφατα, είχαμε μια δίκη με ένα έφηβο αγόρι σε μια υπόθεση που αφορούσε απόπειρα σεξουαλικής επίθεσης. Το αγόρι δεν ήθελε να συναντηθεί μαζί μας κατά το έτος που εκκρεμούσε η υπόθεση. Συναντηθήκαμε μαζί του μία ημέρα πριν από τη δίκη και αρνήθηκε να συζητήσει οτιδήποτε. Είπε ότι θα μιλούσε γι' αυτό «μόνο μία φορά» και αυτή θα ήταν στη δίκη. Όταν ανέβηκε στο εδώλιο, περιμέναμε ότι δεν θα μπορούσε να καταθέσει καθόλου και ότι η υπόθεση θα κατέληγε σε κακοδικία ή αθώωση. Πράγματι, προειδοποίησα το δικαστήριο και τον συνήγορο υπεράσπισης για το ενδεχόμενο αυτό. Αντιθέτως, το αγόρι πήγε με αυτοπεποίθηση στο εδώλιο, στάθηκε όρθιο όταν άρχισε να καταθέτει, κοίταξε τον κατηγορούμενο, δεν έτρεμε καμιά στιγμή και έδωσε πειστική κατάθεση τόσο στην άμεση όσο και στην κατ' αντιπαράσταση εξέτασή του. Οι ένορκοι καταδίκασαν.⁶⁵

Διαφοροποιήσεις στη φιλική προς τα παιδιά επικοινωνία

4.13 Αντιμετώπιση της πολυθυματοποίησης: Έκθεση σε πολλαπλές ή παρατεταμένες δυσμενείς εμπειρίες κατά την παιδική ηλικία

Η βία κατά των παιδιών και των νέων είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο και ένα ευρέως διαδεδομένο πρόβλημα για την προστασία των παιδιών και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών, ένα πρόβλημα που οδηγεί σε μακροχρόνιες αρνητικές συνέπειες για τη γενική και ψυχική υγεία, καθώς και για την κοινωνική ευημερία των θυμάτων⁶⁶.

Μέχρι σήμερα, η άσκηση και ο αντίκτυπος των διαφόρων μορφών βίας κατά των παιδιών και των εφήβων έχουν μελετηθεί χωριστά, με εστίαση στα φαινόμενα της

⁶⁵ https://www.americanbar.org/groups/public_interest/child_law/resources/child_law_practiceonline/child_law_practice/vol_31/october_2012/preparing_childrenwithpost-traumaticstressdisorderforcourtamulti1

⁶⁶ J. F. Ford, B. C. Ford J. F., Delker B. C., 'Polyvictimization in childhood and its adverse impacts across the lifespan: Introduction to the special issue', *J Trauma Dissociation*, vol. 19 no. 3, 2018, pp.275-288.

παιδικής κακοποίησης, της σεξουαλικής κακοποίησης, της βίας μεταξύ συνομηλίκων, του σχολικού εκφοβισμού ή του εκφοβισμού στον κυβερνοχώρο.

Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της ζωής τους, οι ανήλικοι είναι πιθανό να βιώσουν βία σε διάφορες μορφές, με συνεχιζόμενη διάρκεια και σε περισσότερα από ένα περιβάλλοντα.⁶⁷ Το φαινόμενο της πολλαπλής θυματοποίησης, με την έννοια της έκθεσης σε διαφορετικούς τύπους κακοποίησης (λεκτική βία, σωματική βία, σεξουαλική κακοποίηση, έκθεση σε βία) στη διάρκεια του χρόνου και σε διαφορετικά περιβάλλοντα (π.χ. οικογένεια, σχολείο) ονομάζεται πολυθυματοποίηση.⁶⁸

Τα τελευταία χρόνια, η εμφάνιση του φαινομένου της πολυθυματοποίησης έχει επεκταθεί, καθώς έχει διαπιστωθεί ότι τα θύματα μίας μόνο μορφής βίας είναι πολύ σπάνια. Σε πολλές περιπτώσεις, μια θυματοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε άλλες, ενώ τα παιδιά που έχουν υποστεί πολυθυματοποίηση είναι πιο πιθανό να θυματοποιηθούν στο μέλλον⁶⁹.

Κατηγοριοποίηση 48 τύπων θυματοποίησης (Έκθεση των παιδιών στη βία: Μια ολοκληρωμένη εθνική έρευνα⁷⁰)

Συμβατικό έγκλημα (ληστεία, κλοπή, καταστροφή περιουσίας, επίθεση με αντικείμενο ή όπλο, απόπειρα επίθεσης, απειλή επίθεσης, απαγωγή ή απόπειρα απαγωγής και έγκλημα μίσους ή ρατσιστική επίθεση)

Κακοποίηση παιδιών (ξυλοδαρμός, ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση, παραμέληση, απαγωγή από γονέα ή φροντιστή)

Θυματοποίηση από συνομηλίκους και αδέρφια (επίθεση από ομάδα παιδιών, βία από άλλο παιδί ή από αδελφό, συναισθηματικός εκφοβισμός)

⁶⁷ N. Pereda, G. Guilera, and J. Abad, 'Victimization and Polyvictimization of Spanish children and youth: results from a community sample', *Child Abuse Negl*, vol. 38, 2014, pp. 640-649.

⁶⁸ D. Finkelhor, K. R. Ormrod, and A. H. Turner, 'Polyvictimization and trauma in a national longitudinal cohort', *Dev. Psychopathol*, vol. 19, 2007, pp. 149-166.

⁶⁹ N. Pereda, G. Guilera, and J. Abad, 'Victimization and Polyvictimization of Spanish children and youth: results from a community sample', *Child Abuse Negl*, vol. 38, 2014, pp. 640-649.

⁷⁰ D. Finkelhor et al., 'Children's Exposure to Violence: A Comprehensive National Survey', U.S. Department of Justice, 2009

Σεξουαλική κακοποίηση (Σεξουαλική κακοποίηση - παρενόχληση από γνωστό πρόσωπο, από άγνωστο πρόσωπο ή από άλλο παιδί ή έφηβο)

Έμμεση θυματοποίηση (έκθεση σε βία στην οικογένεια ή την κοινότητα)

Σχολική βία και εκφοβισμός (απειλές ή παρενόχληση στο σχολείο)

Βία και εκφοβισμός στο διαδίκτυο (απειλές ή παρενόχληση στο διαδίκτυο, ανεπιθύμητη διαδικτυακή σεξουαλική προτροπή)

Σε αντίθεση με τα θύματα μίας μόνο μορφής βίας, όπου ο κίνδυνος περιορίζεται σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, τα πολυθυματοποιημένα παιδιά αισθάνονται ευάλωτα στη βία σε πολλά ή όλα τα περιβάλλοντα στα οποία βρίσκονται. Η κατάσταση αυτή αυξάνει το αίσθημα ευαλωτότητας και απελπισίας και δημιουργεί μια κατάσταση χρόνιου στρες.⁷¹ Οι συνέπειες της πολυθυματοποίησης είναι σοβαρές και μακροχρόνιες, οδηγώντας τα παιδιά και τους μετέπειτα εφήβους και ενήλικες σε γνωστικά και αναπτυξιακά ελλείμματα, ψυχοκοινωνικές και συμπεριφορικές δυσκολίες, κατάχρηση ουσιών και σοβαρές ασθένειες⁷². Η μελέτη για τις δυσμενείς εμπειρίες της παιδικής ηλικίας συνδέει την παιδική πολυθυματοποίηση με επιπλοκές στην ψυχική και σωματική υγεία, ακόμη και με πρόωμη θνησιμότητα⁷³.

Σημαντικές κατευθυντήριες γραμμές για την επικοινωνία με παιδιά που έχουν θυματοποιηθεί πολλαπλά

1. Αναγνωρίστε ότι μπορεί να εμφανίζουν σύνθετα συμπτώματα τραύματος. Η αλληλεπίδραση με παιδιά που έχουν βιώσει βία, ιδίως όταν έχουν θυματοποιηθεί πολλαπλά, απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή και ευαισθησία.
2. Αναγνωρίστε ότι η οικοδόμηση εμπιστοσύνης είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Τα παιδιά που έχουν υποστεί πολλαπλή θυματοποίηση (συχνά από τα ίδια τα ιδρύματα) δυσκολεύονται να οικοδομήσουν σχέσεις εμπιστοσύνης, ιδίως με τους επαγγελματίες.

⁷¹ D. Finkelhor, K. R. Ormrod, and A. H. Turner, 'Polyvictimization and trauma in a national longitudinal cohort', *Dev. Psychopathol*, vol. 19, 2007, pp. 149-166.

⁷² K. Cyr, E. M. Clément, and C. Chamberland, 'Lifetime prevalence of multiple victimizations and its impact on children's mental health', *J. Interpers. Violence*, vol. 29, 2014, pp. 616-634.

⁷³ D. Finkelhor, et al., 'Polyvictimization: Έκθεση των παιδιών σε πολλαπλούς τύπους βίας, εγκληματικότητας και κακοποίησης' ΗΠΑ. Department of Justice, Office of Justice Programs, Washington, DC, 2011.

3. Να είστε προετοιμασμένοι για απροσδόκητες συναισθηματικές αντιδράσεις. Τα παιδιά που έχουν θυματοποιηθεί πολλαπλά μπορεί συχνά να εμφανίζουν μηχανισμούς άμυνας (όπως αποφυγή) ή ακόμη και βία, αντιδραστική συμπεριφορά και επιθετικότητα.

Είναι πολύ σημαντικό:

- Να μην εκφράζετε δυσπιστία ή έκπληξη για όσα λέει το παιδί.
- Να αποφεύγετε να ζητάτε επανειλημμένα από το παιδί να αφηγείται τραυματικές εμπειρίες.
- Να μην υπόσχεστε πράγματα που δεν μπορείτε να εγγυηθείτε.
- Να εξηγείτε με απλά λόγια ποιοι είστε και ποιος είναι ο ρόλος σας.
- Να ενημερώνετε το παιδί για το τι θα συμβεί στη συνέχεια.

4.14 Επικοινωνία με παιδιά από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα: κατανόηση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας και των διαφορών, της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και της πολιτισμικής μεταβλητότητας

Για όσους εργάζονται με παιδιά και ενήλικες από διαφορετικούς πολιτισμούς, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να κατανοήσουν την έννοια της πολιτισμικής ποικιλομορφίας, ξεπερνώντας την ιδέα ότι όλες οι μορφές συμπεριφοράς και δράσης κρίνονται με βάση τα οικεία πολιτισμικά πρότυπα.⁷⁴

Η επιρροή του πολιτισμού στον άνθρωπο

- Όλοι οι άνθρωποι είναι πολιτισμικά όντα.
- Ο πολιτισμός επηρεάζει τους κανόνες, τις αξίες και τις συμπεριφορές όλων των ανθρώπων.
- Ο πολιτισμός επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι κατανοούν, ερμηνεύουν και σχετίζονται με τον εαυτό τους, τους άλλους και τον κόσμο γύρω τους.
- Λόγω του πολιτισμού, όλοι οι άνθρωποι τείνουν να είναι εθνοκεντρικοί.
- Παρά τη δύναμη των πολιτισμικών επιρροών, οι άνθρωποι σε κάθε πολιτισμό διαφέρουν σημαντικά.

Η παροχή υπηρεσιών με πολιτισμική επάρκεια αποτελεί σημαντική παράμετρο για τους επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με ομάδες από διαφορετικό

⁷⁴ Multicultural Mental Health Australia, *Cultural Awareness Tool: Understanding Cultural Diversity in Mental Health*, 2002.

πολιτισμικό υπόβαθρο, ιδίως με παιδιά⁷⁵. Συγκεκριμένα, είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη:

1. ο πολιτισμός (ιστορία, παραδόσεις, αξίες, οικογενειακά συστήματα, τρόποι έκφρασης),
2. ο αντίκτυπος του ρατσισμού και της φτώχειας στη συμπεριφορά, τις στάσεις και τις αξίες,
3. οι συμπεριφορές αναζήτησης βοήθειας, οι οποίες μπορεί να διαφέρουν σε κάθε πολιτισμό,
4. η επιρροή που ασκούν το θεσμικό πλαίσιο και οι μεταναστευτικές πολιτικές (π.χ. διαδικασία ασύλου) και
5. οι διαθέσιμοι πόροι (π.χ. υπηρεσίες, άτυπα δίκτυα υποστήριξης).

Οι λεκτικές και μη λεκτικές μορφές έκφρασης που χρησιμοποιούμε στην καθημερινή μας ζωή έχουν επηρεαστεί από το πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο μεγαλώσαμε. Αυτές οι μέθοδοι (όπως οι χειρονομίες, η ένταση της φωνής, η οπτική επαφή) μπορεί να διαφέρουν μεταξύ ατόμων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο ⁷⁶.

Παραδείγματα μη λεκτικών τρόπων έκφρασης

- **Προσωπικός χώρος** (π.χ. η απόσταση από τον συνομιλητή κατά τη διάρκεια της συζήτησης)
- **Συμπεριφορές οπτικής επαφής και ανατροφοδότησης** (π.χ., κοιτάζοντας στα μάτια ή αποφεύγοντας την οπτική επαφή)
- **Συμπεριφορές διακοπής και ανάληψης σειράς** (π.χ. σε ορισμένα πολιτισμικά πλαίσια μπορεί να θεωρείται φυσικό να μιλούν όλοι ταυτόχρονα)
- **Χειρονομίες** (οι χειρονομίες μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με το πολιτισμικό πλαίσιο)
- **Εκφράσεις προσώπου**
- **Παρατεταμένη σιωπή**
- **Συμπεριφορές κυριαρχίας** (η παρατεταμένη οπτική επαφή ή η όρθια στάση του σώματος είναι συμπεριφορές που μπορεί να ερμηνευθούν ως διεκδικητικές ή ακόμη και επιθετικές)
- **Ένταση φωνής**

⁷⁵ D. Saldaña, 'Cultural Competency A practical guide for mental health service providers', Hogg Foundation for Mental Health - The University of Texas at Austin, 2001.

⁷⁶ D. Saldaña, 'Cultural Competency A practical guide for mental health service providers', Hogg Foundation for Mental Health - The University of Texas at Austin, 2001.

- **Άγγιγμα** (Σε ορισμένα πολιτισμικά περιβάλλοντα, ένα άτομο μπορεί να θεωρηθεί ψυχρό ή αδιάφορο αν αποφεύγει τη σωματική επαφή)

Η γνώση των ιδιαίτερων πολιτισμικών χαρακτηριστικών μιας ομάδας είναι σημαντική για την κατανόηση της επιρροής του πολιτισμού στην κοινωνική ταυτότητα και συμπεριφορά. Ωστόσο, κάθε πολιτισμική ομάδα χαρακτηρίζεται εσωτερικά από μεγάλο βαθμό ποικιλίας και ατομικών διαφορών (δεν είναι όλα τα μέλη μιας πολιτισμικής ομάδας ίδια), καθώς μπορεί να έχουν επηρεαστεί από ατομικούς ή κοινωνικούς παράγοντες, όπως η φτώχεια, το μορφωτικό επίπεδο, οι πεποιθήσεις, οι προσωπικές εμπειρίες⁷⁷.

Περιπτώσεις πολιτισμικής μεταβλητότητας:

- **Πολιτισμός** (ο παράγοντας που δείχνει τον βαθμό στον οποίο ένα άτομο αισθάνεται εξοικειωμένο και έχει καλή γνώση της κυρίαρχης κουλτούρας της χώρας στην οποία διαμένει)
- **Φτώχεια**
- **Γλώσσα**
- **Κινητικότητα, στέγαση και φροντίδα των παιδιών**
- **Εκπαιδευτικό υπόβαθρο**
- **Πεποιθήσεις**
- **Φυσικά χαρακτηριστικά**
- **Κοινωνικό ιστορικό και προηγούμενες εμπειρίες**
- **Πολιτισμικό σοκ και άγχος προσαρμογής**
- **Φυσικά δίκτυα υποστήριξης στην κοινότητα**

Σημαντικές κατευθυντήριες γραμμές για την επικοινωνία με παιδιά προσφύγων ή μεταναστών

1. Ενημερωθείτε για τον πολιτισμό, τις αξίες και τους κώδικες της χώρας προέλευσης. Να σέβεστε τα προσωπικά όρια που μπορεί να διαφέρουν από πολιτισμό σε πολιτισμό. Συχνά είναι σημαντικό να παρέχεται η δυνατότητα επιλογής του φύλου του επαγγελματία που εργάζεται με το παιδί.

⁷⁷ Multicultural Mental Health Australia, *Cultural Awareness Tool: Understanding Cultural Diversity in Mental Health*, 2002.

2. Να αναγνωρίζετε τις διαφορετικές αντιλήψεις για την παιδική ηλικία και την οικογένεια.
3. Να αποφεύγετε τα στερεότυπα και τις γενικεύσεις για συγκεκριμένες πολιτισμικές ομάδες.
4. Να σέβεστε τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και πρακτικές που μπορεί να επηρεάζουν την επικοινωνία.
5. Να εξασφαλίζετε έναν επαγγελματία διερμηνέα όταν είναι απαραίτητο, ιδανικά με κατάρτιση σε θέματα παιδικής προστασίας. Να αποφεύγετε τη χρήση συγγενών ή άλλων παιδιών ως διερμηνέων.
6. Μιλήστε απλά, αργά και καθαρά, αποφεύγοντας την επαγγελματική ορολογία. Επιβεβαιώνετε συχνά την κατανόηση και διευκρινίζετε όταν χρειάζεται.
7. Να αναγνωρίζετε τα πολλαπλά τραύματα που μπορεί να έχει βιώσει το παιδί (στη χώρα καταγωγής, κατά τη διέλευση, στη χώρα υποδοχής). Κατανοήστε ότι το τραύμα της προσφυγικής εμπειρίας μπορεί να επιδεινώσει τις συνέπειες της βίας και λάβετε υπόψη το άγχος της αβεβαιότητας σχετικά με το μεταναστευτικό καθεστώς. Μπορεί να υπάρχει φόβος απέναντι στις αρχές ή τους επαγγελματίες λόγω του καθεστώτος διαμονής.
8. Αξιολογήστε τους κινδύνους που σχετίζονται με τα πολιτιστικά έθιμα (π.χ. θέματα τιμής).

Συγκεκριμένα:

- Για τα ασυνόδευτα παιδιά: Διασφαλίστε τον άμεσο διορισμό επιτρόπου.
- Για παιδιά θύματα εμπορίας: Αναζητήστε εξειδικευμένη υποστήριξη.
- Για τα παιδιά στρατιώτες: Κατανοήστε τη σύνθετη διπλή ταυτότητα θύματος-θύτη.
- Για κορίτσια που έχουν βιώσει βία λόγω φύλου: Αναζητήστε εξειδικευμένη υποστήριξη.

4.15 Αναγνώριση και αντιμετώπιση των διακρίσεων λόγω φύλου, της έμφυλης βίας, εφαρμογή διαθεματικής προσέγγισης στην επικοινωνία.

Οι διακρίσεις λόγω φύλου περιλαμβάνουν κάθε άμεση ή έμμεση διάκριση, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής ή ηθικής παρενόχλησης, καθώς και κάθε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση λόγω φύλου. Τα είδη των διακρίσεων λόγω φύλου είναι α) οι άμεσες διακρίσεις, β) οι έμμεσες διακρίσεις, γ) οι διακρίσεις λόγω εγκυμοσύνης και/ή οικογενειακής κατάστασης, δ) η παρενόχληση, ε) η σεξουαλική

παρενόχληση. Η απαγόρευση των διακρίσεων θεσπίζεται από ένα πλέγμα συνταγματικών και νομοθετικών διατάξεων.

Η διαθεματικότητα⁷⁸ είναι μια έννοια που αναπτύχθηκε για να περιγράψει τις διασταυρούμενες και αλληλοεξαρτώμενες διακρίσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, τόσο λόγω φύλου (σεξισμός) όσο και λόγω φυλής (ρατσισμός). Είναι ένα φίλτρο για την κατανόηση των τρόπων με τους οποίους το κοινωνικό και το βιολογικό φύλο διασταυρώνονται με άλλες ταυτότητες (πρόσφυγες, μετανάστες, φτωχοί) και πώς αυτές οι διασταυρώσεις οδηγούν σε διαφορετικές εμπειρίες διακρίσεων.

Η διαθεματικότητα προϋποθέτει ότι οι άνθρωποι έχουν πολλαπλές και πολυεπίπεδες ταυτότητες που προέρχονται από τις κοινωνικές σχέσεις, την ιστορία και τη λειτουργία των δομών εξουσίας.

Βασικές έννοιες (Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων - EIGE)

Βιολογικό φύλο

Τα βιολογικά και φυσιολογικά χαρακτηριστικά που καθορίζουν έναν άνθρωπο ως γυναίκα ή άνδρα. Αυτά δεν είναι πάντα αμοιβαία αποκλειόμενα, καθώς υπάρχουν άτομα που διαθέτουν και τα δύο, αλλά τείνουν να διαφοροποιούν τους ανθρώπους ως γυναίκες ή άνδρες.

Κοινωνικό φύλο

Το σύνολο των κοινωνικά καθορισμένων ρόλων των φύλων, καθώς και το σύστημα σκέψης και οι ιδεολογικές αναπαραστάσεις που καθορίζουν πολιτισμικά το αρσενικό και το θηλυκό, κατασκευάζουν τις ταυτότητες των φύλων και ταυτόχρονα συνιστούν ένα σύστημα σχέσεων τόσο μεταξύ των φύλων όσο και εντός των φύλων.

Ταυτότητα φύλου

Η βαθιά εσωτερική και προσωπική εμπειρία κάθε ανθρώπου όσον αφορά το φύλο, το οποίο μπορεί να αντιστοιχεί ή να μην αντιστοιχεί στο φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση, συμπεριλαμβανομένης της προσωπικής αντίληψης του σώματος (η οποία μπορεί να περιλαμβάνει, αν το άτομο το επιλέξει ελεύθερα, τροποποίηση της σωματικής εμφάνισης ή λειτουργίας με

⁷⁸ K. Crenshaw, 'Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics', University of Chicago Legal Forum, vol. 1989, no. 1, 1989.

ιατρικά, χειρουργικά ή άλλα μέσα) και άλλες εκφράσεις του φύλου, συμπεριλαμβανομένης της ένδυσης, της ομιλίας και του τρόπου συμπεριφοράς και κίνησης.

Σεξουαλικός προσανατολισμός

Η ικανότητα κάθε ατόμου για βαθιά συναισθηματική, στοργική και σεξουαλική έλξη και για προσωπικές και σεξουαλικές σχέσεις με άτομα διαφορετικού ή ίδιου ή περισσότερων του ενός φύλου.

Σημαντικές κατευθυντήριες γραμμές για την επικοινωνία με παιδιά θύματα έμφυλης βίας

1. Αποφύγετε την επικριτική στάση. Μην αμφισβητείτε τις αφηγήσεις, τις σκέψεις και τα συναισθήματα του παιδιού.
2. Αποφύγετε τις γενικεύσεις. Οι άνθρωποι με κοινά χαρακτηριστικά δεν έχουν τις ίδιες εμπειρίες.
3. Μην υιοθετήσετε μια στάση που μπορεί να οδηγήσει στην επίρριψη ευθυνών στο παιδί θύμα. Μη χρησιμοποιείτε υποθέσεις, σκέψεις ή φράσεις που μπορεί να υπονοούν την ευθύνη του παιδιού θύματος.
4. Σεβαστείτε την αυτοδιάθεση. Αναγνωρίστε το δικαίωμα του παιδιού να λαμβάνει τις δικές του αποφάσεις.
5. Διατηρήστε εμπιστευτικότητα. Διασφαλίστε την προστασία των προσωπικών δεδομένων και σεβαστείτε τα όρια του παιδιού.
6. Αναγνωρίστε τις πολλαπλές ταυτότητές του. Κάθε παιδί μπορεί να φέρει πολλές διαφορετικές ταυτότητες που επηρεάζουν την εμπειρία του και συχνά μπορεί να το οδηγήσουν στο να αντιμετωπίσει πολλαπλές και διαφορετικές μορφές διακρίσεων.

Ειδικά για τα παιδιά που ανήκουν στην κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+, είναι σημαντικό:

1. Να χρησιμοποιείτε ουδέτερη και χωρίς αποκλεισμούς γλώσσα σε όλη την επικοινωνία. Είναι σημαντικό οι ερωτήσεις να μην προϋποθέτουν ετεροκανονικότητα και να υπάρχει επίγνωση των δικών σας προκαταλήψεων και στερεοτύπων.
2. Να αποδέχεστε την ταυτότητα με την οποία αυτοπροσδιορίζεται το παιδί χωρίς αμφισβήτηση.

3. Να ρωτάτε σχετικά με τα προτιμώμενα ονόματα και τις ανωνυμίες και να αποφεύγετε υποθέσεις σχετικά με την ταυτότητα φύλου ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό.
 4. Να αναγνωρίζετε ότι η βία μπορεί να σχετίζεται με την ταυτότητα φύλου, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την έκφραση φύλου (βία λόγω φύλου, ομοφοβική ή τρανσφοβική βία).
 5. Να είστε σε θέση να αναγνωρίζετε σημάδια απόρριψης από την οικογένεια ή παρενόχλησης στο σχολείο.
 6. Να εξηγείτε το πλαίσιο και τα όρια της εμπιστευτικότητας και ότι δεν θα αποκαλύψετε την ταυτότητα φύλου ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό του παιδιού σε τρίτους.
- Είναι σημαντικό να έχετε επίγνωση των όρων και των θεμάτων που σχετίζονται με τη βία λόγω φύλου και τη βία κατά της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ+.
 - Είναι σημαντικό να συνεργάζεστε με υπηρεσίες και εξειδικευμένους επαγγελματίες που υποστηρίζουν παιδιά θύματα βίας λόγω φύλου και παιδιά από την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+ που έχουν βιώσει βία.

4.16 Προσεγγίσεις επικοινωνίας με παιδιά με αναπηρία

Οι κατευθυντήριες γραμμές για την επικοινωνία με τα παιδιά με αναπηρία βασίζονται στο κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας και στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και ενσωματώνουν προοπτικές προσανατολισμένες στην ανάκαμψη/ανάρρωση.

Τα άτομα με αναπηρία στερήθηκαν στο παρελθόν και εξακολουθούν να στερούνται μέχρι σήμερα βασικά δικαιώματα. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (CRPD), συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με ψυχοκοινωνικές αναπηρίες, θεσπίστηκε για να διορθώσει αυτή την αδικία και να προστατεύσει τα ανθρώπινα δικαιώματα από κάθε μορφή παραβίασης.

Σύμφωνα με την προσέγγιση του κοινωνικού μοντέλου για την αναπηρία:

- Το άτομο με αναπηρία παύει να αποτελεί «πρόβλημα» της κοινωνίας (θέση που υποστηρίζεται από το κλινικό μοντέλο και τη θεωρία της προσωπικής τραγωδίας).
- Η αναπηρία είναι μια κοινωνικά κατασκευασμένη κατάσταση και δεν αποτελεί σταθερό χαρακτηριστικό του ατόμου.

- Έμφαση δίνεται στις ευθύνες της δομής της σύγχρονης κοινωνίας, στις εργασιακές σχέσεις και στον οικονομικό αποκλεισμό των ατόμων με αναπηρία.

Το κοινωνικό μοντέλο βασίστηκε στην κοινοτική προσέγγιση, η οποία, σε αντίθεση με την ιδρυματική φροντίδα, προϋποθέτει τη μετάβαση των ατόμων με αναπηρία και προβλήματα ψυχικής υγείας από τα κλειστά ιδρύματα σε υπηρεσίες στην κοινότητα, ενώ παράλληλα εστιάζει στις έννοιες της ανεξάρτητης διαβίωσης, της ενδυνάμωσης και της προώθησης των δικαιωμάτων.

Το μοντέλο της ανάκαμψης/ανάρρωσης βασίζεται στην αρχή ότι τα άτομα με αναπηρία ή τα άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας μπορούν να συνεχίσουν με επιτυχία τη ζωή τους, παρά τη διάγνωση που έχει γίνει⁷⁹. Η διαδικασία της ανάκαμψης/ανάρρωσης περιγράφεται ως ένα ταξίδι ζωής όπου δίνεται έμφαση στο άτομο, και όχι στη «διαταραχή». Πολλές προσεγγίσεις εξισώνουν την ανάκαμψη/ανάρρωση με την ανακούφιση από τη «διαταραχή» και τα συμπτώματα, ενώ άλλες επικεντρώνονται στην ανατροπή των κοινωνικών παραγόντων που εμποδίζουν την ανάκαμψη/ανάρρωση, όπως το στίγμα⁸⁰.

Η ανάκαμψη/ανάρρωση είναι μια διαδικασία αλληλεπίδρασης μεταξύ των χαρακτηριστικών του ατόμου και του περιβάλλοντός του. Περιλαμβάνει έννοιες όπως η ενδυνάμωση του ατόμου, η εστίαση στις ικανότητές του, η υποστήριξη του δικτύου υποστήριξής του, ο σεβασμός, η ευθύνη, η ελπίδα, αλλά και η πρόσβαση σε ίσες ευκαιρίες.⁸¹

Σημαντικές κατευθυντήριες γραμμές για την επικοινωνία με παιδιά με αναπηρία

1. Καθορίστε την καταλληλότερη μέθοδο επικοινωνίας με βάση την αναπηρία (νοηματική γλώσσα, συστήματα εναλλακτικής επικοινωνίας, οπτικά βοηθήματα).
 - Χρησιμοποιήστε απτικά βοηθήματα ή περιγραφές για παιδιά με προβλήματα όρασης.
 - Βεβαιωθείτε ότι μπορούν να δουν το πρόσωπό σας αν διαβάζουν τα χείλη.

⁷⁹ G. Morgan, 'A History of Advocacy'. In *Independent Advocacy and Spiritual Care* (pp.61-92). Palgrave Macmillan, London, 2017.

⁸⁰ S. J. Onken et al. 'An analysis of the definitions and elements of recovery: a review of the literature', *Psychiatric rehabilitation journal*, vol 31, no 1, 2007.

⁸¹ S. J. Onken et al. 'An analysis of the definitions and elements of recovery: a review of the literature', *Psychiatric rehabilitation journal*, vol 31, no 1, 2007.

- Αποφύγετε ξαφνικές κινήσεις ή αγγίγματα χωρίς προειδοποίηση.
- 2. Προσαρμόστε τον ρυθμό και την πολυπλοκότητα της συζήτησης στις ικανότητες του παιδιού. Επιβεβαιώνετε συχνά ότι το παιδί κατανοεί τις ερωτήσεις και τις πληροφορίες και αισθάνεται άνετα.
- 3. Εξασφαλίστε τη φυσική προσβασιμότητα του χώρου (ράμπες, ανελκυστήρες, προσβάσιμες τουαλέτες).
- 4. Προσαρμόστε το περιβάλλον (φωτισμός, θόρυβος) για παιδιά με αισθητηριακές ευαισθησίες.
- 5. Σεβαστείτε το δικαίωμα του παιδιού να συμμετέχει στις αποφάσεις που το αφορούν. Ενισχύστε την αίσθηση ελέγχου που μπορεί να έχει διαταραχθεί και αναγνωρίστε και αξιοποιήστε τις ικανότητες του παιδιού.

Είναι σημαντικό να καταλάβετε ότι:

- Τα παιδιά με αναπηρία διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο κακοποίησης.
- Τα παιδιά με αναπηρία μπορεί να δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν ή να καταγγείλουν την κακοποίηση.
- Τα σημάδια θυματοποίησης μπορεί να εκδηλώνονται με διαφορετικό τρόπο.
- Η αξιοπιστία του παιδιού δεν πρέπει να υποτιμάται λόγω της αναπηρίας του.
- Πρέπει να συνεργάζεστε με ειδικούς στην αναπηρία του παιδιού.

Επιπλέον:

- Συμβουλευτείτε εξειδικευμένους επαγγελματίες για τις καλύτερες προσεγγίσεις.
- Αναζητήστε ειδικά εκπαιδευμένους διερμηνείς όταν απαιτείται.
- Ενημερωθείτε για τις διαθέσιμες υπηρεσίες υποστήριξης για παιδιά με αναπηρία.

5. Ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα της προστασίας των παιδιών και της υποστήριξης των θυμάτων

Συγγραφέας:

Δρ Maria Herczog, εμπειρογνώμονας σε θέματα παιδικής προστασίας, εξ ονόματος του Κέντρου Κοινωνικών Επιστημών, Ουγγαρία

5.1 Χαρτογράφηση των βασικών εμπλεκόμενων φορέων που συνεργάζονται για την προστασία των παιδιών και την υποστήριξη των θυμάτων εγκλήματος: Ρόλος και αρμοδιότητες κάθε φορέα ⁸²

Κρατικοί φορείς	Υπουργεία/ Τμήματα αρμόδια για τις κοινωνικές υπηρεσίες και την προστασία των παιδιών	Ρόλος: Είναι επικεφαλής των υπηρεσιών παιδικής προστασίας και των υπηρεσιών υποστήριξης των θυμάτων. Αρμοδιότητες: Διαμορφώνουν πολιτικές για την προστασία των παιδιών, επιβλέπουν την ευημερία των παιδιών, συντονίζουν τις εθνικές ή τοπικές δράσεις.
	Επιβολή του νόμου (αστυνομία, μονάδες παιδικής προστασίας)	Ρόλος: Ερευνούν περιστατικά κακοποίησης, διασφαλίζουν την ασφάλεια των παιδιών και συλλαμβάνουν τους/τις φερόμενους/ες δράστες/ριες. Αρμοδιότητες: Εφαρμόζουν τους νόμους για την προστασία των παιδιών, παραπέμπουν υποθέσεις σε κοινωνικές υπηρεσίες, λαμβάνουν

⁸² Σημείωση του Μεταφραστή: Οι βασικοί ενδιαφερόμενοι φορείς, ο ρόλος και οι αρμοδιότητές τους ενδέχεται να διαφέρουν ανάλογα με το εθνικό δίκαιο.

		μέτρα προσωρινής προστασίας.
	Δικαιοσύνη (Δικαστήρια οικογενειακού δικαίου, Δικαστήρια ανηλίκων, Εισαγγελείς)	Ρόλος: Εκδικάζουν υποθέσεις που περιλαμβάνουν θέματα παιδικής προστασίας. Αρμοδιότητες: Λαμβάνουν αποφάσεις προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού (π.χ. επιμέλεια, εντολές προστασίας, απομάκρυνση από επιβλαβή περιβάλλοντα).
	Τομέας Υγείας (Υπουργείο Υγείας, φορείς υγείας)	Ρόλος: Παρέχουν ιατρική περίθαλψη, ιατροδικαστικές εξετάσεις, ψυχολογική υποστήριξη. Αρμοδιότητες: Εντοπίζουν και παρέχουν θεραπεία σε θύματα κακοποίησης, αναφέρουν υποψίες κακοποίησης, υποστηρίζουν την ανάκαμψη.
	Τομέας εκπαίδευσης (Υπουργείο Παιδείας, σχολεία)	Ρόλος: Εντοπίζουν και αναφέρουν σημάδια κακοποίησης, παρέχουν ασφαλή μαθησιακά περιβάλλοντα. Αρμοδιότητες: Εφαρμόζουν πολιτικές παιδικής προστασίας, ενσωματώνουν δεξιότητες ζωής και ευαισθητοποίησης, παραπέμπουν υποθέσεις.
Μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ)	ΜΚΟ που εργάζονται στην παιδική προστασία	Ρόλος: Παρέχουν άμεσες υπηρεσίες (συμβουλευτική, δομές), ευαισθητοποιούν, συνηγορούν υπέρ θεμάτων παιδικής προστασίας. Αρμοδιότητες: Καλύπτουν κενά σε υπηρεσίες

		υποστήριξης, πραγματοποιούν πιλοτικές παρεμβάσεις, παρέχουν επείγουσα βοήθεια.
	Οργανισμοί παροχής νομικής συνδρομής	Ρόλος: Προσφέρουν νομική εκπροσώπηση και συμβουλευτική σε παιδιά θύματα. Αρμοδιότητες: Υπερασπίζονται τα δικαιώματα των παιδιών, διασφαλίζουν την πρόσβαση στη Δικαιοσύνη.
	Θρησκευτικές οργανώσεις (εάν υπάρχουν)	Ρόλος: Παρέχουν υποστήριξη και συνηγορία με επίκεντρο την συγκεκριμένη κοινότητα. Αρμοδιότητες: Παρέχουν ψυχοκοινωνική υποστήριξη, μεσολαβούν σε υποθέσεις της συγκεκριμένης κοινότητας, παραπέμπουν υποθέσεις στις αρχές.
Κοινοτικές δομές	Κοινοτικές επιτροπές παιδικής προστασίας (εάν υπάρχουν)	Ρόλος: Παρακολουθούν την ευημερία των παιδιών, επιλύουν μικροπροβλήματα, επικοινωνούν με τους επίσημους φορείς. Αρμοδιότητες: Ενημερώνουν για τα δικαιώματα των παιδιών, συνδέουν τους κοινοτικούς και τους κρατικούς μηχανισμούς.

	Κοινοτικοί ηγέτες	Ρόλος: Επηρεάζουν τις συμπεριφορές της κοινότητας, επιλύουν διαφορές. Αρμοδιότητες: Υποστηρίζουν την καταγγελία και την αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης, υποστηρίζουν την επανένταξη των θυμάτων.
Διεθνείς οργανισμοί (Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Ευρωπαϊκή Ένωση, Συμβούλιο της Ευρώπης)	Όργανα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών - ΟΗΕ (UNICEF, ΠΟΥ κ.λπ.)	Ρόλος: Παρέχουν τεχνική βοήθεια, υποστήριξη σε θέματα άσκησης πολιτικής, χρηματοδότηση. Αρμοδιότητες: Ενισχύουν τα συστήματα παιδικής προστασίας, προωθούν βέλτιστες πρακτικές.
	Θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης	Ρόλος: Παρέχουν τεχνική βοήθεια, υποστήριξη πολιτικής, χρηματοδότηση. Αρμοδιότητες: Ενισχύουν τα συστήματα παιδικής προστασίας, προωθούν τις βέλτιστες πρακτικές, αναπτύσσουν συστάσεις πολιτικής.
	Συμβούλιο της Ευρώπης	Ρόλος: Παρέχει τεχνική βοήθεια, υποστήριξη σε θέματα άσκησης πολιτικής, χρηματοδότηση. Αρμοδιότητες: Ενισχύει τα συστήματα παιδικής προστασίας, προωθεί βέλτιστες πρακτικές, αναπτύσσει συστάσεις πολιτικής.
Υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων εγκλήματος	Δομές και ασφαλή σπίτια	Ρόλος: Παρέχουν προσωρινή προστασία και έναν χώρο ανάκαμψης.

		Αρμοδιότητες: Παρέχουν άμεση στέγη, καλύπτουν βασικές ανάγκες, παρέχουν ψυχοκοινωνική φροντίδα.
	Ψυχολογικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες	Ρόλος: Παρέχουν ψυχοκοινωνική υποστήριξη. Αρμοδιότητες: Παρέχουν θεραπεία με βάση το τραύμα και συνεχή υποστήριξη.
	Γραμμές βοήθειας	Ρόλος: Λαμβάνουν αναφορές, παρέχουν συμβουλές για κρίσεις, πραγματοποιούν παραπομπές. Αρμοδιότητες: Εξασφαλίζουν πρόσβαση σε άμεση υποστήριξη.

5.2 Η σημασία της συνεργασίας μεταξύ των φορέων σε υποθέσεις με παιδιά θύματα εγκλήματος

Σύσταση της ΕΕ σχετικά με την ανάπτυξη και ενίσχυση ολοκληρωμένων συστημάτων προστασίας των παιδιών με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού⁸³

«Ο σεβασμός και η πραγμάτωση των δικαιωμάτων του παιδιού έχουν καίρια σημασία στη στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού (στο εξής: στρατηγική) [...] Στη στρατηγική, η Επιτροπή δεσμεύτηκε να παρουσιάσει πρωτοβουλία με στόχο τη στήριξη της ανάπτυξης και της ενίσχυσης ολοκληρωμένων συστημάτων προστασίας των παιδιών ως βασική δράση για την καταπολέμηση κάθε μορφής βίας κατά των παιδιών και τη διασφάλιση της προστασίας των παιδιών».

⁸³ https://commission.europa.eu/document/36591cfb-1b0a-4130-985e-332fd87d40c1_en

«Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διευκολύνουν τη διατομεακή συνεργασία και τον συντονισμό μεταξύ ιδιωτικών φορέων, τοπικών, περιφερειακών και εθνικών αρχών και θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης, ώστε να διασφαλίζεται η ισότιμη πρόσβαση σε υπηρεσίες προστασίας των παιδιών. Θα πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού, ενώ παράλληλα θα πρέπει να ακούγεται με προσοχή η άποψη των παιδιών. Μια ολοκληρωμένη προσέγγιση θα πρέπει επίσης να συνδυάζει την πρόληψη, την έγκαιρη προειδοποίηση, την υποβολή εκθέσεων, τη διατομεακή στήριξη και την παρακολούθηση».

1. Δικηγόροι, Δικαστές και Εισαγγελείς

Οι Δικαστές και οι Εισαγγελείς διασφαλίζουν ότι τα δικαιώματα των παιδιών θυμάτων τηρούνται καθ' όλη τη διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών. Οι Δικαστές διασφαλίζουν ότι η κατάθεση του παιδιού ακούγεται με το ελάχιστο άγχος (για παράδειγμα, με την αποδοχή μαγνητοσκοπημένων δικανικών συνεντεύξεων ως αποδεικτικών στοιχείων αντί για ζωντανή κατάθεση). Διασφαλίζουν διαδικαστικές εγγυήσεις, συντονίζονται με τους/ τις αστυνομικούς ερευνητές και προωθούν τη συμμετοχή των παιδιών και την πρακτική που λαμβάνει υπόψη το τραύμα. Οι δικηγόροι διασφαλίζουν ότι τα παιδιά μπορούν να συμμετέχουν κατάλληλα.

2. Αστυνομία

Οι αστυνομικοί ερευνητές είναι συχνά οι πρώτοι/ες που ανταποκρίνονται σε μια υποψία εγκλήματος κατά παιδιού. Διεξάγουν την **προκαταρκτική έρευνα** και τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων λαμβάνοντας υπόψη «το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού». Στην πράξη, η αστυνομία συνεργάζεται στενά με άλλους φορείς: πληροφορίες από παραπομπές, εκθέσεις από συνεντεύξεις που διεξάγουν ψυχολόγοι ή κοινωνικοί λειτουργοί. Η αστυνομία χρησιμοποιεί το υλικό από τις φιλικές προς το παιδί συνεντεύξεις και τις ιατροδικαστικές εκθέσεις για τεκμηρίωση της υπόθεσης. Διασφαλίζει επίσης οποιαδήποτε άμεση προστασία (π.χ. σύλληψη ενός/μιας υπόπτου/ης ή τοποθέτηση του παιδιού σε ασφαλές περιβάλλον) και συντονίζεται με τους/ τις Εισαγγελείς για την έκδοση ενταλμάτων ή την απαγγελία κατηγοριών. Οι αστυνομικοί θα πρέπει να εκπαιδεύονται σε θέματα παιδικής κακοποίησης, ενδοοικογενειακής βίας, προσέγγισης με βάση το τραύμα, εποπτείας και προγραμμάτων ανακούφισης από το άγχος, ώστε να είναι καλά προετοιμασμένοι/ες για τη διεξαγωγή ερευνών φιλικών προς τα παιδιά και ερευνών ευαίσθητου χαρακτήρα, αποφεύγοντας παράλληλα την υπερβολική επιβάρυνση και την επαγγελματική εξουθένωση.

- **Ηγούνται της έρευνας:** Η αστυνομία συλλέγει αποδεικτικά στοιχεία (καταθέσεις μαρτύρων, ψηφιακά στοιχεία κ.λπ.) παράλληλα με τη συνέντευξη του παιδιού. Καθορίζουν τα κατάλληλα βήματα —όπως συνεντεύξεις, έρευνες και ανακρίσεις κατηγορουμένων— έχοντας ως κεντρική προτεραιότητα την ευημερία του παιδιού.
- **Συνεργάζεται με άλλες υπηρεσίες, φορείς:** Αναζήτηση όλων των σχετικών πληροφοριών και εγγράφων από άλλους φορείς και εξασφάλιση της παρουσίας του δικηγόρου που εκπροσωπεί τα μέρη.
- **Εφαρμόζουν πρακτικές με βάση το τραύμα:** Σε ορισμένες χώρες, οι αστυνομικοί λαμβάνουν εξειδικευμένη εκπαίδευση στην παιδική ψυχολογία και τη διεξαγωγή συνεντεύξεων. Η συνεργατική, φιλική προς το παιδί προσέγγιση συμβάλλει στη διατήρηση των αποδεικτικών στοιχείων, ενώ παράλληλα προστατεύει το παιδί από περαιτέρω τραύμα, διασφαλίζοντας την ευημερία του στο μέτρο του δυνατού.

3. Επαγγελματίες υγείας (ιατροί και ψυχολόγοι)

Οι επαγγελματίες υγείας παρέχουν ιατροδικαστικές εκτιμήσεις και παρακολούθηση της φροντίδας του παιδιού. Ιδανικά, εκπαιδευμένοι ιατροδικαστές (συχνά παιδίατροι ή άλλοι ειδικά εκπαιδευμένοι γιατροί) διεξάγουν μια φιλική προς το παιδί σωματική εξέταση για να καταγράψουν τους τραυματισμούς, να συλλέξουν τυχόν βιολογικά στοιχεία και να διασφαλίσουν την ικανοποίηση των άμεσων αναγκών υγείας του παιδιού. Οι κλινικοί ψυχολόγοι ή οι παιδοψυχίατροι αναλαμβάνουν μια εγκληματολογική συνέντευξη και διενεργούν αξιολόγηση της ψυχικής υγείας. Αξιολογούν συμπτώματα τραύματος και μπορούν να εκδώσουν ιατρικές ή ψυχολογικές καταθέσεις για χρήση στο δικαστήριο. Θα πρέπει να προσφέρονται θεραπευτικές υπηρεσίες σε όλα τα παιδιά, καθώς και παρέμβαση σε κρίσεις, βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη συμβουλευτική και θεραπεία με βάση το τραύμα στα ίδια και τα μέλη της οικογένειας που δεν είναι δράστες. Το προσωπικό ψυχικής υγείας συμβουλεύει επίσης την ομάδα σχετικά με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και βοηθά στην προσαρμογή της διαδικασίας στις ανάγκες του παιδιού (π.χ. προγραμματισμός διαλειμμάτων, θεραπεία μέσω της τέχνης / του παιχνιδιού). Σε ανήλικους/ες σε σύγκρουση με τον νόμο θα πρέπει επίσης να παρέχεται η απαραίτητη ιατρική, ψυχολογική υποστήριξη, ή και θεραπεία, εάν χρειάζεται.

- **Διενεργούν ιατρικές εξετάσεις:** Πραγματοποιούν μια φιλική προς το παιδί ιατρική αξιολόγηση για τον εντοπισμό τραυματισμών και τον αποκλεισμό ιατρικών προβλημάτων. Συλλέγουν εγκληματολογικά στοιχεία (π.χ. συλλογή DNA, φωτογραφική τεκμηρίωση) και συντάσσουν εκθέσεις που χρησιμοποιούνται στην έρευνα και στις δικαστικές διαδικασίες.
- **Οι ψυχολόγοι/ ψυχίατροι διεξάγουν ιατροδικαστικές συνεντεύξεις και αξιολογούν την ψυχολογική κατάσταση του παιδιού.** Παρέχουν επίσης άμεση υποστήριξη (π.χ. φροντίζουν το παιδί πριν/ μετά τη συνέντευξη) και συνιστούν

περαιτέρω θεραπεία. Όλα τα παιδιά θα πρέπει να λαμβάνουν αξιολόγηση ψυχικής υγείας και τεκμηριωμένη θεραπεία τραύματος (παρέμβαση σε κρίσεις, θεραπεία μέσα από το παιχνίδι κ.λπ.).

- Οι εμπειρογνώμονες υγείας συμβάλλουν σε συναντήσεις πολυτομεακών ομάδων (π.χ. εξηγώντας τα ευρήματα της αξιολόγησης) και ενδέχεται να καταθέσουν στο Δικαστήριο σχετικά με την κατάσταση του παιδιού. Εκπαιδεύουν επίσης το υπόλοιπο προσωπικό στη φροντίδα που λαμβάνει υπόψη το τραύμα και μπορούν να συνεχίσουν τη φροντίδα ή να κάνουν παραπομπές για μακροχρόνια υποστήριξη.

4. Κοινωνικές υπηρεσίες (κυρίως κοινωνικοί λειτουργοί)

Οι κοινωνικοί λειτουργοί επικεντρώνονται στην ευημερία, την προστασία και τη φροντίδα του παιδιού. Αξιολογούν την ασφάλεια και τις ανάγκες, τόσο του παιδιού θύματος όσο και των αδελφών ή των μη παραβατικών φροντιστών του. Οι κοινωνικοί λειτουργοί συμβάλλουν στην αξιολόγηση των αναγκών προστασίας και στη στήριξη της παρακολούθησης του παιδιού θύματος και άλλων μελών της οικογένειας. Πραγματοποιούν ενδελεχή αξιολόγηση (οικογενειακές συνθήκες, παράγοντες κινδύνου) και αναπτύσσουν σχέδιο ασφάλειας. Οι κοινωνικοί λειτουργοί παραπέμπουν τις οικογένειες σε υπηρεσίες (συμβουλευτική, ανάδοχη φροντίδα ή στέγαση, αν χρειάζεται, οικονομική βοήθεια κ.λπ.) και εξασφαλίζουν την παρακολούθηση μετά την ιατροδικαστική διαδικασία. Οι κοινωνικοί λειτουργοί συνεργάζονται επίσης με τα σχολεία και τους κοινοτικούς πόρους για την αποκατάσταση της σταθερότητας και παραμένουν παρόντες/ουσες για να παρακολουθούν την ανάκαμψη του παιδιού.

- **Αξιολόγηση και σχεδιασμός προστασίας:** Διεξάγουν ψυχοκοινωνικές συνεντεύξεις και εκτιμήσεις κινδύνου για να αποφασίσουν για άμεσα μέτρα προστασίας. Συνεργάζονται με την αστυνομία για την εφαρμογή αποφάσεων για μέτρων ασφαλείας ή αλλαγής επιμέλειας.
- **Οικογενειακή υποστήριξη και παραπομπές:** Διοργανώνουν συμβουλευτική, προγράμματα υποστήριξης γονέων ή αξιολογήσεις γονέων. Παραπέμπουν το παιδί και την οικογένεια σε σχετικές υπηρεσίες της κοινότητας (π.χ. ομάδες υποστήριξης παιδιών, υπηρεσίες φροντίδας).
- **Διύπηρεσιακή διαχείριση υποθέσεων:** Ηγούνται ή συμμετέχουν σε τακτικές διύπηρεσιακές συναντήσεις, διασφαλίζοντας ότι όλες οι υπηρεσίες (αστυνομία, επαγγελματίες υγείας και νομικοί επαγγελματίες) ανταλλάσσουν πληροφορίες και συμφωνούν σχετικά με το σχέδιο παρέμβασης. Οι κοινωνικοί λειτουργοί ενεργούν συχνά ως διαχειριστές υποθέσεων που παρακολουθούν την υπόθεση του παιδιού μέσα από το σύστημα.
- **Συνηγορία και συνέχιση της φροντίδας:** Διασφαλίζουν τα συμφέροντα του παιδιού σε δικαστικές ή διοικητικές διαδικασίες συντάσσοντας εκθέσεις.

5. Εκπαιδευτικό προσωπικό (δάσκαλοι, σχολικοί σύμβουλοι, σχολικοί κοινωνικοί λειτουργοί, σχολικοί νοσηλεύτές)

Οι επαγγελματίες σχολικής αγωγής, οι εκπαιδευτικοί και άλλοι επαγγελματίες που εργάζονται σε σχολεία και ιδρύματα αποτελούν κρίσιμους παράγοντες παραπομπής και υποστήριξης, καθώς περνούν σημαντικό χρόνο με τα παιδιά. Συχνά είναι οι πρώτοι/ες που εντοπίζουν προειδοποιητικά σημάδια (όπως ανεξήγητους τραυματισμούς, συναισθηματική απόσυρση ή απότομη ακαδημαϊκή πτώση) και μπορούν να ξεκινήσουν μια παραπομπή στις υπηρεσίες παιδικής προστασίας ή στην αστυνομία.

- **Εντοπισμός και παραπομπή:** Μπορούν να παρατηρήσουν αλλαγές στη συμπεριφορά ή τραυματισμούς και να αναφέρουν τις υποψίες τους αμέσως σύμφωνα με τον νόμο. Μπορούν να ενημερώσουν τους γονείς (εάν θεωρούνται «ασφαλείς») και να ξεκινήσουν την παραπομπή στις υπηρεσίες παιδικής προστασίας σε συνεργασία με το εντεταλμένο προσωπικό προστασίας.
- **Υποστήριξη και στέγαση:** Μόλις ενημερωθούν για τη θυματοποίηση ενός παιδιού, μπορούν να παρέχουν συναισθηματική υποστήριξη (π.χ. ένα ασφαλές μέρος, να αποτελέσουν έναν/μια συμπονετικό/ή ακροατή/ρια) και να προσαρμόζουν το σχολικό πρόγραμμα (προθεσμίες, φόρτο εργασίας) για τη μείωση του άγχους. Το προσωπικό θα πρέπει να συμμετέχει σε διϋπηρεσιακές συναντήσεις, σε συσκέψεις για περιπτώσεις για να μάθει περισσότερα και να μοιραστεί τις εμπειρίες του (εάν είναι ασφαλές).
- **Εναισθητοποίηση και πρόληψη:** Μπορούν να συμμετάσχουν σε εκπαιδεύσεις και να βοηθήσουν στη δημιουργία μιας σχολικής κουλτούρας φιλικής προς τα παιδιά, όπου οι μαθητές γνωρίζουν πώς να ζητούν βοήθεια και ποιο άτομο να εμπιστεύονται. Οι πολιτικές για την προστασία των παιδιών συμβάλλουν στη διασφάλιση ότι οι πληροφορίες είναι διαθέσιμες σε όλους και όλες.

6. Επαγγελματίες που εργάζονται σε περιβάλλοντα φροντίδας (φροντιστές/ριες και βοηθητικό προσωπικό)

Οι επαγγελματίες και το βοηθητικό προσωπικό που εργάζονται σε ιδρύματα διαδραματίζουν ρόλους εξίσου, αν όχι περισσότερο, κρίσιμους από εκείνους του σχολικού προσωπικού. Τα παιδιά που τοποθετούνται σε εξωτερικές δομές φροντίδας συχνά έχουν ιστορικό κακοποίησης και βίας, γεγονός που τα καθιστά πιο ευάλωτα στην εκ νέου θυματοποίηση — τόσο ως θύματα όσο και ως δυνητικοί/ες δράστες/ριες. Ως εκ τούτου, η συνεχής κατάρτιση και η τακτική εποπτεία των εργαζομένων σε ιδρύματα φροντίδας είναι ουσιαστικής σημασίας για την αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των παιδιών σε ανάδοχες οικογένειες και ιδρύματα.

- **Ανίχνευση και παραπομπή:** Οι επαγγελματίες φροντίδας μπορούν να παρατηρήσουν αλλαγές στη συμπεριφορά ή τραυματισμούς και να αναφέρουν αμέσως τις υποψίες σύμφωνα με τον νόμο. Ενημερώνουν τους γονείς (εάν

θεωρούνται «ασφαλείς») και παραπέμπουν στις υπηρεσίες υποστήριξης παιδιών με τη βοήθεια των εποπτών και των κηδεμόνων των παιδιών.

- **Υποστήριξη και στέγαση:** Αφού ενημερωθούν για τη θυματοποίηση ενός παιδιού, μπορούν να παρέχουν συναισθηματική υποστήριξη (π.χ. έναν ασφαλή χώρο, να αποτελέσουν έναν/μία συμπονετικό/ή ακροατή/ρια) και να βοηθήσουν στη μείωση του άγχους. Οι επόπτες και οι κηδεμόνες μπορούν να χρησιμεύσουν ως ζωτικής σημασίας πηγές υποστήριξης για τα παιδιά που βρίσκονται υπό φροντίδα.
- **Ευαισθητοποίηση και πρόληψη:** Μπορούν να συμμετέχουν σε εκδηλώσεις κατάρτισης ή ευαισθητοποίησης της κοινότητας. Η εποπτεία συμβάλλει στη δημιουργία μιας φιλικής προς τα παιδιά κουλτούρας, όπου τα παιδιά γνωρίζουν πώς να ζητούν βοήθεια και ποιο άτομο να εμπιστεύονται.

7. ΜΚΟ

Οι μη κυβερνητικοί φορείς διαδραματίζουν συχνά κρίσιμο ρόλο στην αντιμετώπιση των κενών στο σύστημα φροντίδας και στην προάσπιση παιδοκεντρικών πρακτικών.

- **Συνηγορία υπέρ των παιδιών:** Το προσωπικό των ΜΚΟ (π.χ. δικηγόροι, κοινωνικοί λειτουργοί) συνοδεύει το παιδί, εξηγεί τις διαδικασίες με τρόπο φιλικό προς το παιδί και υπερασπίζεται τις ανάγκες του παιδιού στις συνεδριάσεις σχεδιασμού ή στις δικαστικές διαδικασίες.
- **Παροχή υπηρεσιών:** Σε ορισμένες ΜΚΟ λειτουργούν θεραπευτικά προγράμματα, δομές ή υπηρεσίες μετεκπαίδευσης. Μπορούν να προσφέρουν συμβουλευτική για τις οικογένειες ή να βοηθήσουν στην πλοήγηση στα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας.
- **Δικτύωση και ευαισθητοποίηση:** Οι ΜΚΟ διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη δημιουργία τοπικών δικτύων προστασίας των παιδιών και συμμετέχουν ενεργά στην υλοποίηση πρωτοβουλιών κατάρτισης και πρόληψης.

Σε περιπτώσεις που αφορούν παιδιά θύματα εγκλήματος, κανένας μεμονωμένος φορέας —είτε πρόκειται για αστυνομικούς, κοινωνικούς λειτουργούς, νομικούς επαγγελματίες είτε για επαγγελματίες υγείας— δεν μπορεί να αντιμετωπίσει μόνος του τις πολύπλοκες ανάγκες του παιδιού. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να ακολουθούν τις αρχές της θεραπείας με βάση το τραύμα, χρησιμοποιώντας φιλική προς το παιδί επικοινωνία, ελαχιστοποιώντας τις επαναλαμβανόμενες συνεντεύξεις και παρέχοντας ψυχολογική υποστήριξη.⁸⁴

Η αποτελεσματική διϋπηρεσιακή συνεργασία και η σαφής επικοινωνία είναι απαραίτητες για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, τη διασφάλιση της ασφάλειάς του και την υποστήριξη της ανάρρωσής του. Αναλυτικά:

1. Παιδοκεντρική προσέγγιση

- Η συνεργασία συμβάλλει στο να παραμείνει το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού στο επίκεντρο της λήψης αποφάσεων.
- Βοηθά στην αποφυγή της παροχής αποσπασματικών υπηρεσιών που μπορεί να καταβάλουν ή να τραυματίσουν εκ νέου το παιδί.

2. Πρόληψη κενών και επικαλύψεων

- Όταν οι οργανισμοί εργάζονται μεμονωμένα, μπορεί να χάνονται κρίσιμες πληροφορίες.
- Ο από κοινού σχεδιασμός της ανταπόκρισης και οι συντονισμένες παραπομπές μειώνουν την αλληλοεπικάλυψη υπηρεσιών και τις αντικρουόμενες παρεμβάσεις.

3. Ανταπόκριση που λαμβάνει υπόψη το τραύμα

- Η ανταλλαγή σχετικών πληροφοριών επιτρέπει στους/ στις επαγγελματίες να κατανοήσουν το ιστορικό του παιδιού, το τραύμα και τα ερεθίσματα που το προκαλούν.
- Η επικοινωνία μεταξύ των φορέων συμβάλλει στην αποφυγή επαναληπτικών συνεντεύξεων και ελαχιστοποιεί την αγωνία του παιδιού.

4. Βελτίωση των αποτελεσμάτων της υπόθεσης

- Οι συντονισμένες προσπάθειες μεταξύ των αρχών επιβολής του νόμου, της παιδικής προστασίας, της υγείας και των νομικών υπηρεσιών εξασφαλίζουν γρήγορες, δίκαιες και τεκμηριωμένες αποφάσεις.
- Η τεκμηριωμένη ποινική δίωξη και η κατάλληλη υποστήριξη ενισχύουν την υπευθυνότητα των δραστών/ριών και τη δικαιοσύνη για τα θύματα.

5. Θεμελίωση εμπιστοσύνης στα παιδιά και τις οικογένειες

- Η συνεπής και συντονισμένη υποστήριξη από όλους τους φορείς συμβάλλει στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης στο σύστημα δικαιοσύνης.
- Οι οικογένειες είναι πιο πιθανό να συμμετάσχουν ενεργά όταν οι υπηρεσίες είναι ευθυγραμμισμένες μεταξύ τους και νιώθουν ότι αποτελούν αντικείμενο σεβασμού.

6. Λογοδοσία μεταξύ επαγγελματιών

- Οι σαφείς ρόλοι, τα πρωτόκολλα και οι διάυλοι επικοινωνίας διασφαλίζουν ότι κάθε επαγγελματίας γνωρίζει τις ευθύνες του.
- Δημιουργεί μια κουλτούρα αμοιβαίας υποστήριξης και κοινής ευθύνης.

5.3 Το μοντέλο Barnahus

Στα μέσα της δεκαετίας του 1980, δημιουργήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες μια ομάδα υπηρεσιών που ονομάστηκαν Κέντρα Συνηγορίας για τα Παιδιά (Child Advocacy Centers) με στόχο τη μείωση της δευτερογενούς θυματοποίησης, δηλαδή της θυματοποίησης που προκύπτει από την επαφή του ατόμου με το σύστημα αξιολόγησης και αναφοράς, το οποίο δεν είναι πάντα καλά προσαρμοσμένο στις ανάγκες των παιδιών και των εφήβων. Τα Κέντρα Συνηγορίας για τα Παιδιά πρότειναν ένα εναλλακτικό μοντέλο σχεδιασμένο να παρέχει επαρκή ανταπόκριση στις ανάγκες των παιδιών θυμάτων βίας. Το αμερικανικό μοντέλο υιοθετήθηκε σύντομα στην Ευρώπη, με τη δημιουργία του πρώτου κέντρου Barnahus (στα ισλανδικά το «Σπίτι του Παιδιού») στο Ρέικιαβικ το 1998. Τα επόμενα χρόνια, άλλες σκανδιναβικές χώρες εφάρμοσαν τα δικά τους συστήματα Barnahus, δημιουργώντας ένα δίκτυο κέντρων που είχαν μια σειρά κοινών χαρακτηριστικών και στόχων, αλλά πάντα με σεβασμό στη νομική, κοινωνική και πολιτιστική πραγματικότητα κάθε συγκεκριμένου πλαισίου. Με αυτόν τον τρόπο εισήχθη το μοντέλο Barnahus. Η έμπνευση αυτού του μοντέλου είναι η επιθυμία να ενεργεί ανά πάσα στιγμή προς το βέλτιστο συμφέρον του ανηλίκου, να μειώσει την εκ νέου θυματοποίηση και να δημιουργήσει ένα περιβάλλον στο οποίο το παιδί θα λαμβάνει ολοκληρωμένη φροντίδα από μια διεπιστημονική ομάδα συντονισμένων ειδικών επαγγελματιών (Johansson et al., 2017).

Από τον Νοέμβριο του 2022, το δίκτυο Barnahus PROMISE έχει 26 χώρες μέλη που εκπροσωπούνται από 40 μεμονωμένες οργανώσεις/ πρόσωπα-μέλη και

συνεργάζεται με συνολικά 43 εθνικά πλαίσια⁸⁵. Το σχέδιο Barnahus είχε αρχικά ως αφετηρία το μοντέλο των Κέντρων Συνηγορίας για τα Παιδιά, προσαρμόζοντάς το στα ευρωπαϊκά δεδομένα και θέτοντας ως κοινό στόχο την παροχή αποτελεσματικής και με σεβασμό ανταπόκρισης στην ευημερία των παιδιών σε περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης.

Πολλές χώρες σε όλη την Ευρώπη έχουν δημιουργήσει κέντρα Barnahus, τα οποία μπορούν να οριστούν ως μια προσπάθεια για την πρακτική εφαρμογή των δικαιωμάτων των παιδιών — ιδιαίτερα των δικαιωμάτων τους σε επαρκή υποστήριξη, προστασία και πρόσβαση σε φιλική προς τα παιδιά Δικαιοσύνη. Αυτές οι επιχειρησιακές πρακτικές καθοδηγούνται από τα πρότυπα Barnahus, τα οποία χρησιμεύουν ως οδικός χάρτης για την ενίσχυση των δικαιωμάτων των παιδιών θυμάτων και μαρτύρων στο πλαίσιο των νομικών διαδικασιών.

Το μοντέλο Barnahus συγκεντρώνει επαγγελματίες από διάφορους τομείς — δικαστικό, κοινωνικό, ιατρικό— κάτω από μια φιλική προς τα παιδιά στέγη. Βασική αρχή της είναι ότι η αποκάλυψη από ένα παιδί είναι απαραίτητη για τον αποτελεσματικό εντοπισμό και τη διερεύνηση της κακοποίησης, εξυπηρετώντας ποινικούς, προστατευτικούς και θεραπευτικούς σκοπούς.

Ενώ οι γενικοί στόχοι του Barnahus είναι όμοιοι, η εφαρμογή του ποικίλλει από χώρα σε χώρα, αντανakλώντας τα διαφορετικά νομικά συστήματα και πολιτικά πλαίσια. Αυτή η ευελιξία επιτρέπει σε κάθε κράτος να προσαρμόσει το μοντέλο στο συγκεκριμένο νομικό και θεσμικό του πλαίσιο.

Οι αρχές και οι πρακτικές του Barnahus υποστηρίζονται και προωθούνται τόσο από το Συμβούλιο της Ευρώπης όσο και από την Ευρωπαϊκή Ένωση, γεγονός που ενισχύει τον ρόλο του ως βασικού μηχανισμού για την προάσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Τα βασικά κριτήρια του μοντέλου Barnahus είναι:

⁸⁵ PROMISE Barnahus Network, ανακτήθηκε τον Ιούλιο του 2025 από τον ιστότοπο <https://cbss.org/cbss-bodies/other-bodies/promise-barnahus/>

- **Προστασία των παιδιών:** Το μοντέλο Barnahus παίζει ρόλο στην αξιολόγηση των αναγκών προστασίας και διευκολύνει τις ενέργειες παρακολούθησης που αφορούν το παιδί θύμα καθώς και τα αδέλφια που βρίσκονται στην ίδια οικογένεια.
- **Έρευνα και διαδικασίες της ποινικής δικαιοσύνης:** Η ποινική έρευνα διεξάγεται στα κέντρα Barnahus, συμπεριλαμβανομένης της ιατροδικαστικής εξέτασης και συνέντευξης, και υποστηρίζει τα δικαιώματα του παιδιού. Μια συνέντευξη που λαμβάνει υπόψη το παιδί διεξάγεται σύμφωνα με ένα πρωτόκολλο βασισμένο σε στοιχεία από εκπαιδευμένο υπεύθυνο συνέντευξης, ώστε να ληφθούν τα πιο αξιόπιστα στοιχεία και να προστατευθεί το παιδί από (επανα)τραυματισμό και δευτερογενή θυματοποίηση. Η συνέντευξη καταγράφεται και χρησιμεύει ως αποδεικτικό στοιχείο στο δικαστήριο.
- **Ιατρική εξέταση και θεραπεία:** Ιατρική αξιολόγηση που είναι κατάλληλη για το παιδί πραγματοποιείται από εξειδικευμένο προσωπικό, η οποία εξυπηρετεί τόσο τις ανάγκες της εγκληματολογικής έρευνας όσο και τη διασφάλιση της σωματικής υγείας και της ανάρρωσης του παιδιού μέσω της κατάλληλης ιατρικής φροντίδας.
- **Εξέταση και θεραπεία της ψυχικής υγείας:** Σε κάθε παιδί παρέχεται αξιολόγηση της ψυχικής υγείας και κατάλληλη υποστήριξη από εξειδικευμένους/ες επαγγελματίες με υψηλή εξειδίκευση, συμπεριλαμβανομένης της παρέμβασης σε κρίσεις και των βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων θεραπευτικών υπηρεσιών για την αντιμετώπιση του τραύματος του παιδιού και των μη παραβατικών μελών της οικογένειας και των φροντιστών/ριών του.

Το μοντέλο Barnahus έχει σχεδιαστεί για να διασφαλίσει ότι τα παιδιά θύματα προστατεύονται και υποστηρίζονται σε ένα συντονισμένο, διεπιστημονικό περιβάλλον που υποστηρίζει τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια τους καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας απονομής δικαιοσύνης.

Στοχεύει στην πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης με την προσαρμογή των ανακριτικών και δικαστικών διαδικασιών στις ανάγκες και τις ευαλωτότητες των παιδιών, συμπεριλαμβανομένης της διεξαγωγής δικανικών συνεντεύξεων

φιλικών προς τα παιδιά και του περιορισμού του αριθμού των φορών που ένα παιδί πρέπει να αφηγηθεί τραυματικά γεγονότα. Το μοντέλο θέτει το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού στο επίκεντρο, διασφαλίζοντας την αποφυγή διακρίσεων, την προστασία της ιδιωτικής ζωής και τον σεβασμό των απόψεων του παιδιού, ενώ παράλληλα ικανοποιεί τις ανάγκες των μη παραβατικών μελών της οικογένειας. Εκπληρώνει τις νομικές υποχρεώσεις μέσω εγγύησης της έγκαιρης πρόσβασης σε ιατρική, ψυχολογική, νομική βοήθεια και πρόσβαση σε διερμηνεία και διασφαλίζει τη δέουσα διαδικασία μέσω εγγυήσεων, όπως η νομική εκπροσώπηση, οι κατάλληλες συνθήκες συνέντευξης και η στελέχωση με προσωπικό που λαμβάνει υπόψη το φύλο. Τελικά, το Barnahus χρησιμεύει ως ένας ολοκληρωμένος μηχανισμός αντιμετώπισης που ενσωματώνει τα συστήματα προστασίας των παιδιών και της ποινικής δικαιοσύνης σύμφωνα με τα εθνικά και διεθνή νομικά πρότυπα.

Επί του παρόντος, το μοντέλο που ισχύει στις περισσότερες χώρες καλύπτει περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης και άλλων τύπων βίας. Σε γενικές γραμμές, τα βασικά χαρακτηριστικά του μοντέλου Barnahus μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Υιοθετεί μια διεπιστημονική προσέγγιση, η οποία περιλαμβάνει όλες τις υπηρεσίες και τους/ τις επαγγελματίες που εμπλέκονται στη ποινική διαδικασία και στην παροχή της απαραίτητης υποστήριξης και θεραπείας για τα παιδιά θύματα βίας.
- Διέπεται από την αρχή του «ενιαίου σημείου» (one door): σε ένα ενιαίο περιβάλλον, οι επαγγελματίες πρέπει να έρχονται στο παιδί, και όχι το αντίθετο.
- Περιγράφεται ως ένα σπίτι με τέσσερα δωμάτια που αντιπροσωπεύουν τους τομείς που καλύπτει: ποινική έρευνα, προστασία, σωματική και ψυχική υγεία.
- Ο κύριος στόχος του είναι η πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης με τη δημιουργία φιλικών προς το παιδί, παιδοκεντρικών και υποστηρικτικών πλαισίων στα οποία η αλληλεπίδραση των επαγγελματιών και του περιβάλλοντος δεν θα προκαλέσει πρόσθετη βλάβη στα θύματα.

- Το κέντρο πρέπει να είναι ένας ασφαλής και ουδέτερος χώρος για το παιδί ώστε να αφηγείται την εμπειρία του και να φροντίζεται από επαγγελματίες χωρίς κινδύνους για την ευημερία του.
- Το παιδί δεν καταθέτει στο δικαστήριο — η μαρτυρία του λαμβάνεται στο κέντρο Barnahus και χρησιμοποιείται στην ποινική διαδικασία, με όλες τις νομικές εγγυήσεις. Με αυτόν τον τρόπο, δεν χρειάζεται να εμφανιστεί προσωπικά στο Δικαστήριο.

Η ίδια η έννοια του Barnahus προβλέπει μια ορισμένη ευελιξία και μεταβλητότητα, αλλά με την πρόθεση να καθοριστούν οι κοινές αρχές που διέπουν τις παρεμβάσεις και τις υπηρεσίες του μοντέλου. Τα πρότυπα ποιότητας του Barnahus (Halldorsson, 2017) εγγυώνται τη μεταφορά και την προσαρμοστικότητα του μοντέλου στα διάφορα εθνικά πλαίσια που απαρτίζουν το δίκτυο Barnahus.⁸⁶

Προκλήσεις

1. **Έλλειψη τυποποίησης σε όλες τις χώρες.** Το μοντέλο Barnahus έχει προσαρμοστεί διαφορετικά σε κάθε χώρα, με αποτέλεσμα την ασυνεπή εφαρμογή του. Χωρίς τυποποιημένο πλαίσιο, τα δικαιώματα των παιδιών και η ποιότητα των υπηρεσιών ποικίλλουν, γεγονός που υπονομεύει την αποτελεσματικότητα και τη διασυνοριακή συγκρισιμότητα του μοντέλου — αν και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι εθνικές ιδιαιτερότητες και ανάγκες.
2. **Ανεπαρκής νομική ενσωμάτωση.** Σε ορισμένες δικαιοδοσίες, το μοντέλο Barnahus δεν έχει ενσωματωθεί πλήρως στο νομικό πλαίσιο. Εάν τα αποδεικτικά στοιχεία που συγκεντρώνονται στα κέντρα Barnahus (όπως οι δικανικές συνεντεύξεις) δεν είναι αποδεκτά στο δικαστήριο, αυτό μειώνει τη χρησιμότητα

⁸⁶ Pereda, N. (Coord.). (2021). Training and education in the Barnahus model: State of the art. STEPS Project, European Commission, https://www.ub.edu/steps_barnahusproject/documents/StateoftheArt-STEPS-ENG.pdf

του μοντέλου και μπορεί να καταστήσει αναγκαία την επανάληψη των συνεντεύξεων, κάτι που το μοντέλο επιδιώκει να αποφύγει.

3. Περιορισμοί πόρων και προσωπικού. Πολλά κέντρα Barnahus υποχρηματοδοτούνται ή δεν διαθέτουν κατάλληλα εκπαιδευμένο διεπιστημονικό προσωπικό. Η ανεπάρκεια πόρων μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ποιότητα της περίθαλψης και να καθυστερήσει την ανταπόκριση, ιδίως σε επαρχιακές ή λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές.

4. Προκλήσεις στον διϋπηρεσιακό συντονισμό. Η συνεργασία μεταξύ της αστυνομίας, των υπηρεσιών παιδικής προστασίας, της υγειονομικής περίθαλψης και της δικαιοσύνης μπορεί να είναι ασυνεπής. Ο ανεπαρκής συντονισμός υπονομεύει την ολιστική προσέγγιση και μπορεί να οδηγήσει σε κενά ή αλληλοεπικαλύψεις στην υποστήριξη, βλάπτοντας την ευημερία του παιδιού.

5. Ζητήματα απορρήτου και εμπιστευτικότητας δεδομένων. Η εμπλοκή διαφορετικών φορέων εγείρει ανησυχίες σχετικά με την ανταλλαγή δεδομένων και την εμπιστευτικότητα. Χωρίς ισχυρά πρωτόκολλα προστασίας δεδομένων, οι ευαίσθητες πληροφορίες των παιδιών μπορεί να τύχουν κακής χρήσης, γεγονός που οδηγεί σε δεοντολογικούς και νομικούς κινδύνους.

6. Περιορισμένη προσβασιμότητα. Τα κέντρα Barnahus είναι συχνά συγκεντρωμένα σε ορισμένες αστικές περιοχές και επικεντρώνονται μόνο στη σεξουαλική κακοποίηση. Τα παιδιά σε μικρότερες, απομακρυσμένες ή περιθωριοποιημένες κοινότητες μπορεί να μην έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες του Barnahus, γεγονός που διαιωνίζει την ανισότητα στην προστασία των παιδιών. Ακόμη, η έλλειψη εστίασης στην λεκτική, συναισθηματική και σωματική κακοποίηση και βία, η οποία είναι πιο συχνή, δεν αναδεικνύει τη σημασία της και αποκλείει τη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων, που συχνά δεν αντιμετωπίζονται καθόλου.

7. Υπερβολική εμπιστοσύνη στο μοντέλο. Οι αρχές μπορεί να υποθέσουν ότι η εφαρμογή του Barnahus επιλύει ευρύτερα συστημικά ζητήματα. Το μοντέλο δεν μπορεί να αντισταθμίσει τα συστήματα Δικαιοσύνης που υπολειτουργούν ή τις

ανεπαρκείς υποδομές πρόνοιας και προστασίας των παιδιών και μπορεί να καλύψει βαθύτερα διαρθρωτικά προβλήματα.

5.4 Υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων στην ΕΕ και στις συμμετέχουσες χώρες

Το έγκλημα μπορεί να πλήξει οποιονδήποτε ανεξαρτήτως ηλικίας, εθνικότητας, επαγγέλματος, φύλου ή άλλων χαρακτηριστικών. 75 εκατομμύρια άνθρωποι, δηλαδή περίπου το 15% του πληθυσμού της ΕΕ, πέφτουν θύματα σοβαρού εγκλήματος κάθε χρόνο, χωρίς να λαμβάνεται ακόμη υπόψη ότι το έγκλημα στον κυβερνοχώρο και άλλα αναδυόμενα εγκλήματα αυξάνονται συνεχώς και η λανθάνουσα περίοδος είναι επίσης πολύ μεγάλη. Δεν υπάρχουν αξιόπιστες στατιστικές πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό των παιδιών θυμάτων για διάφορους λόγους: διάφορα εμπόδια στην ακριβή μέτρηση της έκτασης του προβλήματος, συμπεριλαμβανομένων των ασυνεπών ορισμών της βίας στις διάφορες πηγές δεδομένων, των διαφορετικών μεθόδων συλλογής δεδομένων, του κατακερματισμού της συλλογής δεδομένων, της χαμηλής ποιότητας των διοικητικών δεδομένων και των περιορισμένων πόρων για έρευνα και ανάλυση.⁸⁷

Ο αντίκτυπος του εγκλήματος μπορεί να είναι καταστροφικός για τα θύματα, τις οικογένειές τους και την ευρύτερη κοινωνία. Η Οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων δημιούργησε ένα σταθερό θεμέλιο για τα δικαιώματα των θυμάτων, χωρίς καμία εξαίρεση, και για την αναγνώριση και τη σεβαστή μεταχείριση, για την προστασία, την υποστήριξη, την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και την αποζημίωση. Ωστόσο, η συντριπτική πλειονότητα των θυμάτων δεν καταγγέλλει ποτέ ένα έγκλημα στην αστυνομία και δεν αναζητά ποτέ δικαιοσύνη, αλλά εκείνα που το κάνουν μπορεί να υποστούν περαιτέρω βλάβη ως αποτέλεσμα αυτού. Πολλοί/ες έρχονται αντιμέτωποι/ες με πολλά εμπόδια στην άσκηση των δικαιωμάτων τους, στην πρόσβαση σε υποστήριξη και στην ακρόαση της φωνής τους. Με απλά λόγια,

⁸⁷Βία κατά των παιδιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2024), [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/762472/EPRS_IDA\(2024\)762472_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/762472/EPRS_IDA(2024)762472_EN.pdf), σ. 7.

πολλά από τα δικαιώματα που θεσπίζει η Οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων δεν εφαρμόζονται στην πράξη από τα κράτη μέλη.

Τα δικαιώματα και οι υπηρεσίες για τα θύματα πρέπει να αντιμετωπίζονται υπό παρόμοιο πρίσμα με τα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης — να αντιμετωπίζουν τις ανάγκες όλων των θυμάτων, χωρίς εξαίρεση, ενώ παράλληλα να ενσωματώνουν την εξειδίκευση όπου χρειάζεται. Κανένα θύμα δεν πρέπει να ξεχαστεί ή να μείνει χωρίς φωνή — κανένα θύμα δεν πρέπει να αισθάνεται λιγότερο σημαντικό από άλλα θύματα.

Οι προτεινόμενες τροποποιήσεις της Οδηγίας για τα δικαιώματα των θυμάτων (2012/29/ΕΕ) το 2022⁸⁸ ενισχύουν περαιτέρω τις αρχές και την καθοδήγηση σχετικά με την υποστήριξη των θυμάτων.

Για την αντιμετώπιση των εκτεταμένων προκλήσεων θα χρειαστεί η εφαρμογή εθνικών στρατηγικών για τα θύματα και η υιοθέτηση ολοκληρωμένων εθνικών πλαισίων υποστήριξης, αποτελεσματικών πλαισίων επικοινωνίας και ασφαλών συστημάτων δικαιοσύνης.

Οι ανάγκες των θυμάτων εγκλήματος ποικίλλουν και, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι ανάγκες αυτές, κάθε άτομο πρέπει να αντιμετωπίζεται ξεχωριστά. Οι ανάγκες μπορούν να ομαδοποιηθούν σε πέντε γενικές κατηγορίες, ως εξής:

- Μεταχείριση με σεβασμό και αναγνώριση των ατόμων ως επιζώντων/σών εγκλήματος
- Προστασία από εκφοβισμό, αντίποινα και περαιτέρω βλάβη από τον/την κατηγορούμενο/η ή τον/την ύποπτο/η και από βλάβη κατά τη διάρκεια ποινικών ερευνών και δικαστικών διαδικασιών

⁸⁸ Δικαιώματα των θυμάτων στην ΕΕ, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/victims-rights-eu_en

- Υποστήριξη, συμπεριλαμβανομένης της άμεσης βοήθειας μετά από ένα έγκλημα, καθώς και της μακροπρόθεσμης υποστήριξης αποκατάστασης της σωματικής και ψυχικής υγείας, όπως και της πρακτικής βοήθειας
- Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη για να διασφαλιστεί ότι τα θύματα γνωρίζουν και κατανοούν πλήρως τα δικαιώματά τους και ότι είναι σε θέση να συμμετέχουν στις διαδικασίες, και
- Αποζημίωση και αποκατάσταση, είτε μέσω χρηματικής αποζημίωσης που καταβάλλεται από το κράτος ή από τον δράστη είτε μέσω διαμεσολάβησης ή άλλης μορφής αποκαταστατικής δικαιοσύνης.⁸⁹

Η ΕΕ παρέχει υποστήριξη στα παιδιά θύματα εγκλήματος μέσω διάφορων πρωτοβουλιών, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών οργανώσεων υποστήριξης θυμάτων, του συντονιστικού φορέα Victim Support Europe (VSE)⁹⁰ και της Οδηγίας της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων. Η VSE συντονίζεται με τις εθνικές υπηρεσίες και υπερασπίζεται τα δικαιώματα των θυμάτων, ενώ η Οδηγία ορίζει τα ελάχιστα πρότυπα για την υποστήριξη και την προστασία. Η ΕΕ υποστηρίζει επίσης πρωτοβουλίες όπως το [INHOPE](#), ένα δίκτυο τηλεφωνικών γραμμών για την καταγγελία σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών στο διαδίκτυο, καθώς και μέσω των οργανώσεων μελών της [Missing Children Europe](#).

Βασικές πτυχές της υποστήριξης των παιδιών θυμάτων εγκληματικών πράξεων:

- **Πληροφορίες και καθοδήγηση:** Οι υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων παρέχουν πληροφορίες σχετικά με το σύστημα ποινικής Δικαιοσύνης, τα δικαιώματα των θυμάτων και τους διαθέσιμους πόρους υποστήριξης.
- **Συναισθηματική και πρακτική υποστήριξη:** Οι υπηρεσίες προσφέρουν συναισθηματική υποστήριξη, συμβουλευτική και πρακτική βοήθεια στα θύματα

⁸⁹ Όπως ως άνω.

⁹⁰ Victim Support Europe, <https://victim-support.eu/news/victim-support-europes-continued-advocacy-with-the-child-rights-action-group/>

ώστε να αντιμετωπίσουν το τραύμα και να μπορούν να συμμετέχουν στις νομικές διαδικασίες.

- **Προστασία από δευτερογενή θυματοποίηση:** Εφαρμόζονται μέτρα για την προστασία των παιδιών θυμάτων από περαιτέρω βλάβη, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας από επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση και εκφοβισμό.
- **Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά:** Η ΕΕ δίνει έμφαση στη διασφάλιση ότι το σύστημα ποινικής Δικαιοσύνης είναι φιλικό προς τα παιδιά και ότι τα παιδιά θύματα αντιμετωπίζονται με ευαισθησία και κατανόηση των ειδικών αναγκών τους.
- **Εξειδικευμένες υπηρεσίες:** Ορισμένες οργανώσεις και υπηρεσίες έχουν σχεδιαστεί ειδικά για να καλύπτουν τις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών θυμάτων, όπως αυτά που έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση ή εκμετάλλευση.
- **Πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης.**

5.5 Συστάσεις σχετικά με τις ολοκληρωμένες πολιτικές παιδικής προστασίας και τις φιλικές προς τα παιδιά πολιτικές για την πρόσβαση στην Δικαιοσύνη

Πλεονεκτήματα

- **Σαφή πρωτόκολλα και κοινοί στόχοι:** Καθιέρωση τυποποιημένων διαδικασιών και ενιαίας αποστολής σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας, των κοινωνικών υπηρεσιών, των ιατρών και των νομικών αρχών. Η προσέγγιση αυτή εξασφαλίζει τη συνοχή και τη σαφήνεια των αποκρίσεων, συμβάλλοντας στην ελαχιστοποίηση της σύγχυσης και στη βελτίωση του συντονισμού.
- **Προσέγγιση με επίκεντρο το παιδί και με βάση το τραύμα:** Όλες οι παρεμβάσεις σχεδιάζονται με επίκεντρο τις ανάγκες, τα δικαιώματα και την ευημερία του παιδιού, με εφαρμογή πρακτικών με βάση το τραύμα, οι οποίες δίνουν προτεραιότητα στην ασφάλεια, την εμπιστοσύνη και τη συναισθηματική φροντίδα καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας.

- **Κοινός σχεδιασμός διαχείρισης υποθέσεων και λήψη αποφάσεων:** Επαγγελματίες από όλους τους σχετικούς τομείς συμμετέχουν σε κοινές συσκέψεις για την αξιολόγηση της κατάστασης του παιδιού και τον συντονισμό μιας συνεκτικής και τεκμηριωμένης απόκρισης.
- **Εξειδικευμένη και συνεχής κατάρτιση:** Παρέχεται τακτική διεπιστημονική κατάρτιση σε θέματα όπως η νομοθεσία για την προστασία των παιδιών, το τραύμα, η δικανική συνέντευξη και η πολιτισμική ευαισθησία, η οποία προωθεί τόσο την εμπειρογνωμοσύνη όσο και τη συνεργασία μεταξύ των τομέων.
- **Ενιαία δικανική συνέντευξη (ενιαίο σημείο επαφής):** Εκπαιδευμένοι/ες ειδικοί διεξάγει μια ενιαία δικανική συνέντευξη σε ένα ασφαλές, φιλικό προς το παιδί περιβάλλον, ενώ άλλοι/ες επαγγελματίες παρακολουθούν εξ αποστάσεως για να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα, να μειωθούν οι επαναλήψεις και να διαφυλαχθεί η ακεραιότητα των αποδεικτικών στοιχείων.

Παιδοκεντρική προσέγγιση στη νομική πρακτική

Η παιδοκεντρική προσέγγιση στη νομική πρακτική σημαίνει να δίνεται προτεραιότητα στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και να διασφαλίζεται η ουσιαστική συμμετοχή του στις νομικές διαδικασίες. Η προσέγγιση αυτή επικεντρώνεται στις ανάγκες, τις επιθυμίες και τις προοπτικές του παιδιού, σεβόμενη την αναπτυσσόμενη ωριμότητα και ικανότητά του.

Η ανάγκη για κοινή αντίληψη σχετικά με κρίσιμους ορισμούς:

Διαφορετικοί ορισμοί της έννοιας «παιδί» και όρια ηλικίας για διάφορες δραστηριότητες

Ενώ η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού ορίζει ως παιδί κάθε άτομο κάτω των 18 ετών, οι εθνικές νομοθεσίες στην Ευρώπη διαφέρουν ως προς τον καθορισμό των ορίων ηλικίας για την ποινική ευθύνη, τη συναίνεση και την προστασία. Αυτή η ασυνέπεια μπορεί να οδηγήσει σε διαφορές όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών και τη νομική μεταχείριση.

- **Διαφορετικοί ορισμοί του «θύματος»**

Η οδηγία της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων περιλαμβάνει τα άμεσα και έμμεσα θύματα. Ωστόσο, τομείς όπως η υγειονομική περίθαλψη ή η Δικαιοσύνη μπορεί να εφαρμόζουν στενότερους ορισμούς, αποκλείοντας τους μάρτυρες εγκλήματος.

- **Διαφορετική ορολογία σχετικά με την κακοποίηση και την εκμετάλλευση**

Όροι όπως «σεξουαλική κακοποίηση παιδιών», «εκμετάλλευση» και «παραμέληση» ερμηνεύονται διαφορετικά ανά δικαιοδοσία και τομέα. Αυτό οδηγεί σε διαφορετικά όρια παρέμβασης και σε ασυνεπή εφαρμογή των μέτρων προστασίας.⁹¹

- **Δικανική εναντίον θεραπευτικής γλώσσας**

Οι νομικοί μπορεί να χρησιμοποιούν όρους όπως «ανάκριση» και «ύποπτος», ενώ οι εργαζόμενοι στην πρόνοια χρησιμοποιούν τους όρους «υποστήριξη» και «τραύμα». Οι διαφορές αυτές μπορεί να προκαλέσουν σύγχυση και να εμποδίσουν τη συνεργασία.

- **Έλλειψη κοινής ορολογίας στις διεπιστημονικές ομάδες**

Όροι όπως «υποχρεωτική αναφορά» ή «εντολή προστασίας» μπορεί να έχουν διαφορετική σημασία σε κάθε χώρα ή θεσμικό όργανο. Σε διασυνοριακές υποθέσεις, οι ασυνέπειες αυτές εμποδίζουν τη συνεργασία και την αμοιβαία κατανόηση.

- **Προκλήσεις μετάφρασης και διερμηνείας**

Οι πολύγλωσσες ομάδες συχνά δεν διαθέτουν διερμηνείς εκπαιδευμένους/ες σε όρους της παιδικής προστασίας. Η παρερμηνεία μπορεί να επηρεάσει τις

⁹¹Ένα παράδειγμα από το γλωσσάριο του προγράμματος Eurochild DataCare και ο πίνακας που δείχνει την ορολογία που χρησιμοποιείται για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών στα 27 κράτη της ΕΕ, η αγγλική μετάφρασή της σε σχέση με τη διεθνή ορολογία, <https://eurochild.org/uploads/2021/11/DataCare-Glossary-of-Terms-for-Mapping-Data-System-on-Children-in-Alternative-Care.pdf>

συνεντεύξεις των παιδιών, την αξιοπιστία της αποκάλυψης και τα νομικά αποτελέσματα.

- **Διαφορετική εννοιολόγηση των όρων βλάβης και προστασίας ανάλογα με το πολιτισμικό υπόβαθρο**

Οι πολιτισμικές αντιλήψεις για το τι συνιστά κακοποίηση ή παραμέληση μπορεί να διαφέρουν.

Συστάσεις και βέλτιστες πρακτικές

- Ανάπτυξη κοινής ορολογίας για όλους τους συμμετέχοντες οργανισμούς.
- Χρήση σε όλες τις επικοινωνίες γλώσσας φιλικής προς τα παιδιά και κατάλληλης για την ηλικία τους.
- Εκπαίδευση των διερμηνέων στο λεξιλόγιο που αφορά την παιδική προστασία και λαμβάνει υπόψη το τραύμα.
- Ευθυγράμμιση της εθνικής πρακτικής με τους ορισμούς και τα πρότυπα της ΕΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης (π.χ. μοντέλο Barnahus, Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού).
- Διεξαγωγή κοινής κατάρτισης μεταξύ διαφορετικών επαγγελματιών για την ενίσχυση της κοινής κατανόησης. Συζητήσεις για επαγγελματικές και προσωπικές εμπειρίες, προκλήσεις, με έμφαση στην ανάγκη συνεργασίας μεταξύ τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ενότητα 1

Συμβούλιο της Ευρώπης, Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά, διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice>

Ενότητα 2

- Quas, J. A. στο Goodman, G. S. (2012). Consequences of criminal court involvement for child victims. *Psychology, Public Policy, and Law*, 18(3), 392–414. <https://doi.org/10.1037/a0026146>
- Schünemann, B. (2009). Protection of children and other vulnerable victims against secondary victimisation: Making it easier to testify in Court. *ERA Forum*, 10(3), 387–396. <https://doi.org/10.1007/s12027-009-0130-7>
- Troxel, N. R., Ogle, C. M., Cordon, I. M., Lawler, M. J. in Goodman, G. S. (2009). Child witnesses in criminal court. In: Bottoms et al. (eds.). *Children as victims, witnesses, and offenders: Psychological science and the law*, 150–166.
- United Nations (2013). General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, παρ. 1). <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/en/95780>
- UNCHR (2008): Κατευθυντήριες γραμμές της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τον προσδιορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. <https://www.unhcr.org/media/unhcr-guidelines-determining-best-interests-child>
- Whitcomb, D. (2003). Legal interventions for child victims. *Journal of Traumatic Stress*, 16(2), 149–157. <https://doi.org/10.1023/A:1022895106297>
- Walsh, W. A., Lippert, T., Edelson, M. G. in Jones, L. M. (2015). Length of Time to Resolve Criminal Charges of Child Sexual Abuse: Μελέτη περίπτωσης σε τρεις κομητείες. *Behavioral Sciences & the Law*, 33(4), 528–545. <https://doi.org/10.1002/bsl.2187>
- Whitcomb, D. (2003). Legal interventions for child victims. *Journal of Traumatic Stress*, 16(2), 149–157. <https://doi.org/10.1023/A:1022895106297>

Ενότητα 3

- Emily Buss, 'The role of lawyers in promoting juveniles' competence as defendants' in Thomas Grisso and Robert G. Schwartz (eds), *Youth on Trial* (University of Chicago Press 2000) 243–265.
- Barry Feld and Shannon Schaefer, 'The right to counsel in juvenile court: Law reform to deliver legal services and reduce justice by geography' (2010) 9(2) *Criminology & Public Policy* 327–356.

- Michael Freeman, 'Why it remains important to take children's rights seriously' (2007) 1 *International Journal of Children's Rights* 5–23.
- Natasha Joyce, 'An analysis of the extent of the juvenile offender's right to privacy: Is the child's right to privacy circumvented by public interest?' (2011) 19(2) *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 113–124.
- Ton Liefwaard, 'Child-friendly justice: protection and participation of children in the justice system' (2016) 88 *Temple Law Review* 905–927.
- Sonia Livingstone and others, 'Children's Privacy in the Digital Age: US and UK Experiences and Policy Responses' in Dimitri A. Christakis and Lauren Hale (eds), *Handbook of Children and Screens* (Springer 2025) 491–497.
- Dana Ospanova, Sergey Moroz and Aida Niyazova, 'Legal obligations of a lawyer and standards for the protection of minors in juvenile justice' (2024) 7(4) *Social & Legal Studies* 231–239.
- Ivana Radić, 'Importance of the protection of privacy of juvenile suspects or accused persons in criminal proceedings in the context of the EU law' (2020) 4 *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)* 576–597.
- Stephanie Rap, *The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe* (Pallas Publications 2013).
- Theodore Remley, Robert Byrd and Cynthia Luke, 'Legal and ethical implications for working with minors' in Robert Byrd and Cynthia Luke (eds), *Counselling Children and Adolescents* (Routledge 2020) 69–92

Ενότητα 4

- Ainswort, M. (1969) The Strange Situation: Mary Ainswort https://www.youtube.com/watch?v=QTsewNrHUHU&t=3s&ab_channel=thibs44
- Bronfenbrenner, U. 'Toward an experimental ecology of human development.' *American psychologist*, vol 32, no 7, 1977, 513- 531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Bowlby, J. (1978). ' Attachment theory and its therapeutic implications.' *Adolescent Psychiatry*, Vol. 6, 1978, p. 5–33.
- Φραγκούλη - Σακελλαροπούλου Α., "Κινητή Ψυχιατρική Μονάδα Νομού Φωκίδας: Πρόληψη, έγκαιρη παρέμβαση και φροντίδα στην κοινότητα", Παπαζήσης, Αθήνα, 2007
- Hershkowitz, O. Lanes, & M. Lamb. 'Exploring the disclosure of child sexual abuse with alleged victims and their parents.' *Child abuse & neglect*. Vol.31. 2007. 111-123.
- Lamb M.E. & Sim. M.P.Y., 'Developmental Factors Affecting Children in Legal Contexts', *Youth Justice* Vol. 13, no 2, 2013, pp. 131–144
- Karantzali, A., Maerkl, C., Vourdas, A. (ed.), Fitsiou, P. and Fragkouli – Sakellaropoulou, A. (review), "Guide on Access to Justice for Children with Disabilities and/or Psychosocial Problems", Society of Social Psychiatry P.

- Sakellaropoulos, *EU co-funded project CHILDFront – Child Friendly Justice in the Greek and Cypriot Courts*, 2022.
- Katsouda, D., The SSP P. Sakellaropoulos “Pyramid” Approach, a holistic model for child, adolescent, and family mental health care in local communities. *Αφίσα που παρουσιάστηκε στην 3η συνάντηση του Περιφερειακού Γραφείου του ΠΟΥ για την Ευρώπη «Εβδομάδα Ψυχικής Υγείας» με θέμα την ποιότητα της ψυχικής υγείας των παιδιών και των εφήβων, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα, 6-7 Νοεμβρίου 2024.*
 - Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Orbach, Y., Esplin, P. W., Stewart, H., & Mitchell, S., Age differences in young children's responses to open-ended invitations in the course of forensic interviews. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol 71, no 5, 2003, pp. 926–934. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.71.5.926>
 - Main, M., & Solomon, J. ‘Discovery of an insecure-disorganized/disoriented attachment pattern.’ In T. B. Brazelton & M. W. Yogman (Eds.), *Affective development in infancy*, 1986, pp. 95–124. Ablex Publishing.
 - Piaget, J. ‘The origins of intelligence in children.’ 1952. (M. Cook, Trans.). W W Norton & Co <https://doi.org/10.1037/11494-000>
 - Richardson G., Gudjonsson, G.H. & Kelly, T.P. ‘Interrogative suggestibility in an adolescent forensic population.’ *Journal of Adolescence*, vol.18, no 2, 1995, pp. 211–216. doi: 10.1006/jado.1995.1014
 - Σακελλαρόπουλος Π. και συνεργάτες, *Ο θεμέλιος λίθος της Ψυχιατρικής στον συναισθηματικό δεσμό μεταξύ του χρήστη και του θεραπευτή*. Παπαζήσης Εκδ., Αθήνα, 2010
 - Εταιρεία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος, *Ετήσιες εκθέσεις* <https://ekpse.gr/en/who-we-are/annual-reports> [πρόσβαση 10 Ιουλίου 2025].
 - Εταιρεία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος, *Κέντρο Ημέρας για Παιδιά, Εφήβους και Ενήλικες - Νομός Φωκίδας* <https://ekpse.gr/en/our-services/day-centre/day-centre-for-children-adolescents-and-adults-fokida-prefecture> [πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2025].
 - Society of Social Psychiatry P. Sakellaropoulos, *Ζώντας και μαθαίνοντας μαζί: Ευαισθητοποίηση, πρόληψη και ενίσχυση της ψυχολογικής ανθεκτικότητας στις σχολικές κοινότητες* <https://ekpse.gr/en/programmes/living-and-learning-together-sensitisation-prevention-and-enhancement-of-psychological-resilience-in-school-communities> [πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2025].
 - Van Leijenhorst L, Gunther Moor B, Op de Macks ZA, Rombouts SA, Westenberg PM, Crone EA. L. Van Leijenhorst κ.ά., ‘Adolescent risky decision-making: neurocognitive development of reward and control regions’. *Neuroimage*. Vol.15;51, no 1, 2010. pp. 345-355. doi: 10.1016/j.neuroimage.2010.02.038. Epub 2010 Feb 24. PMID: 20188198.
 - Williams G. ‘On different introjective processes and the hypothesis of an “omega function”’, *Psychoanalytic Inquiry: A Topical Journal for Mental Health Professionals*, vol. 19, no.2, 1999, pp. 243-253.
 - American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. 5th ed. Arlington, VA: American Psychiatric Association; 2013.
 - American Psychology Association, 2025 <https://www.apa.org/topics/trauma> (accessed 1.May 2025)

- American Psychological Association, *Trauma*, accessed 10 July 2025. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.apa.org/topics/trauma>
- Bethell C.D., Carle, A., Hudziak, J. et al. Methods to Assess Adverse Childhood Experiences of Children and Families: Toward Approaches to Promote Child Well-being in Policy and Practice. *Acad Pediatr.* 2017;17(7S):S51-S69. doi:10.1016/j.acap.2017.04.161
- de Luca Claudia, How risks of secondary and repeat victimisation, intimidation and retaliation create challenges for the prosecution of perpetrators of violence against children, Experience from Naples, Italy In: Preventing secondary and repeat victimisation of child victims of crime: Risk assessments and solutions in the best interests of the child, International Capacity-Building Workshop under the project E-PROTECT II October 2021 (p 36,37) Publisher: Κέντρο Ερευνών Νοτιοανατολικής Ευρώπης (SEERC) https://www.seerc.org/docs/SEERView_Διεθνές_εργαστήριο_E-PROTECT_e-book.pdf
- Forkey, Heather, et al. "Trauma-informed care." *Pediatrics* 148.2 (2021).
- Hays-Grudo J. & Morris A. S in: *Adverse and Protective Childhood Experiences: A Developmental Perspective (Preface ix)* Copyright © 2020 by the American Psychological Association. All rights reserved. <http://dx.doi.org/10.1037/0000177-001>
- Kessler RC, Aguilar-Gaxiola S, Alonso J, Benjet C, Bromet EJ, Cardoso G, Degenhardt L, de Girolamo G, Dinolova RV, Ferry F, Florescu S, Gureje O, Haro JM, Huang Y, Karam EG, Kawakami N, Lee S, Lepine JP, Levinson D, Navarro-Mateu F, Pennell BE, Piazza M, Posada-Villa J, Scott KM, Stein DJ, Ten Have M, Torres Y, Viana MC, Petukhova MV, Sampson NA, Zaslavsky AM, Koenen KC. Trauma and PTSD in the WHO World Mental Health Surveys. *Eur J Psychotraumatol.* 2017 Oct 27;8 (sup5): 1353383. doi:10.1080/20008198.2017.1353383.PMID: 29075426; PMCID:PMC5632781.
- Masten AS, Barnes AJ. Resilience in Children: Developmental Perspectives. *Children* (Basel). 2018 Jul 17;5(7):98. doi: 10.3390/children5070098. PMID: 30018217; PMCID: PMC6069421.
- Maté Gabor, [The Myth of Normal: Trauma, Illness, and Healing in a Toxic Culture](https://www.penguinrandomhouse.ca/books/727007/the-myth-of-normal-by-gabor-mate-with-daniel-mate/9780735278363) <https://www.penguinrandomhouse.ca/books/727007/the-myth-of-normal-by-gabor-mate-with-daniel-mate/9780735278363> (accessed at 12.04.2025)
- Nikkheslat N, McLaughlin A, Hastings C, et al. Childhood trauma, HPA axis activity and antidepressant response in patients with depression. *Brain Behav Immun.* 2020;87:229-237. doi:10.1016/j.bbi.2019.11.024
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration. SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach. HHS Publication No. (SMA) 14-4884. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2014.
- The road to resilience [website]. Washington (DC): American Psychological Association, 2009(<http://www.apa.org/helpcenter/road-resilience.aspx>, πρόσβαση 1 Μαΐου 2025).
- Thomason ME, Marusak HA. Toward understanding the impact of trauma on the early developing human brain. *Νευροεπιστήμη.* 2017 Feb 7;342:55-67. doi:

- 10.1016/j.neuroscience.2016.02.022. Epub 2016 Feb 15. PMID: 26892294; PMCID: PMC4985495.
- American Bar Association, 'Tips for Working with Migrant Children and Trauma-Informed Lawyering' *Children's Immigration Law Academy*, Houston, Texas, 2023.
 - <https://www.defendyouthrights.org/wp-content/uploads/2023.10.20-FINAL-Trauma-Informed-Lawyering-Tips-Binder.pdf> (accessed 2 May 2025)
 - Bendo, E. 'Guidelines for trauma informed legal practice for lawyers working with adult survivors of human rights violations', *European Human Rights Advocacy Centre*, Middlesex University, 2022,
 - <http://ehrac.org.uk/wp-content/uploads/2022/03/Trauma-Informed-Legal-Practice-Toolkit-2022.pdf> (accessed 2 May 2025)
 - Brubacher, S. P., Shulman, E. P., Bearman, M. J., & Powell, M. B. (2022). Teaching child investigative interviewing skills: Long-term retention requires cumulative training. *Psychology, Public Policy, and Law*, 28(1), 123–136. <https://doi.org/10.1037/law0000332>
 - Champine RB, Lang JM, Nelson AM, Hanson RF, Tebes JK. Systems Measures of a Trauma-Informed Approach: A Systematic Review. *Am J Community Psychol*. 2019 Dec;64(3-4):418-437. doi: 10.1002/ajcp.12388. Epub 2019 Aug 30. PMID: 31469452; PMCID: PMC7003149.
 - Collins, R., Lincoln, R., & Frank, M. G. (2002). The effect of rapport in forensic interviewing. *Psychiatry, Psychology and Law*, 9(1), 69–78. <https://doi.org/10.1375/132187102760196916>
 - Crowley, A, Larkins, K and Pinto, L (2021) Listen-Act-Change - Council of Europe Handbook on children's participation, Συμβούλιο της Ευρώπης.
 - Dart Center for Journalism and Trauma, 'Interviewing Children: Guidelines for Journalists' *Columbia University Graduate School of Journalism*, New York, 2013,
 - <https://dartcenter.org/content/interviewing-children-guide-for-journalists> (accessed 2 May 2025)
 - Hershkowitz, Irit & Lamb, Michael & Katz, Carmit & Malloy, Lindsay. (2013). Does enhanced rapport-building alter the dynamics of investigative interviews with suspected victims of intra-familial abuse?. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 30. 10.1007/s11896-013-9136-8.
 - Hershkowitz, I., Lamb, M.E., Orbach, Y., Katz, C. and Horowitz, D. (2012), The Development of Communicative and Narrative Skills Among Preschoolers: Lessons From Forensic Interviews About Child Abuse. *Child Development*, 83: 611-622. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01704.x>
 - Korkman, J., Otgaar, H., Geven, L. M., Bull, R., Cyr, M., Hershkowitz, I., ... Volbert, R. (2024). White paper on forensic child interviewing: research-based recommendations by the European Association of Psychology and Law. *Psychology, Crime & Law*, 1–44. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2024.2324098>
 - Lamb M.E., Orbach Y., Hershkowitz I., Esplin P.W., Horowitz D. (2007) A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. *Child Abuse & Neglect*, 1201-1231. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.03.021>.

- National Child Traumatic Stress Network, 'Trauma-Informed Legal Advocacy: A Resource for Juvenile Defense Attorneys', *Justice Consortium Attorney Workgroup Subcommittee*, 2018, Los Angeles, CA, and Durham, NC: National Center for Child Traumatic Str https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources/resource-guide/trauma_informed_legal_advocacy_a_resource_for_juvenile_defense_attorney_s.pdf (accessed 2 May 2025)
- National Center for Child Traumatic Stress Secondary Stress Committee. Secondary Traumatic Stress: A Fact Sheet for Child-Serving Professionals. Los Angeles, CA, and Durham, NC: NCTSN, 2011.
- Office for Victims of Crime, The Vicarious Trauma Toolkit <https://ovc.ojp.gov/program/vtt/what-is-vicarious-trauma> (accessed 1. May 2025)
- Rainville, C. (2012) Preparing Children with Post-Traumatic Stress Disorder for Court. https://www.americanbar.org/groups/public_interest/child_law/resources/child_law_practiceonline/child_law_practice/vol_31/october_2012/preparing_children_withpost-traumaticstressdisorderforcourtamulti1 (accessed 1.May 2025)
- Santtila, P., Korkman, J., & Kenneth Sandnabba, N. (2004). Effects of interview phase, repeated interviewing, presence of a support person, and anatomically detailed dolls on child sexual abuse interviews. *Psychology, Crime & Law*, 10(1), 21–35. <https://doi.org/10.1080/1068316021000044365>
- Talwar, V., Crossman, A., Block, S., Dianiska, R., Becerra, A., Goodman, G., Huffman, M., Lamb, M., London, K., La Rooy, D., Lyon, T., Malloy, L., Maltby, L., Greco, V., Powell, M., Quas, J., Rood, C., Spyksma, S., Steele, L., Wylie, B.. (2024). Urgent Issues and Prospects on Investigative Interviews with Children and Adolescents. *Legal and Criminological Psychology*. 00. 1-22.
- The Dos and Don'ts of Trauma-Informed Legal Interviewing, [https://emond.ca/Emond-Blog/Emond-Insights/April-2024-\(1\)/The-Dos-and-Don%E2%80%99ts-of-Trauma-Informed-Legal-Interv?srsId=AfmBOorTQFeNDU0chg0WxS7xwIdTBE6M4-W-LKhDLwMoAXOK0aOoV5Ig](https://emond.ca/Emond-Blog/Emond-Insights/April-2024-(1)/The-Dos-and-Don%E2%80%99ts-of-Trauma-Informed-Legal-Interv?srsId=AfmBOorTQFeNDU0chg0WxS7xwIdTBE6M4-W-LKhDLwMoAXOK0aOoV5Ig) , Emond Publishing Inc. (accessed 27 May 2025)
- Themeli, O., & Panagiotaki, M. (2014). Forensic Interviews With Children Victims of Sexual Abuse: The Role of the Counselling Psychologist. *The European Journal of Counselling Psychology*, 3(1), 1–19. <https://doi.org/10.5964/ejcop.v3i1.17>
- Valeria Olmedo, LMSW, Tips for Working with Migrant Children and Trauma Informed Lawyering, *Young Center for Immigrant Children's Rights*, American Bar Association, 2023, pp. 20-21
- https://www.theadvocatesforhumanrights.org/res/2023.02.07_Tips-for-Working-with-Migrant-Children-and-Trauma-Informed-Lawyering%20CILA.pdf (accessed 2 May 2025)
- Crenshaw K., 'Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics', *University of Chicago Legal Forum*, vol. 1989, no. 1, 1989.

- Cyr K., Clément E. M., and Chamberland C., 'Lifetime prevalence of multiple victimizations and its impact on children's mental health', *J. Interpers. Violence*, vol. 29, 2014, pp. 616-634.
- Finkelhor D., et al., 'Polyvictimization: Έκθεση των παιδιών σε πολλαπλούς τύπους βίας, εγκληματικότητας και κακοποίησης' ΗΠΑ. Department of Justice, Office of Justice Programs, Washington, DC, 2011.
- Finkelhor D. et al., '*Children's Exposure to Violence: A Comprehensive National Survey*', U.S. Department of Justice, 2009
- Finkelhor D., Ormrod K. R., and Turner A. H., 'Polyvictimization and trauma in a national longitudinal cohort', *Dev. Psychopathol*, vol. 19, 2007, pp. 149-166.
- Ford J. F., Delker B. C., 'Polyvictimization in childhood and its adverse impacts across the lifespan: Introduction to the special issue', *J Trauma Dissociation*, vol. 19 no. 3, 2018, pp.275-288.
- Morgan G., '*A History of Advocacy*'. In *Independent Advocacy and Spiritual Care* (pp.61-92). Palgrave Macmillan, London, 2017.
- Onken S. J. et al. '*An analysis of the definitions and elements of recovery: a review of the literature*', *Psychiatric rehabilitation journal*, vol 31, no 1, 2007.
- Papadopoulos R. K., '*Working with refugee and asylum seeking families*', In "Race" And Culture. Tools, Techniques and Trainings. A Manual for Professionals. Edited by Singh, R. & Dutta, S. London: Karnac, 2010.
- Pereda N., Guilera G., and Abad J., 'Victimization and Polyvictimization of Spanish children and youth: results from a community sample', *Child Abuse Negl*, vol. 38, 2014, pp. 640-649.
- Saldaña D., '*Cultural Competency A practical guide for mental health service providers*', Hogg Foundation for Mental Health - The University of Texas at Austin, 2001.

Ενότητα 5

- UNICEF Innocenti – "Children's Participation in Justice Processes" (2017) <https://www.unicef-irc.org/publications/890-childrens-participation-in-justice-processes.html>
- Lamb, M., Orbach, Y., Hershkowitz, I., Esplin, P., & Horowitz, D. (2007). "A Structured Forensic Interview Protocol Improves the Quality of Investigative Interviews with Children." *Child Abuse & Neglect*, 31(11-12), 1201-1231
- Bailey, S., & Baird, K. (2018). "Child Sexual Abuse: Towards a Professional and Interagency Model." *Journal of Child Sexual Abuse*
- Beckett, H., Warrington, C., & Ackerley, E. (2015) "Children's Voices: A Review of Evidence on the Subjective Wellbeing of Children Involved in the Child Protection System." University of Bedfordshire
- PROMISE Barnahus Quality Standards (2022) <https://www.childrenatrisk.eu/promise/>
- Greijer, S., & Doek, J. (2016) "Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse" (Luxembourg

- Guidelines) <https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/Luxembourg-Guidelines-ENG.pdf>
- Protection of children against sexual exploitation and abuse - Child-friendly, multidisciplinary and interagency response inspired by the Barnahus model (2018), <https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/8003-protection-of-children-against-sexual-exploitation-and-abuse-child-friendly-multidisciplinary-and-interagency-response-inspired-by-the-barnahus-model.htm>
 - National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC, UK) <https://learning.nspcc.org.uk/>
 - ICMEC – Guidelines for Health Professionals on CSA Cases <https://www.icmec.org/>

**Co-funded by
the European Union**

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Commission – Directorate General for Justice and Consumers (granting authority). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.